

”Prostitutionslignende relationer, udsatte unge og socialt arbejde”

- **En evalueringsrapport om professionelles erfaringer med en forebyggelsesindsats udført af Modelprojekt Pro Århus, Århus Amt**

**Evalueringsrapporten er udarbejdet af
sociolog Bettina Bertelsen,
Institut for Sociologi, Socialt Arbejde
og Organisation, Aalborg Universitet,
for Modelprojekt Pro Århus,
Århus Amt og Socialministeriet
2005**

Indhold

FORORD	4
KAPITEL 1	5
BAGGRUND OG FORMÅL	5
1.1 <i>Tiltrædelse af FN konventionen</i>	5
1.2 <i>Lovændring om unge i prostitution</i>	6
1.3 <i>Udvælgelse af målgruppe - professionelle, der arbejder med udsatte unge</i> .	6
1.4 <i>Undersøgelsens udgangspunkter og forankring</i>	7
1.5 <i>Evalueringsens indhold og opbygning</i>	8
KAPITEL 2	9
UNDERSØGELSER OM PROSTITUTIONSTRUEDE UNGE OG SEKSUELLE OVERGREB	9
2.1 <i>Hegna Kristinn & Petersen Willy: ”Barn og unge som sælger sex”</i>	9
2.2 <i>Helweg-Larsen Karin og Larsen B. Helmer: ”UNGES TRIVSEL ÅR 2002 – en undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb i barndommen”</i>	10
2.3 <i>Christensen E. Dan (PRO-Centret): ”Unge og Prostitution – et overset problem”</i>	12
2.4 <i>Christensen E. Dan (PRO-Centret): ”Unge og Prostitution – indfaldsvinkler i relationsarbejdet med unge på døgninstitutioner omkring prostitution”</i>	14
2.5 <i>Lautrup Claus: En evaluering af straffelovens § 223a</i>	17
2.6 <i>Ege P. Anette: Prostitution - om relationen mellem opvæksten og livet som prostitueret</i>	21
KAPITEL 3	23
MODELPROJEKT PRO ÅRHUS’ METODE- OG UDVIKLINGSARBEJDE.....	23
3.1 <i>Relevante eksterne samarbejdspartnere</i>	23
3.2 <i>Etablering af udviklingsgruppe</i>	23
3.3 <i>Udvælgelse af målgruppen</i>	24
3.4 <i>Udvidelse af eksterne samarbejdspartnere</i>	25
3.5 <i>Udviklingsgruppens output</i>	26
3.6 <i>Temadage og kursusforløb afholdt i 2002 og 2004</i>	27
3.7 <i>Kursusforløb i 2003 – Langenæs Ungeinstitution</i>	28
3.8 <i>Generelle temaer i forbindelse med forebyggelse af salg af seksuelle ydelser</i>	29
3.9 <i>Deltagere i forbindelse med kursusforløb på Langenæs Ungeinstitution</i> ..	31
KAPITEL 4	32
ERFARINGER OG TILTAG	32

4.1 Modelprojekt Pro Århus' erfaringer - før og nu.....	32
4.2 Mangelfuld kommunikation mellem den unge og den professionelle	32
4.3 De professionelle mangler redskaber til at tale om seksuelle emner med de unge	33
4.4 Baggrunde til de socialt udsattes unge sælger seksuelle ydelser.....	34
4.5 Det standardiserede kursusforløb	34
4.6 Målsætning og forankring	35
KAPITEL 5	36
EVALUERING SOM METODE OG OMRIDS AF INSTITUTIONEN	36
5.1 Hvad forstås der ved evaluering?.....	36
5.2 Sociale problemers natur.....	38
5.3 Klassisk effektevaluering.....	38
5.4 Intervwiefs, rekruttering og kontakt med feltet	40
5.5 Omrids af Langenæs Ungeinstitution	40
KAPITEL 6	42
EVALUERING AF KURSUSFORLØBET VED HJÆLP AF LANGENÆS UNGEINSTITUTION... ..	42
6.1 De overordnede temaer i evalueringen	42
6.2 Indholdsmæssige vurderinger af de enkelte kursusdage	42
6.3 Opfattelser af prostitutionslignende relationer	47
6.4 Har kursusforløbet 'flyttet noget' i institutionens hverdag?	53
6.5 Ledelsesmæssig opbakning og forankring	58
6.6 Organiseringen af kurset - hvad mangler og hvad kunne gøres bedre?.....	60
KAPITEL 7	64
PERSPEKTIVERING OG ANBEFALINGER	64
7.1 Opsamling på evalueringen	64
7.2 Anbefalinger	65
7.3 Diskussion af evalueringsbegrebet	66
LITTERATURLISTE.....	68

Forord

Denne rapport indeholder resultatet af en evaluering af ét af to forsøgs- og udviklingsprojekter, der i 2001 blev initieret på foranledning af Socialministeriet indenfor prostitutionsområdet i henholdsvis Vejle og Århus Amt. Udgangspunktet for de to forsøgs- og udviklingsprojekter var gennem en fire-årig periode at skabe klarhed over, hvordan en permanent social- og sundhedsmæssig indsats kan etableres såvel organisatorisk som fagligt på regionalt og lokalt niveau. I Vejle blev projektet organisatorisk placeret under amtets afdeling for forebyggelse, og i Århus blev det placeret under amtets afdeling for sundhedsfremme og forskning. Tina Bømler, lektor ved Aalborg Universitet, Institut for Sociale Forhold og Organisation, har været Socialministeriets eksterne evaluatør på projekterne siden medio 2001. Undertegnede har været ansat som forskningsassistent på projektet siden primo 2003.

Anledningen til forsøgs- og udviklingsprojekterne skyldes en ændring af straffelovens § 199 i 1999, hvor et flertal i Folketinget besluttede at afkriminalisere prostitution, da man ikke anså prostitution i sig selv for at være en kriminel aktivitet. Man anså derimod prostitution for at være et udtryk for og en årsag til sociale problemer. Men prostitution blev nu stadig ikke betragtet som et legalt erhverv i forhold til arbejdsmarkedslovgivningen eller anden lovgivning. Ændringen medførte også en kriminalisering af kunder til prostituerede under 18 år.

Den primære målgruppe for projekterne var i udgangspunktet danske prostituerede på massageklinikkerne. Gennem samtaler med voksne prostituerede erfarne projektmedarbejderne i Århus og Vejle imidlertid, at prostitution kan være en tidlig indlært løsning på personlige, sociale og økonomiske problemer. Desuden fremgik det af en ph.d.-afhandling, gennemført af Jeanette Bjørnes, at en stor andel af voksne prostituerede havde været anbragt uden for hjemmet som børn. Denne viden og erfaring fik forsøgs- og udviklingsprojekterne til at rette fokus på de institutioner, der arbejder med udsatte unge. Man ønskede at undersøge, om det var muligt at begrænse unges tilgang til prostitution og dermed hindre eller bryde uhensigtsmæssige seksuelle mønstre og adfærd. En indsats skulle bestå i at udvikle og forankre redskaber, der kunne gøre personalet i stand til at løfte opgaven at forebygge unges salg af seksuelle ydelser.

I Århus Amt blev metode- og udviklingsarbejdet med ungeinstitutionerne afsluttet ultimo 2004, mens man påbegyndte arbejdet i Vejle Amt primo 2004. Da arbejdet med ungeområdet adskiller sig væsentligt fra arbejdet med voksne prostituerede, valgte vi at udarbejde en selvstændig evaluering på ungeområdet. En af de døgninstitutioner, der gennem knap et år har deltaget i forsøgs- og metodeudviklende kursusforløb, er Langenæs Ungeinstitution i Århus Amt. Denne evaluering ser derfor nærmere på det udbytte Langenæs Ungeinstitution har haft ved at deltage i Modelprojekt Pro Århus' metode- og udviklingsarbejde og 'effekten' heraf i forbindelse med det pædagogiske arbejde med udsatte, sårbare unge. Det overordnede formål er at beskrive og analysere, hvorvidt den sociale indsats har medført at personalet er blevet bedre til at håndtere problematikkerne omkring unges salg af seksuelle ydelser, og hvorvidt indsatsen er forankret i institutionen. Evalueringen er finansieret af Socialministeret og SL's og BUPL's forsknings- og udviklingsfond.

Aalborg den 4. juli 2005

Bettina Bertelsen
Forskningsassistent

Tina Bømler
Lektor, forskningsansvarlig

Kapitel 1

Baggrund og formål

1.1 Tiltrædelse af FN konventionen

Danmark underskrev i 2002 tillægsprotokollen til FN's konvention om Barnets Rettigheder¹ vedrørende børnepornografi, børneprostitution og handel med børn med henblik på udnyttelse til de to førstnævnte formål. Det foregik på baggrund af stor international opmærksomhed på det fænomen, der i international sammenhæng kaldes Kommerciel Seksuel Udnyttelse af Børn². Fænomenet var hovedtema på den 1. verdenskongres om prostitution, der blev afholdt i Sverige i 1996. Både på baggrund af 1. verdenskonference og den 2. verdenskonference, afholdt i Japan i 2002, forpligtede også Danmark sig til at udarbejde en national handlingsplan på området (7. Nordiske Prostitutionskonference, Konferencerapport 2003:8).

En person under 18 år defineres ifølge FN konventionen som et barn, med mindre pågældende bliver personligt myndig tidligere efter en lov gældende for landet. Det er staternes forpligtelse at træffe foranstaltninger til beskyttelse af børn mod udnyttelse i prostitution eller andre ulovlige seksuelle handlinger (jf. Børnekonventionens artikel 34)³. Termen "børneprostitution" giver derfor ingen mening, når der tales om under 18-åriges involvering i prostitution. Her vil der uanset barnets opførsel være tale om et seksuelt overgreb.

På baggrund af Danmarks underskrift og accept af FN's tillægsprotokol, har det været nødvendigt at gennemgå lovgivningen på området. Før 1999 var det i Danmark ikke kriminelt at være kunde hos en prostitueret, hvis personen var fyldt 15 år. Med afkriminaliseringen i 1999 blev straffelovens § 223a⁴ vedtaget. Når unge i alderen 15-17 år har modtaget betaling for seksuelle ydelser, har det altså under visse omstændigheder været strafbart for kunden. Handlen er blevet kaldt "ungdomsprostitution", men begrebet ungdomsprostitution er ret kompliceret, idet det bl.a. lægger vægt på den unges aktive medvirken og indikerer samtidig, at den unge subjektivt opfatter relationen som prostitution (PRO-Centrets Baggrundsnotat 2003:1f).

Ved gennemgangen af loven fremgik det, at der i forbindelse med § 223a kun en enkelt gang har været en sag, hvor en person er blevet dømt for at overtræde straffeloven⁵. I april 2003 blev det besluttet at ændre § 223a. Det er nu ikke længere lovligt at købe seksuelle ydelser af børn eller unge under 18 år⁶. At Danmark, som det eneste nordiske land, endnu ikke har udfærdiget en handlingsplan, er ikke ensbetydende med, at der ikke foregår noget på området.

¹ I Danmark har Red Barnet siden 1945 talt børnenes sag og har med udgangspunkt i FN's konvention om Barnets Rettigheder udført hjælpearbejde for danske og udenlandske grupper af udsatte børn. Red Barnet udbreder kendskabet til børns rettigheder og påvirker dansk og international lovgivning til fordel for børnene (Sørensen, Kuno i 7. Nordiske Prostitutionskonference, Konferencerapport 2003:15).

² Oversat direkte til dansk efter det engelske Commercial Sexual Exploitation of Children (Den 7. Nordiske Prostitutionskonference 2003, Konferencerapport 2003:15).

³ Rasmussen, Nell (centerleder på PRO-Centret) i 7. Nordiske prostitutionskonference 2003:6.

⁴ Straffelovens § 223a: "Den, der som kunde har samleje med en person under 18 år, der helt eller delvis ernærer sig ved prostitution, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år".

⁵ Den 19. november 2002 blev der ved Københavns Byret afsagt en dom i forbindelse med overtrædelse af straffelovens § 223a. Den tiltalte, en 50-årig mand, blev dømt for i to tilfælde, at have købt seksuelle ydelser af unge på 17 år. Han blev idømt 20 dagbøder à 250 kr. (Christensen 2003:40).

⁶ Jf. lov nr. 228 af 2. april 2003.

1.2 Lovændring om unge i prostitution

Med lovændringen af § 223a informerede Socialministeriet i maj 2003 samtlige kommuner og amter i landet om ændringer af straffeloven, adoptionsloven og retsplejeloven (børnepornografi, seksuel udnyttelse af børn, salg af børn og gennemførelse af straffesager om seksuelt misbrug af børn m.v.). Herefter er det i alle tilfælde strafbart som kunde mod betaling eller løfte om betaling at have samleje med en person under 18 år.

Det fremgår af den nye lov, at der skal være tale om en seksuel situation, der kan gøres op i penge. Herved bibeholdes kundebegrebet, hvilket er kritisabelt, da kundebegrebet kan være fraværende i forbindelse med strafbare seksuelle handlinger, der i stedet kan fremstå som en tillidsrelation. I praksis kan en kontakt fx etableret via chatrum,⁷ netop mere fremstå som en tillidsrelation mellem den voksne og barnet frem for en handel. Ikke desto mindre er det seksuel udnyttelse, den voksne søger etableret i kontakten.

Modelprojekt Pro Århus har fokus på unge under 18 år, men også unge under 15 år, der ikke har fuld råderet over egen seksualitet. I Danmark er den seksuelle lavalder 15 år. Disse unge kan med henvisning til loven, ikke være part i en kønshandel, men er primært udsat for en forbrydelse efter straffelovens § 222⁸.

1.3 Udvalgelse af målgruppe - professionelle, der arbejder med udsatte unge

Der har hidtil i Danmark kun været få bestræbelser på at forebygge kvinders indtræden i prostitutionsbranchen. Kontakten med prostituerede og kendskabet til deres livsvilkår har derfor været meget begrænset. For Modelprojekt Pro Århus var det som nævnt i forordet bl.a. viden om og erfaringer fra samtaler med voksne prostituerede, der dannede baggrund for tilrettelæggelsen af en indsats på ungeområdet. Modelprojekt Pro Århus vurderer, at en inddragelse af erfaringer fra voksenområdet i udviklingen af en forebyggelsesindsats kan bidrage til at forebygge, at unge i en udsat social og personlig situation senere i livet tyr til prostitution som en løsningsstrategi på sociale, personlige og økonomiske problemer. En løsning der på længere sigt kan vise sig at fremkalde eller forværre sociale og sundhedsmæssige vanskeligheder.

Modelprojekt Pro Århus' indsats baserer sig også på en viden om, at nogle unge sælger seksuelle ydelser for at opnå penge, omsorg, adgang til diskoteker, adgang til sociale netværk m.v. Modelprojekt Pro Århus' arbejdshypotese bygger på en antagelse om, at flere af disse unge i forvejen er i en socialt og sundhedsmæssig belastet situation. Ifølge Modelprojekt Pro Århus misbruger disse unge kroppen som redskab til at opnå goder, status i ungdomsgrupper, selvværd m.m. Herved overskrider og misbruger de deres egne følelser, grænser og intimitet i forsøget på at opnå umiddelbare gevinster. Gevinster der tilsyneladende ikke kan forbedre de unges belastede situation, men derimod antageligvis kan være med til at forværre den (Statusrapport 2002:23).

Modelprojekt Pro Århus betragter begrebet *salg af seksuelle ydelser*, som en overlevelsesstrategi, der er udtryk for og årsag til sociale og sundhedsmæssige vanskeligheder. For nogle udsatte unge kan udnyttelsen af egen krop og seksualitet forekomme at være en nem måde at blive set og *anerkendt* på i et bestemt miljø eller i en gruppe. Udnyttelsen af egen seksualitet medfører imidlertid en stor sårbarhed socialt set, men også sundhedsmæssigt for den enkelte unge (ibid.:2002:54). De seneste år har mange professionelle, der arbejder med unge også rettet fokus mod problemet. De har givet udtryk for, at de som professionelle ofte har stået magtesløse, og at de bl.a. mangler redskaber til at tackle problemstillingerne, der omhandler de udsatte unges

⁷ Chatrum er steder på internettet, hvor enhver kan klikke sig ind og udveksle beskeder med andre dvs. føre en interaktiv samtale (chatte). I chatrum skriver man beskeder til en synlig side på computeren, hvilken andre brugere også har adgang til på samme tid. Der er også lukkede rum på chatsiderne, hvor et begrænset antal chattere kan 'være alene'.

⁸ Straffelovens § 222: "Den, der har samleje med et barn under 15 år, straffes med fængsel indtil 6 år".

grænsesætninger og misbrug af egen krop. Ifølge Modelprojekt Pro Århus opfattes det i forvejen som vanskeligt at tale om sund seksualitet og seksualoplysning med unge.

Med henvisning til PRO-Centrets undersøgelse "*Unge og prostitution*" (2000) foretaget på forskellige døgninstitutioner fremstår personalet generelt som en gruppe, der har svært ved at varetage forebyggelsen af unges salg af seksuelle ydelser, idet de ikke føler sig klædt på til at tale om sund seksualitet med unge i institutionens varetægt. Dette kan betyde, at de unge, der bor på institutionerne, ikke er garanteret at deres adfærd på områder, som personalet anser som usund og seksualitetsrelateret, bliver inddraget i den (re-) socialiseringsproces, som institutionerne er ansvarlige for (ibid.:23).

En forebyggende indsats på ungeområdet kræver ifølge Modelprojekt Pro Århus, at der iværksættes et samarbejde med relevante faggrupper i Århus Amt/Kommune. En tidlig indsats skal forhindre, at unge begynder at sælge seksuelle ydelser. Modelprojekt Pro Århus ønsker med en indsats at undersøge, om det ad den vej er muligt at begrænse tilgangen til prostitution og dermed bryde eller hindre uhensigtsmæssige seksuelle mønstre og adfærd. Indsatsen skal munde ud i, at der udvikles og forankres redskaber, der kan gøre personalet, der arbejder med unge, som er i fare for at sælge seksuelle ydelser, i stand til at løfte opgaven at forebygge de unges prostitutionslignende⁹ adfærd (ibid.:22f).

1.4 Undersøgelsens udgangspunkter og forankring

Det overordnede formål med de forebyggende aktiviteter, der samles i en såkaldt kursuspakke, hvis nærmere indhold vil blive beskrevet senere, er også at sikre at samtlige relevante amtslige ungeinstitutioner og kommunale institutioner indenfor arbejdet med socialt udsatte og sårbare unge kan varetage forebyggelse af unges salg af seksuelle ydelser. Forebyggelsesaktiviteterne tilrettelægges derfor med henblik på:

- *At der sker en forankring indenfor de eksisterende samarbejdsstrukturer i ungearbejdet mellem amtet og kommuner; der skal ikke udvikles nye strukturer og redskaber i institutionerne.*
- *At der forankres viden om prostitution og opmærksomhed på handlemuligheder i forhold til prostitutionstruede unge.*
- *At forebyggelse af unges prostitution indgår naturligt i kendte procedurer og arbejdsmetoder, gerne i sammenhæng med andre relevante emner i behandlingsplanerne fx misbrug, ensomhed, grænsepsykiatriske tilstande, kriminalitet, selvskadede handlinger m.v.*

Modelprojekt Pro Århus vurderer, at en metode til at forankre forebyggelsesindsatsen kan foregå ved, at den indarbejdes i det daglige arbejde på ungeinstitutionerne. Dette gælder både i personalets arbejde med de anbragte unge og i de eksisterende strukturer i forbindelse med visitationer, pædagogiske behandlingsplaner og konferencer. Forebyggelsesarbejdet vurderes, at kunne ligge i det pædagogiske arbejde indenfor områder som stofmisbrug, småkriminalitet, ensomhed,

⁹ Betegnelserne 'prostitutionslignende' og 'salg af seksuelle ydelser' anvendes løbende gennem evalueringen, til at beskrive de udsatte unges relationer og adfærd. Dette fordi det bl.a. var den sprogbrug pædagerne brugte og var blevet gjort bekendt med fra kursusforløbene. Det skal understreges, at når disse betegnelser anvendes, så ligger der ikke implicit i denne sprogbrug, at den unge kan ansvarliggøres som en bevidst, aktiv medspiller i en seksuel handel. Formålet med betegnelserne er at vise, hvor vanskeligt det er at adskille de unges seksuelle adfærd og relationer fra de gængse opfattelser af prostitution. For at undgå at evalueringsrapportens læsere skal fejltolke sprogbrugen anvendes betegnelsen 'prostitutionstruede' også om de unge, idet betegnelsen bedre indfanger evalueringens grundsyn på de udsatte unge.

grænsepsykiatriske tilstande og selvskadende handlinger. Ifølge Modelprojekt Pro Århus er det ofte i sådanne livssituationer, at prostitutionslignende relationer udvikles.

Modelprojekt Pro Århus anser indsatsen som værende forankret, når følgende forhold er opfyldt:

At relevante personalegrupper på institutionerne på ungeområdet:

- har viden om prostitution og unge
- har viden om seksualiteten i teenageårene
- kan spørge ind til den unges seksuelle adfærd
- har sikkerhed for sin institutions holdning og målsætning på område
- afklarer omfanget af de prostitutionslignende relationer i samarbejde med kolleger

Og de enkelte afdelinger har som fast procedure at:

- prioritere opgaven og inddrage den hvor det er relevant
- tilrettelægge pædagogiske handlingsplaner i forhold til prostitutionsforebyggelse
- sørge for supervision, også på dette område

Samt at afdelingerne i samarbejdsprocedurerne:

- kommunikerer med hinanden også om unges prostitutionslignende forhold lader prostitutionslignende relationer indgå som journalmateriale i visitationer mellem ungeinstitutionerne

Formålet med denne evaluering, der alene omfatter Langenæs Ungeinstitution, er således på baggrund af ovenstående at beskrive og analysere, hvorvidt der har fundet en forankring sted i institutionen. Dette vil bl.a. afspejle sig i personalets måde at forholde sig til de problemstillinger og dilemmaer, som de finder centrale dels i forhold til unge, der indgår i prostitutionslignende relationer, dels i forhold til metodeudvikling i det pædagogiske arbejde samt om metode- og udviklingsarbejdet, som institutionen har deltaget i, har medvirket til at ændre praksis. Et andet centralt fokus er, hvordan bekymringer og observationer omsættes i det konkrete pædagogiske arbejde med unge, eller om det omsættes, herunder en beskrivelse af, hvilke mekanismer der bevirker, at der evt. ikke sker noget i det pædagogiske arbejde. Det er et ønske, at evalueringen er med til at sætte fokus på de vanskelige pædagogiske processer, herunder barrierer og dilemmaer, som præger arbejdet med unge, der indgår i prostitutionslignende relationer.

Årsagen til at der udelukkende evalueres på forebyggelsestiltagene i Århus Amt og ikke Vejle Amt er som nævnt i forordet, at hvor Modelprojekt Pro Århus havde fokus på ungeområdet fra 2001, så rettede Vejle Amt fokus på ungeområdet primo 2004. Denne tidsforskydning på projekterne medfører, at det er mere frugtbart at evaluere på tiltagene i Århus Amt end Vejle Amt, da tiltagene i Vejle Amt ikke kan siges, at have haft mulighed for at blive institutionelt forankrede, på det tidspunkt, hvor evalueringen gik i gang.

1.5 Evalueringens indhold og opbygning

I kapitel 2 gennemgås centrale danske og skandinaviske undersøgelser, der har fokus på unge, der har erfaring med at sælge seksuelle ydelser, eller er i fare for at indgå i prostitutionslignende relationer. Der indgår også undersøgelser, der belyser professionelles erfaringer med relationsarbejde med døgnanbragte unge, sammenhængen mellem opvækst og indgåelse i prostitution samt straffelovens anvendelsesgrad på ungeområdet.

I kapitel 3 beskrives Modelprojekt Pro Århus' erfaringer med metode- og udviklingsarbejdet herunder etablering af en udviklingsgruppe og dennes funktion i relation til opbygning af temadage og kursusforløb. Det har været en vanskelig opgave for Modelprojekt Pro Århus at skabe kontakt til eksterne samarbejdspartnere særligt kommunerne. Kontakten til de amtslige døgninstitutioner har derimod været god og resulteret i, at ungeinstitution Langenæs Ungeinstitution deltager på et kursusforløb, hvilket beskrives nærmere i kapitlet.

Kapitel 4 handler om de erfaringer, som Modelprojekt Pro Århus har gjort sig på baggrund af de temadage og kursusforløb, der har været afholdt gennem metode- og udviklingsarbejdet. Ved hjælp af diskussioner og kvalitative interview har det været muligt at indfange nogle af de problematikker og barrierer, som de professionelle oplever i det pædagogiske arbejde med de unge.

I kapitel 5 diskuteres evalueringsbegrebet i sammenhæng med sociale problemers natur. Hvordan kan man måle, hvorvidt en social indsats har flyttet noget i praksis (?). Tidsperspektivet er også væsentligt, da det kan være vanskeligt at vurdere, hvor lang tid der skal gå, inden der evalueres. Kapitlet beskriver også de fysiske rammer, der udgør Langenæs Ungeinstitution, herunder de forskellige afdelinger, hvorfra informanterne til evalueringen er indhentet.

I kapitel 6 behandles de mange udsagn, informanterne har bidraget med til evalueringen. Ved hjælp af temaer, tages der afsæt i såvel indholds- som formmæssige vurderinger af kursuspakken samt informanternes opfattelse af, hvorvidt det er muligt institutionelt at forankre de pædagogiske redskaber, de er blevet udstyret via deltagelse på kursusforløbet.

Kapitel 7 belyser den problematik, der eksisterer, når man ønsker at evaluere 'effekten' af en social indsats. Dette sker ved, at diskutere og analysere evalueringens udgangspunkter, hvorvidt tiltagene er implementeret i institutionen, og hvorvidt forandringer har fundet sted.

Kapitel 2

Undersøgelser om unge, prostitutionslignende relationer og seksuelle overgreb

2.1 Hegna Kristinn & Petersen Willy: "Barn og unge som sælger sex"

På baggrund af undersøgelsen "*Barn og unge som sælger sex*" (Hegna & Pedersen 2000), der er baseret på en spørgeskemaundersøgelse foretaget i Norge (Oslo) i 1996, fremgår det, at ud af 10.828 unge i alderen 14-17 år har 1,4 % indenfor de foregående 12 måneder udført seksuelle ydelser mod betaling. Fordelt på tre fjerdedele drenge og en fjerdedel piger. Gennemsnitsalderen for salg af sex var 12,6 år for drengene og 14,1 år for pigerne og 17 % havde solgt sex mere end 3 gange. De unge, der havde denne erfaring, var mere ensomme og rapporterede oftere end andre symptomer på angst og depression.

Undersøgelsens resultater peger på, at en del børn og unge har erfaring med salg af seksuelle ydelser. Forfatterne bag undersøgelsen er af den opfattelse, at for nogle unge er det enkeltstående handlinger præget af tilfældighed og nysgerrighed, og som formentlig ikke vil give dramatiske og langsigtede konsekvenser. For andre unge peger omfanget af aktiviteten på, at det er noget, der skal tages alvorligt, fordi de unge i forbindelse med salg af sex falder ind i et mønster af problemer forbundet med alkohol, brug af narkotika og generelle adfærdsproblemer. Nogle af de unge formodes at være i langsigtet risiko for adfærdsproblemer og stofmisbrug. Flertallet af de unge menes ikke at have kontakt med hjælpesystemet, hvorfor der er grund til at styrke forebyggende tiltag.

Undersøgelsen har ikke kendskab til, hvem køberne af sex er, men forfatterne antager, at størstedelen af aktiviteterne er forbundet med homofil prostitution, hvor voksne mænd køber seksuelle tjenester af unge mænd. Hvilket man selvsagt skal forsøge at forhindre. Samtidig kan det paradoksalt nok tænkes, at nogle af drengene med en gryende homofil identitet gennem aktiviteterne får en anledning til at udforske deres egen seksualitet. Resultaterne bør derfor også diskuteres indenfor rammerne af en generel diskussion om homofiles levevilkår og livssituation.

Undersøgelsen fremhæver også, at der er visse risikofaktorer i forbindelse med salg af seksuelle ydelser. Disse er:

- lav seksuel debutalder
- alkoholforbrug
- prøvet stoffer, stofmisbrug
- opbrud i familien
- den unge bruger megen tid på gader og i centrum af byen

Social status eller skoleniveauet, dvs. større risiko blandt unge, der klarer sig dårligt i skolen ses derimod ikke som risikofaktorer.

2.2 Helweg-Larsen Karin og Larsen B. Helmer: "UNGES TRIVSEL ÅR 2002 – en undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb i barndommen"

Undersøgelsen "UNGES TRIVSEL ÅR 2002 - En undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb i barndommen" (Helweg-Larsen & Larsen 2000), som er foretaget blandt 9. klasses elever er p.t. en af de mest omfattende danske undersøgelser indenfor området. Undersøgelsen blev gennemført i foråret 2002 og omfatter 6203 unge i 9. klasse, svarende til 11 % af denne aldersklasse i Danmark. Størstedelen af eleverne var 15-16 år (97 %), og fordelte sig over 183 skoler. Af de 5.829 unge, der besvarede alle spørgsmål om seksuelle erfaringer med ældre personer, rapporterede i alt 657 unge, svarende til 11,3 % (462 piger og 195 drenge), at de havde sådanne erfaringer. Seksuelle erfaringer der, efter dansk lovgivning, er strafbare og derfor defineres som seksuelle overgreb.

- 15,9 % af pigerne og 6,7 % af drengene har op til deres 15-års alder oplevet seksuelle overgreb. (Svarende til 11,3 % af alle unge i undersøgelsen).
- 7,9 % af pigerne og 2,0 % af drengene har op til deres 15-års alder oplevet et seksuelt overgreb, hvor der var en aldersforskel på mindst 5 år mellem den ældre person og barnet/den unge.
- 2,7 % af pigerne og 0,7 % af drengene har oplevet et seksuelt overgreb, som de selv **klart** vurderer som et overgreb - og hvis "måske et overgreb" inkluderes, er forekomsten 4,5 % blandt piger og 1,1 % blandt drenge.

Forekomsten af de **klart** definerede seksuelle overgreb, 3 unge pr. 100 elever i 9. klasserne, dvs. næsten én ung pr. klasse, er så relativt et stort tal, at det vækker bekymring. Undersøgelsen viser ydermere, at der er tydelige sammenhænge mellem en række vanskelige familiære forhold, trivselsproblemer og seksuelle overgreb uafhængigt af den unges egen oplevelse af overgrebet. Desuden viser den, at de unges manglende erkendelse af, hvilken betydning seksuelle overgreb har, kan være en hindring for effektivt rådgivning og professionel hjælp.

De unge fokuserer selv på, at overgreb kan forhindres, hvis:

- børn får bedre kendskab til deres rettigheder

- der er nem adgang til rådgivning og hjælp
- voksne reagerer på børns/unges signaler
- forældrene passer bedre på deres børn (Helweg-Larsen & Larsen, 2002:9-17).

Det fremgår også af undersøgelsen, at blandt forekomsten af strafbare seksuelle erfaringer, hvor der var ydet belønning eller betaling, der rapporterede 1.1 % af drengene og 0,8 % af pigerne om dette. En procentsats der svarer til den ovenfornævnte norske undersøgelse på 1,4 %.

På baggrund af den viden, der foreløbigt foreligger om unges salg af seksuelle ydelser, kan Modelprojekt Pro Århus fremhæve visse risikofaktorer i forbindelse med unges salg af seksuelle ydelser. Unge der har modtaget betaling for sex, har ofte en eller flere af nedenstående faktorer i den sociale bagage.

- Mange skoleskift
- Sparsomt netværk - sparsom kontakt til skolekammerater efter skoletid
- Dårlig kontakt til forældre/særligt moderen eller ikke at have en mor
- Alkohol- eller stofmisbrug
- Overværet eller selv udsat for fysisk vold
- Udsat for seksuelt misbrug
- Lav seksuel debutalder - mange partnere
- For drenge at have anden etnisk baggrund
- Bruger midtbyen meget

Til sammenligning af denne undersøgelse og den ovenfornævnte (norske) kan resultaterne fra en svensk undersøgelse inddrages¹⁰. Ved sammenligning ses det, at denne undersøgelse fremhæver, at

¹⁰ Undersøgelsen, der her refereres til, er foretaget af Carl Göran Svedin & Gisela Priebe (2004): "Ungdomars sexualitet – attituder til och erfarenheter av att sälja sex mot ersättning/penngar. I undersøgelsen indgår et repræsentativt udvalg på 4343 unge, der er i gang med det sidste år indenfor de gymnasiale uddannelser. De unge er blevet spurgt, om de har solgt sex mod penge eller erstatning. 98,6 % svarer, at de ikke har haft sex mod penge/erstatning. Af besvarelserne fremgår det, at 1,4 % af pigerne og 1,8 % af drengene har tilbudt at sælge sex for penge/erstatning. Størstedelen af drengene har indvandrerbaggrund. Det er kendetegnende for disse drenge og piger, at de er en gruppe af unge med mange problemer og store vanskeligheder. 80 % af disse unge gjorde opmærksom på, at det seksuelle overgreb var et penetrerende overgreb dvs. et oralt, analt eller genitalt samleje. Blandt de unge, som har tilbudt at sælge seksuelle ydelser, er forbruget af porno højt. 40 % af drengene ser porno næsten dagligt.

Ifølge forfatterne tegner der sig to mønstre hos de unge, der har solgt seksuelle ydelser. For det første, at de unge har levet og levet et udtalt seksualiseret liv. Dette kommer til udtryk på flere forskellige måder indenfor det seksuelle område. Fx har de en tidlig debut og et mere intenst sexliv med flere partnere og større erfaring med forskellige seksuelle aktiviteter. Den aktuelle undersøgelse viser, at der findes en klar sammenhæng mellem seksuelle overgreb og seksuel udnyttelse, der defineres som det at have solgt sex mod penge/erstatning. For det andet ses der en udadrettet, afprøvende og grænseoverskridende adfærd blandt de unge. Et træk herpå er en udtalt øget forekomst af rygning, alkoholfortæring og forskellige asociale handlinger. Der for drengene særligt handler om at stjæle, lave indbrud. Hos pigerne er det særligt misbrug, der gør sig gældende. Undersøgelsen viser også, at drenge med indvandrerbaggrund er særligt udsatte. Dette kan skyldes, at denne gruppe er mere end andre risikerer at blive usikre i deres rolle, inklusive deres seksualitet i en kultur med et ofte mere liberalt syn på sex og samliv.

Undersøgelsen viser også at gruppen af unge, som sælger sex for penge/erstatning, har en del andre problemer i deres liv. Forfatterne mener derfor ikke, at det er hensigtsmæssigt udelukkende at rette indsatsen specifikt mod gruppen af unge. Indsatsen skal derimod rettes mod en bred målgruppe af unge, som er udsatte i samfundet. Udover forældre kan det fx være lærere, socialarbejdere og behandlingspersoner, som skal inddrages og lære at turde nærme sig ungdommens seksualitet og diskutere seksualitet og seksuelle attituder på samme måde, som man nærmer sig ungdommen med spørgsmål om kriminalitet og misbrug. De unge, der så tydeligt signalerer, at de er en risikogruppe, er

1,4 % af pigerne og 1,8 % af drengene har tilbudt at sælge sex for penge eller anden erstatning, hvilket er tilsvarende det resultat, de andre to undersøgelser viser. Undersøgelsen viser også, i stil med de andre to, at en større procentsats af drenge i forhold til piger har solgt sex/modtaget erstatning, og fremhæver i forlængelse af den danske undersøgelse, at der er en overrepræsentation af indvandrerdrengene blandt drengene. Endelig fremhæves det, at der eksisterer visse mønstre blandt de udsatte unge. Sammenhængen mellem seksuelle overgreb og salg af sex mod penge/erstatning er fx en af dem.

2.3 Christensen E. Dan (PRO-Centret): ”Unge og Prostitution – et overset problem”

En anden undersøgelse på ungeområdet er foretaget af Dan E. Christensen (PRO-Centret¹¹): *”Unge og Prostitution – et overset problem (2003)* – og heri undersøgelsen *”Unge og prostitution - indfaldsvinkler i relationsarbejdet med unge på døgninstitutioner omkring prostitution”*. Undersøgelsen består altså af to separate undersøgelser, hvor den ene belyser kommunernes (socialforvaltningernes) kendskab til unge og prostitution. Den anden belyser, ved hjælp af på en række socialpædagogiske døgninstitutioner/opholdssteder for unge, personalets kendskab til unge, der er i risiko for at indgå i prostitutionslignende forhold.

Den førstnævnte undersøgelse er kvantitativ og bygger på en spørgeskemaundersøgelse. Det overordnede formål med undersøgelsen er, at indsamle den viden, de respektive forvaltninger har om unge i berøring med prostitution. Dette med henblik på at professionelle, der arbejder med børn og unge indenfor det sociale område, skal kunne anvende resultaterne (Christensen 2003:9). Undersøgelsen bygger på spørgeskemaer, der er udsendt til landets 275 kommuner i juli 2001. Spørgeskemaerne indeholder få og enkle spørgsmål, der vedrører kommunens kendskab til unge, der evt. har erfaring med prostitution, opdelt efter køn og alder. Spørgeskemaet er ikke rettet til én bestemt person i kommunerne. Besvarelserne er derfor foretaget af personer med forskellige faglige profiler og forskellige tilknytninger til kommunerne. Undersøgelsens resultater er altså betinget af de personer, der er blevet udvalgt til at besvare spørgeskemaet i de respektive kommuner, hvilket foregik i perioden juli 2000 til juni 2001 (ibid.:9f).

Socialforvaltningerne er valgt som målgruppe, idet de socialpædagogiske opgaver, mange institutioner forestår, bliver præciseret og defineret af de visiterende socialforvaltninger. Her fastlægges de overordnede retningslinier og det socialpædagogiske fokus, der skal foretages, men noget tyder på, at det kan være vanskeligt for socialforvaltningerne at opfange unge, der er i eller på vej ud i prostitution (ibid.:8).

Spørgeskemaet er inddelt i to halvdele, hvor kommunen i den ene side kan oplyse om deres kendskab til unge i prostitution og i den anden side om unge, hvis adfærd skaber bekymring for risiko for prostitution. Der er ikke tale om en vidensindsamling, der har til formål at belyse de psykosociale motiver, som unge kan have i forbindelse med prostitutionsdebut. Det ligger ikke en forventning om, at de sociale myndigheder har kendskab hertil, men en forventning om, at de kan bidrage med viden på andre områder omkring de unge. I alt har 203 af de 275 kommuner reageret på PRO-Centrets henvendelse. Det giver en svarprocent på 73,8 (ibid.:10f).

Overordnet er der indenfor den angivne periode sammenlagt kendskab til 51 unge op til 22 år i prostitution, hvilket svarer til 0,1 promille af alle unge mellem 13-21 år. Langt flere unges adfærd

nødt til at blive ’samlet op’ af voksne. Børn og unge som udsættes for seksuelle overgreb fra både voksne og jævnaldrende behøver professionel behandling.

¹¹ Pr. 1. juli 2003 blev PRO-Centret lagt sammen med fire andre Videns- og Formidlingscentre under Socialministeriet i Videns- og Formidlingscentret for Socialt Udsatte. Her hedder PRO-Centret nu Tema Prostitution. Da nogle af de her fremhævede undersøgelser er lavet inden sammenlægningen, fastholdes den oprindelige benævnelse.

skaber bekymring for, at de er på vej ind i prostitution. Kommunerne beretter om 477, hvilket svarer til 0,9 promille i den nævnte aldersgruppe (ibid.:48)¹².

41 af de 51 unge i prostitution er piger af dansk herkomst. 5 drenge er af dansk herkomst. 2 piger og 1 dreng er af anden etnisk herkomst. Det vides ikke, hvordan de sidste 2 personer figurerer i undersøgelsen. 72 % af de unge, som skabte bekymring for prostitution, er piger af dansk herkomst og 15 % er drenge af dansk herkomst. 10 % af pigerne og 3 % af drengene er af etnisk herkomst (ibid.:48).

I cirka 80 % af tilfældene har kommunerne kendskab til de unge prostitueredes familier, men for de resterende 20 % er det ikke tilfældet. Hos de unge, hvor kommunerne nærer bekymring for prostitution, har de et forudgående kendskab til cirka 78 % af de unge eller deres familie, dette gælder ikke for de 22 % (ibid.:49).

40 % af de unge, kommunerne har kendskab til i prostitution, bliver tilbudt en social indsats. De andre 60 % får ikke et sådant tilbud. Men kan være blevet tilbudt sociale foranstaltninger med henvisning til andre problemer. Hos de unge, som kommunerne nærer bekymring for er på vej ud i prostitution, har 50 % fået tilbudt en social indsats på baggrund af bekymringen. De andre 50 % har ikke fået et tilsvarende tilbud. Men kan have fået tilbudt en social indsats af andre årsager (ibid.:49).

Cirka halvdelen af kommunerne oplyser, at de ikke har information om, hvorvidt de unges problemer med deltagelse i eller risiko for prostitution er stigende, faldende eller uændret. Hos den anden halvdel antages det, at problemstillingen vedrørende disse unge er uændret (ibid.:49).

Sammenholdes de 51 unge som kommunerne kender til i prostitution med det skønnede antal på 1.200, som skulle have prostitueret sig mere end 10 gange indenfor de sidste 12 måneder (tallet bygger på en omregning af tal for prostitution blandt børn og unge i Norge), stiller undersøgelsen tvivl ved, hvorvidt kommunerne er i stand til at opdage og opfange unges prostitution i det sociale arbejde. Kommunerne overser formentligt problemerne, selvom det er vigtigt at inddrage unges prostitution i relation til udarbejdelse af handlingsplaner for de unges fremtid, hvor der skal etableres sociale tiltag (ibid.:49). Det tyder på, at kommunerne kan og bør blive bedre til at yde en forstærket forebyggende og støttende social indsats overfor de unge under 18 år, der prostituerer sig. Særlig da skadevirkningerne af prostitutionen vurderes, at være større jo yngre debutanterne er.

Hovedparten af kommunerne mangler information om, hvilke metoder der kan tages i brug i det sociale arbejde. Der er derfor behov for, at iværksætte tiltag, som kan medvirke til at opkvalificere kommunernes opmærksomhed og indsats på området. Dette kan foregå gennem en

¹² Til belysning af denne undersøgelse kan en pilotundersøgelse foretaget blandt kommunerne i Århus Amt af Bømler og Qvotrup, Aalborg Universitet (2002) inddrages. Ud af 26 kommuner angiver 2 kommuner at have kendskab til prostituerede under 18 år. I alt er der tale om 4 personer (Bertelsen & Bømler 2004: 67f). Sammenlignes resultatet af pilotundersøgelsen vedrørende de prostitutionstruede 13-18-årige i kommunerne med PRO-Centrets undersøgelse (jf. *"Unge og Prostitution - et overset problem"* (2003)), som vedrører de 13-21-årige, der på landsplan menes at prostituere sig svarende til 0,1 promille, og samtidig antager at undersøgelserne har den samme population (510.000 personer i 2002), så udgør de 4 personer ud af de 26 kommuner, som man har kendskab til prostituerer sig, en meget lille del, nemlig knap 0,008 promille ($4 \times 1000 / 510.000 = 0,0078$ promille). Altså må det være aldersgruppen 19-21-årige, der bærer tyngden i prostitutionen. Sammenligner vi den resterende del, altså de 19-21-årige, og igen med den antagelse at aldersfordelingen tilnærmelsesvis er den samme som ovenfor udregnet, med det antal kommunerne beretter om, de er bekymrede for i relation til prostitution (477 personer i alderen 13-21 år), så udgør de 19-21-årige som vækker bekymring 42 personer. (Beregningen er: $477 \text{ personer svarer til } 0,9 \text{ promille}$ ($0,9 - 0,008 \text{ promille} = 0,892$), ($0,892 \times 510.000 / 1000$) = 41,82)). Dvs. de 13-18-årige skulle udgøre 435 personer. Det er derfor en hypotetisk antagelse, at de 13-18-årige bærer tyngden i forhold til bekymring omkring prostitution. Det kan på baggrund af sammenligningen af undersøgelserne uddrages, at kommunerne på den ene side kan være dårlige til at opfange prostitution blandt helt unge og/eller så kan prostitutionsproblemet på den anden side fremstå værre end det i 'virkeligheden' er. Tilsyneladende bliver tallet væsentligt højere ved netop at medinddrage de 18-21-årige i undersøgelsen.

opsamling af de erfaringer, der foregår i socialt arbejde for unge i prostitution - fx opdagelse af de unges prostitution.

Derudover skal der iværksættes metodeudviklingsprojekter, hvor fokus er at beskrive de bedste praktikker i relation til socialt arbejde med unge i eller i risiko for prostitution. Sådanne tiltag skal inddrage alle de relevante myndigheder og institutioner uanset deres forskellige funktioner i relation til problemet (ibid.:53).

Som Christensen gør opmærksom på, er det kritisabelt, at besvarelserne i kommunerne ikke nødvendigvis er udført af de personer, der har mest viden om unge og prostitution. Derved kan der være bias i materialet, som resultaterne bygger på. Der kan stilles spørgsmålstegn ved det skønnede omfang af prostituerede børn og unge (1200), idet skønnet bygger på en omregning af tal for prostitution blandt børn og unge i Norge (Oslo).

2.4 Christensen E. Dan (PRO-Centret): ”Unge og Prostitution – indfaldsvinkler i relationsarbejdet med unge på døgninstitutioner omkring prostitution”

Undersøgelsen bygger på semistrukturerede interview, foretaget med medarbejdere på 10 døgninstitutioner og opholdssteder, som varetager socialpædagogiske opgaver overfor unge i aldersgruppen 15-20 år. Interviewene beskæftiger sig med det pædagogiske personalets indfaldsvinkler i arbejdet med unge vedrørende fænomenet prostitution. De belyser personalets pædagogiske observationer, bevæggrunde og motiver for valg af beslutninger i forbindelse med de unges prostitutionslignende adfærd. Der har deltaget 1-3 medarbejdere til hvert interview, hvor der er blevet taget udgangspunkt i en ung, som personalet vidste prostituerede sig, eller hvor der var mistanke om/bekymring for, at den unge senere ville begynde at prostituere sig. 8 af interviewene tager udgangspunkt i sagsforløb med piger og 2 i sagsforløb med drenge.

Undersøgelsen postulerer ikke at give et billede af, hvordan det forholder sig på landsplan, men blot hvordan det forholder sig i de interviewede medarbejders arbejde på de institutioner, der har deltaget i undersøgelsen (ibid.:57f).

Halvdelen af de interviewede oplever, at de unge piger er seksualiserede i deres adfærd. De udstiller sig, og er indladende overfor det mandlige personale og andre mænd i tilknytning til den unge. Adfærd opleves primært i forbindelse med, at de unge ønsker at opnå konkrete goder/tjenester fx i form af forskud på lommepenge. Adfærd gjorde sig også gældende for visse drenge.

Primært de unge drenge har kontakt til betydeligt ældre mænd, men de interviewede kan ikke vurdere, hvilke fælles interesser parterne har. De har svært ved at bedømme, hvorvidt den unge prostituerer sig eller blot indgår i relationer, der for den unge kan være svære at tale om fx en homoseksuel orientering. Tilsvarende vurderes de piger, der har en kæreste eller relation til mænd, der er 10-15 år ældre, at være problematiske. De unge piger finder kærester, der har større økonomisk formåen end dem selv, eller de finder kærester, der har kontakt til miljøer, som den unge finder tillokkende.

Visse unge opleves som hemmelighedsfulde. De ønsker ikke at fortælle, hvor de opholder sig, og hvem de besøger. De ønsker primært, at løse deres problemer på egen hånd. Disse unge går ofte i byen alene, og mange af dem opholder sig mere udenfor institutionen end på den. De giver udtryk for, at de gerne vil have en lejlighed for dem selv. Pædagogerne står tilbage med en del ubesvarede spørgsmål til de unges liv.

Drenge der har relationer til ældre mænd vender hyppigt tilbage med fysiske symptomer, der tyder på, at de har været udsat for vold. Personalet er bekymrede for, at de unge udsættes for vold,

hvis de ikke tilfredsstiller deres kærestes seksuelle behov og ønsker, og at pigerne skal blive gravide i en tidlig alder. Enkelte unge er blevet voldtaget af jævnaldrende drenge. Trods de fysiske skader i forbindelse med sex, så relaterer størstedelen af de interviewede generelt deres bekymring til den unges opvækst og den unges psykosociale dynamikker.

Personalet oplever, at nogle unge har et større privatforbrug, end de har økonomiske midler til. I de fastere forhold foræres der over tid meget store gaver som ure, smykker og tøj, hvorimod der i kortere forhold bliver betalt med det samme i naturalier som spiritus, øl og euforiserende stoffer. Personalet gør sig overvejelser om, hvor pengene kommer fra, og hvorfor andre betaler for deres forbrug (ibid.:60f).

Mange af de unges livshistorier er kendetegnet ved overgreb i barndommen, der ofte har været af seksuel karakter. Det antages, at unge med sådanne erfaringer har vanskeligere ved at passe på dem selv sammenlignet med unge uden sådanne oplevelser (ibid.:61f). Omkring halvdelen af de unge, som de interviewede udtrykker bekymring for, har været udsat for incest eller seksuelle overgreb, eller også har de interviewede mistanke herom. Af andre baggrunde hos de unge, ses familier hvor børnene har forskellige fædre, som alle har optrådt voldeligt i familien. Udover de unge der har været udsat for seksuelle overgreb eller incest, er de øvrige beskrivelser forskellige (ibid.:73). Hos nogle af de unge, som har været udsat for overgreb, ses det, at de ikke sætter grænser for deres omgivelser. De fremsætter ingen holdninger eller nogen dagsorden for aktiviteter m.m. Disse unge kender ikke deres egne behov og har derfor ingen opfattelse af egne valgmuligheder og forsøger derfor at opfylde andres behov. Mange af de unge har svært ved at fastholde relationer med jævnaldrende over længere tid. Det er også karakteristisk, at de unge intellektuelt evner at se, at de har en uhensigtsmæssig adfærd, men de evner ikke at træffe andre valg (ibid.:61f).

Den emotionelle side af den unges liv ses derfor som en barriere, der forhindrer den unge i at passe bedre på sig selv. Den unges opvækst ses som den afgørende faktor for de emotionelle vanskeligheder. Da vanskelighederne knytter sig til opvæksten, inddrages psykologer undertiden i arbejdet med henblik på at tilføre den unge muligheden for at få bearbejdet overgrebsoplevelser (ibid.:73). Grunden til at dette prioriteres i arbejdet med unge skyldes, at de tidligere overgreb ses som en årsag til at, at den unge fortsætter med at lade sig udnytte. En måde at mindske de situationer, hvor den unge bliver udnyttet, kan ske ved at tidligere overgreb bliver bearbejdet og bevidstgjorte (ibid.:73).

På baggrund af samtalerne med de unge, hvor deres relationer til omverden belyses, vurderer personalet, at de unge bliver udnyttet. Formålet med samtalerne er derfor, et forsøg på at synliggøre andres udnyttelse af den unge, og derved kvalificere de unge til at træffe bedre valg (ibid.:63).

Som eksempel forsøger personalet, at få den unge til at indse, at han eller hun udnyttes seksuelt af kærester, mænd på diskoteker og cafeer og tydeliggøre, at mændene udelukkende har seksuel interesse i dem. At de er bedre værd og derfor burde handle anderledes. Personalet fremhæver også at størstedelen af de unge piger, der har en kæreste gennem længere tid, danner par med en person af anden etnisk baggrund end dansk, og at disse unge piger står til rådighed for kæresten. Kæresten er bestemmende i alle forhold, og pigen stiller sig afventende i forhold til, hvornår kæresten ønsker pigens tilstedeværelse, hvilke normer og regler, der skal gælde, og hvilke behov pigen skal opfylde. De unge opleves som udnyttede, når de stiller sig til rådighed for deres kærester. Personalets bekymring omkring den unges risiko for at ende i prostitution eller stofmisbrug består ofte i, at de unge i så høj grad stræber efter andres anerkendelse, at de til sidesætter egne behov (ibid.:62f).

Et flertal af de unge kan godt se, at deres relation til partner/kæreste ikke er præget af gensidighed, da kæresten får opfyldt sit behov for sex m.m. uanset deres egen lyst. Enkelte unge

giver udtryk for, at de får opfyldt andre behov ved at være i disse forhold. Behov der handler om at have en person i sit liv over længere tid. En person de ved, hvor de har. De unge oplever tryghed, når der er én, der betragter vedkommende som sin egen, og når de hører sammen med en anden (ibid.:64).

Personalet mener ikke, at de unge i særlig grad har formået at træffe andre og bedre valg, trods samtalerne. De unge pigers motiver for at indgå i de ulige relationer vedrører søgen efter tryghed, accept og forudsigelighed. Piger, der går meget i byen og indgår i seksuelle forhold med mange forskellige mænd, menes at have behov for at opleve, at andre anser dem for at være attraktive. Når de unges motiver ses som årsag til deres måde at møde omverden på, efterlader der sig et billede af unge, der kæmper mod isolation og udstødelse. De sociale relationer og fællesskaber, de indgår i, afspejler de omkostninger, de unge er opsat på at betale for at tilfredsstille specifikke behov. Behov der handler om at opleve sig selv som et socialt væsen. Et menneske, der er eftertragtet, og som kan udfylde en plads i andres liv (ibid.:74).

Hovedparten af personalet har af forskellige årsager iværksat psykologiske samtaleforløb med den unge. Ifølge meget personale er det som tidligere nævnt nødvendigt at få den unges opvækstvilkår og oplevelser omkring seksuelle overgreb, incest m.m. bearbejdet, for at den unge kan mestre sin aktuelle livssituation. En del af institutionerne tilbyder de unge samtaler med en ekstern psykolog. Et mindre antal institutioner benytter den samme psykolog, som giver supervision til personalet. Få institutionerne mener, at opgaverne omkring bearbejdningen af den unges fortid, bør varetages af det pædagogiske personale. Begrundelsen er her, at institutionen ønsker at signalere, at der ikke eksisterer forhold i den unges liv, som personalet ikke kan bære at høre.

Forældrene inddrages stort set ikke i forbindelse med samtaler om fx byture, kæresteforhold og sex. Samtlige institutioner har forsøgt at skabe kontakt med forældrene. Dog mener personalet at, det er uhensigtsmæssigt at inddrage forældrene aktivt i arbejdet med den unge. De antages ikke, at kunne bidrage væsentligt i personalets arbejde (ibid.:66f).

Den anbringende myndighed inddrages som et minimum i forbindelse med de samtaler, der foregår mellem institutionen og sagsbehandleren med baggrund i servicelovens § 55stk. 1., der skal sikre, at den etablerede foranstaltning for den unge svarer til hjælpebehovet. Sagsbehandlerens funktion varierer fra sted til sted. Nogle sagsbehandlere fokuserer på de gensidige forpligtelser foranstaltning og forvaltning imellem. Andre steder ses sagsbehandlerens arbejde som en del af det pædagogiske arbejde med den unge. Halvdelen af informanterne vurderer, at sagsbehandleren har fungeret som en pædagogisk sparringspartner. I få tilfælde har sagsbehandleren haft en pædagogisk funktion overfor den unge. Samarbejdsrelationen værdsættes og fremhæves som et vigtigt element i arbejdet med den unge (ibid.:67f).

De fleste institutioner modtager supervision. Dette opleves som brugbart og nødvendigt for at arbejde med unge, hvor fokus indimellem er på deres seksualitet. Enkelte steder har forskellige projekter og støttepersoner været inddraget. Der har været stor tilfredshed med at inddrage andre fagpersoner i det konkrete pædagogiske arbejde med den unge (ibid.:69).

Begrebet prostitution sættes sjældent på dagsordenen af personalet. Enkelte af de interviewede har haft mistanke om, at en ung har prostitueret sig uden at konfrontere personen med bekymringen. Risikoen for at den unge ville tage afstand fra socialarbejderen og evt. hele institutionen har været afgørende for, at den unge ikke blev konfronteret med bekymringen. Dels var relationen med den unge skrøbelig, dels forventes det, at den unge ville opleve inddragelse af prostitution i samtalen som et voldsomt overgreb. Prostitution er derfor generelt ikke blevet inddraget i samtalerne med de unge på institutionerne. Men i de tilfælde, hvor institutionen er blevet orienteret om, at den unge prostituerer sig, er emnet blevet inddraget i samtalerne.

De interviewede, der har vished om, at en ung har prostitueret sig, er blevet informeret via henvendelser fra personer udenfor institutionen, eller ved at den unge selv har fortalt om forholdet. Kendskabet til unges prostitution er altså ikke opstået på foranledning af personalet. Samtalerne med de unge vedrører temaer og handlinger, der er relateret til prostitutionsfænomenet. En del personer fortæller, at de unge vedkender sig økonomiske motiver for at indgå i seksuelt samvær med kæreste eller andre mænd. Men personalerne er primært optaget af om den unge udnyttes af kæresten eller af andre i relationerne (ibid.:65).

Mange af institutionerne afviste i udgangspunktet at deltage i undersøgelsen. De mente ikke, der forekom prostitution på deres institution. Afvisningen viste sig at bygge på en opfattelse af prostitution, som noget man er, og at prostitution ikke opleves som en strategi, den unge kan anvende under visse omstændigheder og med andre mål end direkte betaling i form af rede penge. Dette kan synes paradoksalt, da det fremgår af de interviewedes beskrivelser af de unges adfærd, at de unge ikke formår at fravælge relationer og sammenhænge, hvor de bliver udnyttet seksuelt. Heller ikke i de tilfælde, hvor det fortælles, at den unge mod seksuelle ydelser får betalt sin regning på cafeer, bliver begrebet inddraget. Den unges adfærd ses ikke som helt eller delvist kalkulerede valg, der indeholder tilfredsstillelse af andres seksuelle behov.

Beskrivelserne tyder ifølge Christensen (2003) på, at begrebet prostitution kobles til almene, stereotype billeder af prostituerede. Når andre sider af de unges adfærd inddrages fx i forbindelse med kriminelle handlinger fremhæves mere nuancerede beskrivelser. Her vurderes den unge ikke entydigt mellem at være en kriminel eller ikke kriminel. Samme differentiering foretages ikke i forhold til de handlinger, de unge foretager sig, som inkluderer, at de stiller sig seksuelt til rådighed for en anden part for modbydelser (ibid.:75).

Det er for meget personale vanskeligt at se frugtbare resultater af deres pædagogiske arbejde med de unge, da det ikke i særlig grad er lykkedes at ændre på de unges relationer til omverdenen. Undersøgelsen foreslår derfor, at der arbejdes hen imod nye pædagogiske strategier, der kan forbedre de pædagogiske tiltag overfor unge. Her er det vigtigt, at udstyre de unge med redskaber, der kan gøre de unge i stand til at ændre deres livsomstændigheder, og opnå mulighed for at vælge at indgå i gensidige relationer (ibid.:76).

Analysegenstanden i undersøgelsen er de interviewede medarbejders oplevelser i deres institutionsarbejde. Opsamlingen af de kvalitative interview viser, at der forekommer mønstre i det geografisk bredt fordelte materiale. Undersøgelsen kan derfor tildeles en relativ stor analytisk generaliserbarhed, men ikke statistisk generaliserbarhed.

2.5 Lautrup Claus: En evaluering af straffelovens § 223a

Denne undersøgelse er en evaluering af straffelovens § 223a¹³ om kriminalisering af kunder til unge prostituerede under 18 år. Tilblivelsen af straffelovens § 223a skal ses i lyset af den generelle afkriminalisering af prostitution i 1999 (jf. forord). Den politiske intention med bestemmelsen var både at beskytte unge mod en levevej som prostituerede og udsende et signal om, at ungdomsprostitution i Danmark ikke er acceptabelt samt at samfundet griber ind heroverfor. Næsten tre år efter paragraffens vedtagelse er der ikke blevet rejst sager mod prostitutionskunder til prostituerede under 18 år (Lautrup 2002:4). Formålet med undersøgelsen er, at undersøge, hvorfor straffelovens § 223a ikke har medført en eneste politianmeldelse eller dom over en

¹³ Folketinget vedtog i 1999 straffelovens § 223a, der lyder: "Den, der som kunde har samleje med en person under 18 år, der helt eller delvist ernærer sig ved prostitution, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år" (Lautrup 2002:4).

prostitutionskunde¹⁴. Eksisterer der ingen helt eller delvis prostituerede under 18 år i Danmark, er loven ukendt, eller er der modvilje og betænkeligheder ved at anvende loven? (ibid.:20).

Undersøgelsen, der blev foretaget i efteråret 2000, belyser befolkningens kendskab og holdning til samt erfaringer med § 223a (ibid.:20). Den er foretaget inden for en sociologisk teoritradition, hvorfor fokus har været, at afdække de betydninger og forhold, der omgiver lovbestemmelsen frem for kun at lægge vægt på det juridiske indhold (ibid.:10). Det undersøges bl.a., hvordan bestemmelsen passer til den virkelighed, hvori unge sælger sex, og hvilken rolle samfundet vurderes at burde spille i reguleringen af prostitution blandt både voksne og børn (ibid.:4). Med anvendelse af den kvantitative metode afdækkes det bredere samfunds holdninger til og syn på § 223a. Desuden undersøges befolkningens holdninger til både ungdomsprostitution og prostitution blandt voksne (ibid.:67). Mens informanter refererer til de kvalitative interviewundersøgelser, refererer respondenter til de kvantitative undersøgelser.

Der er foretaget kvalitative interviews med prostituerede, socialarbejdere, personale fra sociale væresteder for unge, dommere og politi. Desuden er der foretaget underbyggende telefoninterviews med politipersonale og socialarbejdere. Det fremgår ikke konsekvent hvor mange informanter, der er blevet interviewet eller det samlede antal. Målet med begge interviewformer har været at fortsætte, så længe informanterne bidrog med nye pointer og nuancer til undersøgelsen (ibid.:20). Det nævnes dog, at Lautrup har haft kontakt med 10 prostituerede (ibid.:22).

Den kvantitative holdningsundersøgelse er baseret på et repræsentativt udsnit af den danske befolkning, der er udtrukket af CPR-registeret og udvalgt efter kriterierne; køn, alder, civilstand, uddannelsesmæssig baggrund og geografisk placering. Der er udvalgt cirka 1000 personer i alderen 16-75 år til undersøgelsen, hvoraf 557 personer har valgt at deltage i undersøgelsen. Respondenterne fordeler sig på følgende demografiske parametre. Kønsmæssigt er 51 % kvinder og 49 % mænd. Aldersmæssigt er 29 % under 30 år, 39 % er 30-49 år og 29 % er over 50 år. Civilstandsmæssigt er 72 % gift eller samlevende, mens 28 % er enlige. Uddannelsesmæssigt har 29 % ingen uddannelse, 39 % har en faglig uddannelse og 33 % har en kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse. Geografisk er 48 % fra Jylland, 11 % fra Fyn og 41 % fra Sjælland og Bornholm (ibid.:67f).

Den overordnede konklusion er, at § 223a ikke er særlig kendt i de miljøer, der hyppigst er i kontakt med unge, der prostituerer sig. Cirka en tredjedel af respondenterne i befolkningsundersøgelsen svarer, at de kender paragraffen, mens hovedparten af informanterne fra politiet vurderer, at paragraffen er ”druknet” i den generelle afkriminalisering af de prostituerede.

Hos politiet betragtes prostitution ifølge størstedelen af informanterne, som et mere eller mindre legaliseret erhverv, hvilket kan være en medforklarende årsag til den manglende samfundsmæssige opmærksomhed på paragraffen. I prostitutionsmiljøet var man heller ikke bekendt med paragraffen. Skønt de fleste socialarbejdere beretter, at de er bekendt med paragraffen, stiller både socialarbejdere og prostituerede med relation til prostitutionsmiljøet tvivl ved, hvorvidt prostitutionskunder eller unge prostituerede kender bestemmelsen. Når socialarbejdere på de forskellige døgninstitutioner og væresteder ikke har anvendt paragraffen, er argumentet i mange tilfælde, at de i stedet har valgt at rette fokus på den unge i stedet for at anmelde sexkøberen (ibid.).

Både dommere, politi og socialarbejdere bemærker et positivt element i paragraffens signalværdi om, at unge i prostitution ikke er samfundsmæssigt acceptabelt. Dog kan det som følge af de

¹⁴ Jf. note 5, så blev der den 19. november 2002 ved Københavns Byret afsagt en dom i forbindelse med overtrædelse af straffelovens § 223a. Lautrups undersøgelse lå som nævnt ovenfor færdig primo 2002.

interviewede faggruppers manglende opmærksomhed på unge, som sælger sex og et manglende kendskab til paragraffens eksistens både blandt faggrupper og i befolkningen, konkluderes at den signalværdimæssige effekt har været begrænset. Et vigtigt argument for vurderingen består også i, at få i prostitutionsmiljøet antages at have kendskab til paragraffen og som følge heraf at have ændret adfærd. Bestemmelsen har således ikke haft den ønskede signalværdi i forhold til at understrege, at det er kundens ansvar at sikre sig, at de prostituerede er fyldt 18 år (ibid.:5).

Majoriteten af de medvirkende i undersøgelsen giver udtryk for at prostitution blandt unge er et uacceptabelt problem i samfundet, der bør bekæmpes. 98 % i befolkningsundersøgelsen svarer, at de er enige i intentionerne bag paragraffen. Et næsten lige så stort antal erklærer sig tilsvarende enige i, at kunden og ikke den unge bør være den kriminaliserede part. Samtidig er der overvejende enighed om, at aldersgrænsen, for hvor gamle prostituerede skal være, for at kunder må købe sex hos dem, bør være 18 år.

Socialarbejdernes holdning til paragraffens berettigelse er ofte sammenfaldende med et flertal af respondenternes i befolkningsundersøgelsen. Enigheden består i, at prostitution blandt unge skal begrænses både ved at sende et signal lovgivningsmæssigt samt gennem socialt forebyggende instanser. Visse socialarbejdere stiller dog spørgsmålstejn ved, hvorvidt bestemmelsen er i stand til at indfange de kunder, man har en formodning om, køber sex hos de unge, der er kendt af socialarbejderne (ibid.:5).

Hovedparten af de interviewede dommere og politifolk anskuer ungdomsprostitution som en uacceptabel del af samfundet. Men denne holdning er ikke ensbetydende med, at de er enige i paragraffens berettigelse. Størstedelen problematiserer, hvorvidt ungdomsprostitution skal eller kan begrænses med lovgivning. En stærk kritik vedrører paragraffens formuleringer og mange krav til bevisførelse, som gør bestemmelsen nærværd uanvendelig. Holdningen er at ansvaret for en begrænsning af ungdomsprostitution, bør hvile på de sociale myndigheder, hvor det som tidligere nævnt bør foregå gennem socialt forebyggende indsatser (ibid.:5).

En anden væsentlig del af kritikken vedrører paragraffens mange forhold, som prostitutionskunden skal eller burde være vidende om. Især vurderer dommere og politifolk, at kravet om at den unge skal helt eller delvis ernære sig ved prostitution, før kunden begår noget ulovligt, gør bestemmelsen nærmest uanvendelig at arbejde med i praksis. Dette er et fremtrædende argument for, at lovbestemmelsen ikke er blevet brugt. Desuden kritiseres brugen af prostitution i formuleringen i paragraffen, af både dommere, politifolk og socialarbejdere, idet det er en uhensigtsmæssig og urimelig konsekvens af en lovbestemmelse, som har til formål at beskytte unge, at disse i en retssal risikerer at blive udpeget og stemplet som prostituerede.

Informanterne retter derfor forslag til mulige ændringer. Der er fx generel enighed blandt de interviewede faggrupper om, at ændre formuleringen *"den der som kunde"* samt *"helt eller delvis ernærer sig ved prostitution"*. Derved antager informanterne, at man kan lette bevisbyrden for politiet og begrænse risikoen for, at den unge udpeges som prostitueret i en efterforskningsrapport. Desuden kan en omformulering af bestemmelsen gøre den mere anvendelig overfor kunder til unge med en sporadisk eller ingen tilknytning til det etablerede prostitutionsmiljø (ibid.:7f).

Undersøgelsen konkluderer, at kundens ansvar for at sikre sig at en prostitueret er fyldt 18 år ikke har nogen særlig bevågenhed blandt informanterne. Dermed synes paragraffen ikke at have fået den ønskede effekt i forhold til at flytte fokus fra den unge prostituerede over på prostitutionskunden (ibid.:8f).

Mens holdningerne til ungdomsprostitution ofte er entydige, så iagttages der mere divergerende holdninger til prostitution. I befolkningsundersøgelsen svarer to-tredjedele af respondenterne (81 % mandlige og 53 % kvindelige), at de anser prostitution for at være en helt eller delvis acceptabel del

af samfundet. Af næsten ligeså mange anses prostitution som et socialt problem, der kan medføre svære psykiske og fysiske konsekvenser for de prostituerede. Der udkrystalliserer sig således dobbelttydige og modsatrettede holdninger til prostitution. Et flertal i befolkningsundersøgelsen svarer ligeledes, at samfundet bør begrænse udbredelsen af prostitution, og at det bør ske både gennem lovgivning og sociale indsatser.

Der eksisterer også forskellige holdninger til prostitutionens berettigelse i samfundet blandt de interviewede faggrupper. Flere af de interviewede dommere og politifolk anskuer prostitution som noget, der er kommet for at blive. Et fænomen der hverken kan eller bør løses med lovgivning. De karakteriserer primært prostitution blandt voksne som et socialt problem, der skal løses med sociale indsatser.

Hovedparten af socialarbejderne anskuer prostitution som en uacceptabel del af samfundet, og mener, at det bør bekæmpes. Flere socialarbejdere mener, at lovgivningen i en vis udstrækning kan være et redskab til at begrænse prostitution i samfundet, men mener, at overordnet er socialt forebyggende indsatser den bedste vej til at opnå en begrænsning (ibid.:6).

En forklaring på den manglende opmærksomhed på paragraffen er, at politifolk og socialarbejdere sjældent er i kontakt med unge, som prostituerer sig. 92 % af respondenterne i befolkningsundersøgelsen er helt eller delvis enige i, at unge prostituerede har brug for penge til at finansiere et stofmisbrug. Ungdomsprostitution betragtes af de fleste fra politiet som værende et "københavn-fænomen" og forbindes med narko-/gadeprostitution. Det er en udbredt opfattelse, at prostitutionen foregår indenfor de samme rammer, som omgiver prostitution blandt voksne på massageklinikker eller på gaden.

De interviewede politifolk og socialarbejdere, der arbejder i prostitutionsmiljøet mener, at de unge under 18 år, som prostituerer sig befinder sig på gaden eller på massageklinikker, men de observeres undtagelsesvist. En årsag hertil menes at være, at de unges tilknytning til prostitutionsmiljøet er uregelmæssig og sporadisk og finder sted i andre end de kendte kontekster, hvor de voksne befinder sig (ibid.).

De unge formodes af socialarbejderne i visse tilfælde at levere seksuelle ydelser til gengæld for penge eller goder. I andre tilfælde kan udvekslingen være seksuelle ydelser til gengæld for bekræftelse eller opretholdelse af tilhørsforhold. De unge formodes kun sjældent at ernære sig helt eller delvis ved prostitution og anses i få tilfælde som "prostituerede".

Ifølge informanterne udgør unge i det etablerede system med regelmæssige indtægter fra prostitution, som paragraffen primært er rettet imod, således kun en del af problematikken om unges sexsalg. En central pointe i undersøgelsen er derfor, at unges sexsalg i mange tilfælde ikke er identisk med de prostitutionsformer, som kendetegner de voksnes (ibid.:7).

Det fremgår af undersøgelsen at lovgivning ifølge de faggrupper, der er i berøring med ungdomsprostitution, ikke i sig selv har nogen funktion i forhold til at løse sociale problemer. Forudsætningen må være, at nye straffebestemmelser følges op af oplysning og sociale indsatser orienteret mod relevante befolknings- og faggrupper. En anden central pointe er, at ingen betragter lovgivning som løsning på det sociale problem, som prostitution blandt unge og voksne anses for at være. Derfor efterlyser samtlige interviewede socialt forebyggende indsatser til begrænsning af fænomenet ungdomsprostitution.

Socialarbejderne efterlyser ligeledes redskaber til at håndtere den mistanke, de kan have om unges mulige involvering i prostitution. Undervisning af socialarbejdere, socialrådgivere, sagsbehandlere om prostitution ses som en mulig metode. Flere socialarbejdere betoner, at en vigtig forebyggende indsats overfor unge, der er tilknyttet døgninstitutioner og væresteder, samtidig består i at lære de unge, hvordan de håndterer emner som kærlighed, seksualitet og grænser. Andre påpeger

sociale indsatser overfor unge piger og drenge, som skal opsøges i diskoteksmiljøer, eller i de miljøer de færdes i udenfor prostitutionsarenaerne.

Af nogle socialarbejdere og informanter fra politiet nævnes et øget fokus på unge i prostitution i det lokale SSP-samarbejde, som et muligt redskab til at identificere unge, som kan være i risiko for at havne i prostitution. Endelig bør der rettes fokus på Internettet som et relativt nyt medie, hvor voksne i et ukendt omfang tilbyder unge betaling for seksuelle ydelser (ibid.:9).

Skal paragraffen have en signalmæssig værdi, må det nødvendigvis ske gennem oplysning om, at bestemmelsen eksisterer, hvilket kan være den første vej til at påvirke adfærden blandt unge og ikke mindst blandt sexkøberne. Opfattelsen af, hvad der er strafbart og ikke strafbart er dannet over tid. Holdningsændringer opstår derfor ikke blot, fordi en ny bestemmelse indføres i straffeloven. Holdningsændringer kan derimod dannes gennem oplysningskampagner og offentlige diskussioner om såvel ungdomsprostitution som prostitutionens berettigelse i samfundet generelt.

Det ansvar, man med paragraffen har villet lægge på den voksne prostitutionskunde, kan med fordel følges op af en øget debat om kundens rolle og ansvar i prostitutionsrelationen. En holdningsdebat herom kan være en vej til at gøre op med det historiske endsige fokus på den prostituerede. Endelig kan de modsatrettede holdninger til prostitutionens eksistens i samfundet konfronteres og diskuteres i en bredere offentlig debat (ibid.).

Det fremgår ikke tydeligt, hvordan sammensætningen af informanterne er i de kvalitative interviews, hvilket kan være et problem i forhold til de konklusioner, der drages. Det er ikke muligt at vurdere, om der fx forekommer en overrepræsentation af én bestemt gruppe, som dermed påvirker holdningsstrukturen i en bestemt retning. Enkelte gange nævnes *flere af de interviewede* som mængdeangivelse, hvor udfra der konkluderes. Dette kan ses som et uigennemsigtigt grundlag.

2.6 Ege P. Anette: Prostitution - om relationen mellem opvæksten og livet som prostitueret

Formålet med undersøgelsen er at anskueliggøre, hvilke sammenspillende faktorer, der har betydning for at vælge et liv i prostitution. Her ses relationen mellem opvæksten og livet i prostitution i sammenhæng med to forhold. For det første om der er en særlig sammenhæng mellem livet som prostitueret og seksuelle overgreb i barndommen og for det andet, hvilke eventuelle andre faktorer, der kan have betydning for valget af et liv i prostitution (Ege 1997:3).

Metoden, der anvendes til at belyse målgruppen; den kvindelige gadeprostitution, består i at sammenholde ovenstående problemstilling med eksisterende undersøgelser og litteratur på feltet (ibid.:5). Her er det hovedsageligt med reference til den nyeste forskning på området. Basismaterialet består sammenfattende af 35 relevante referencer til Skandinavien og det øvrige udland. Undersøgelsen er bygget op omkring følgende undersøgelser; 3 danske, én norsk, én svensk, én israelsk, 5 amerikanske samt 3 canadiske. Metoderne anvendt heri er meget forskellige og består både af spørgeskema, interview samt kontrolgruppe med varierende ligheder (ibid.:33).

Det fremgår af undersøgelsen, at der eksisterer en sammenhæng mellem at være gade prostitueret og at have været udsat for overgreb i barndommen. Det er særligt de seksuelle overgreb, der anses for at udgøre en særlig belastende faktor, men det at være blevet smidt ud hjemmefra/stukket af hjemmefra anses tillige som en væsentlig faktor. For 30-50 % var det ikke seksuelle overgreb, der medførte, at de ikke kunne være derhjemme (ibid.:104).

Størstedelen af overgreb og udnyttelse af børn i familierne begås af familiemedlemmer eller personer med tæt tilknytning til familierne (ibid.:107). Børnene er ofte familiens sydebukke og er isolerede både indenfor og udenfor familien. For mange af disse børn/unge udgør vejen væk fra

familien og ud i prostitution ofte den eneste mulighed for at ændre og slippe ud af en uudholdelig situation (ibid.:109).

Flertallet af de unge [ingen mængdeangivelse], der er stukket af hjemmefra, udtrykker, at baggrunden for at stikke af hjemmefra var, at det ikke var et godt sted at være, at der var mishandling o. lign. Prostitutionsvalgt opstod, fordi der tilsyneladende ikke var andre muligheder i den konkrete situation, og ikke fordi prostitution virkede tiltrækkende (ibid.:104). De forventer ikke at få hjælp af myndighederne til at løse de problemer, der er i hjemmet. De forventer nærmere, at situationen vil blive værre, hvis de fortæller om de overgreb, der foregår på hjemmefronten (ibid.:111).

Hovedårsagen til at begynde på prostitution var penge, som var nødvendige for at overleve eller for at kunne købe stoffer. Langt de fleste [ingen mængdeangivelse] mener, at det var en rædsom oplevelse at begynde på prostitution, der efterlod dem med en følelse af bl.a. at være værdiløs, utilstrækkelig samt forvirring. Ingen havde opnået økonomisk gevinst ved prostitution, derimod havde mange fået et fysisk og følelsesmæssigt traume (ibid.:104).

Opsamlende udgør de faktorer, der har en afgørende virkning på prostitutionsdebuten følgende:

- adskillelse fra en biologisk forældre inden barnet er 12 år
- fraværet af voksne omsorgspersoner
- fysiske og/eller seksuelle overgreb
- alderen for overgrebenes begyndelse
- graden af alvor ved disse overgreb
- varigheden af overgrebene
- at stikke af hjemmefra

Herudover eksisterer der en konstant følelse af ikke at høre til, ikke at være hold af og ønsket. For disse børn/unge har livet været præget af afvisning af den mest traumatiske art. Visse af kendetegnene kan også findes hos unge, der ikke prostituerer sig. Baggrunden for, at disse ikke prostituerer sig, mener Ege, må findes i individuelle afvigelser, kombinationen af forskellige ting, på rette tid og sted, som adskiller den ene unge fra den anden. Det kan fx være en troværdig voksen, der er i stand til at forstå barnet.

Foruden tvangen og volden eksisterer der de psykiske skader. Risikoen for skadernes alvor er forbundet med alderen ved debuten, hyppigheden af prostitutionen, og hvor længe de bliver i prostitution. Undersøgelsen afspejler, at jo yngre den unge er ved prostitutionsdebuten, desto værre skadesvirkninger. Dette hænger sammen med, at de helt unge ikke er seksuelt og personlighedsmæssigt færdigudviklede. Skaden går derfor dybere ind på personlighedsstrukturen end hos den færdigudviklede kvinde. Skadevirkningerne, der skal forstås som dybe sår og ar på det mentale plan, opstår ikke af én enkelt ubehagelig oplevelse, men af summen af fornedrende og angstfyldte oplevelser, der langsomt fører til dybtgående og varige forandringer. En social hjælpeindsats, der kan være med til at udskyde prostitutionsdebotalderen, vil derfor i sig selv have en positiv effekt (ibid.:105f).

Der er visse karakteristika for de ”socialt ekskluderede” unge, der kan tænkes at ”vælge” prostitution som overlevelsesstrategi. Eksempelvis har de piger, der begynder på gadeprostitution store vanskeligheder med at knytte emotionelle bånd til andre mennesker. Deres liv har været præget af svigt fra nærstående voksne, overgrebserfaringer, forladthedsoplevelser og mangel på tiltro til eget værd. De er ligeledes meget angste, men fremstår med en blanding af barnlig naivitet og hård kynisme. Der er diskrepans mellem biologisk, social og emotionel alder. De har en traditionsløs omverdensopfattelse og diffuse normer (ibid.:106).

Undersøgelsen viser, at prostitution er et stort problem for dem, der prostituerer sig. Herved er det også et samfundsproblem, hvor det drejer sig om at give nogle mennesker en mulighed i livet, som de formentligt selv har svært ved at øjne (ibid.:110).

Det er meget problematisk, at generalisere ud fra en målgruppe, der er konstitueret på en så uigennemskuelig måde. Der er stor fare for, at Ege laver en tautologisk slutning, da meget tyder på, at hun anvender undersøgelser, der tilsyneladende bekræfter hypotesen, hun postulerer, eksisterer. Således levner Ege ikke plads til, at det kan være andre forhold, fx afhængigheden af narkotiske stoffer, der danner baggrunden for at visse (unge) kvinder bliver prostituerede, men fastholder at den vanskelige opvækst, og overlevelsesstrategi er årsag hertil. Ege har ikke nogen kontakt med målgruppen, hun teoretiserer om, og dermed ingen (kvalitativ) kendskab til prostitueredes erfaringer med prostitution. Uden en kontaktflade med målgruppen kan der stilles spørgsmålstegn ved, hvorvidt Eges undersøgelse repræsenterer en generel tendens blandt de prostituerede kvinder.

Kapitel 3

Modelprojekt Pro Århus' metode- og udviklingsarbejde

3.1 Relevante eksterne samarbejdspartnere

I efteråret 2001 inviterede Modelprojekt Pro Århus 26 af Århus Amts kommuner til at deltage i udviklingsarbejdet på indsatsområdet. Kontakten til relevante samarbejdspartnere foregik via amtets Sundhedsplanarbejde, hvor de 26 kommuner er organiseret til at omfatte 6 områdestyregrupper, hvori der også befinder sig amtslige repræsentanter. På områdestyregruppemøderne afholdt Modelprojekt Pro Århus oplæg omkring "*Socialt udsatte unge og salg af seksuelle ydelser*" og fik herigennem kontakt til kommunerne og forskellige socialforvaltninger. Via Lysthuset, der er amtets Center for Seksualundervisning til unge, fik Modelprojekt Pro Århus kontakt til Lysthusets netværk af folkeskolelærer samt kontakt til sundhedsplejerskerne i alle amtets kommuner.

Kontakten til et socialpædagogisk netværk under Århus Kommunes SSP, rådgivninger og opfølgende teams medførte en kontakt til en uddannelses- og udviklingskonsulent, der står for kontakten til det pædagogiske netværk indenfor fritids- og klubområdet i Århus Kommune, hvor man p.t. arbejder med projektet "*Udsatte børn og unge*".

Sideløbende med det kontaktskabende arbejde med kommunerne via områdestyregruppemøderne, hvor kommuner fra nord, syd, vest og midt regionerne var samlet samt forvaltninger, blev relevante amtslige organisationer kontaktet. Herigennem lykkedes det at få en kontakt til fire amtslige repræsentanter, der også blev en del af udviklingsarbejdet på området (Statusrapport 2002:24-26).

3.2 Etablering af udviklingsgruppe

Overordnet set gav kontakten til kommunerne ikke mange konkrete resultater. Derimod skabte kontakten til amtet flere samarbejdspartnere. Resultatet af arbejdet med at etablere samarbejdsrelationer betød, at Modelprojekt Pro Århus i begyndelsen af 2002 kunne nedsætte en udviklingsgruppe, der havde til opgave at afdække og definere problemfeltet samt at give input til tiltag på indsatsområdet (ibid.:49).

Udviklingsgruppen fik navnet "*Unge og forebyggelse af prostitutionserfaringer*" og bestod af syv professionelle. Der var i opstartsfasen megen udskiftning i gruppen, men overordnet bestod gruppen af tre kommunale repræsentanter (opsøgende medarbejder fra et kommunalt gadeteam og to socialrådgivere) og fire amtslige repræsentanter (bl.a. pædagoger fra Langenæs Ungeinstitution og en sundhedskonsulent fra Lysthuset) (ibid.:24,53,98).

Deltagerne i udviklingsgruppen har forskellige begrundelser for deres deltagelse. Nogle ville gerne have større kendskab til prostitutionsområdet, og så deltagelsen som en form for efteruddannelse. Andre havde kendskab til prostitutionsproblematikker på deres institution og fandt det derfor relevant at arbejde med området.

3.3 Udvalgelse af målgruppen

Samarbejdet i udviklingsgruppen resulterede i, at man besluttede sig for at udvikle tiltag til professionelle, der arbejder med udsatte unge. Med begrebet 'udsatte unge' refereres der til stærkt omsorgssvigtede unge med sociale og sundhedsmæssige problemer. Dette valg skal ses i sammenhæng med, at til trods for, at der ikke findes undersøgelser/opgørelser over, hvilke eller hvor mange prostitutionstruede unge, der findes i landet, så tegner de tidligere nævnte risikofaktorer (jf. kap 2) et billede af unge med sociale og sundhedsmæssige vanskeligheder.

Modelprojekt Pro Århus arbejder ud fra en hypotese om, at der blandt omsorgssvigtede unge anbragt uden for hjemmet findes en højere andel unge, der indgår i prostitutionslignende relationer. Det skal understreges, at det ikke er kortlagt i Århus Amt, hvor mange af disse unge, der indgår i prostitutionslignende relationer. Prostitutionslignende relationer er i øvrigt karakteriseret ved forhold, hvor en eller flere seksuelle ydelser er betingelsen for menneskelige kontakter eller goder, dvs. seksuelle ydelser bruges til at opnå stoffer, ting og tøj, overfladisk interesse, kortvarig omsorg, beskyttelse mod trusler eller afdrag på gæld, og for at få adgang til socialt samvær med jævnaldrende eller voksne.

Udviklingsgruppen formodede, at det bl.a. var på døgninstitutionerne, man var i kontakt med en relativ stor andel af udsatte unge, som var i fare for at sælge seksuelle ydelser. Institutionerne på det amtslige anbringelsesområde blev derfor valgt som den primære målgruppe, fordi der her visiteres og arbejdes med en høj andel af unge med sociale, emotionelle og adfærdsmæssige problemer. Et andet argument for at fokusere på døgninstitutionerne var, at man her formentligt var i kontakt med så stor en andel prostitutionstruede unge, at institutionen kunne bakke op omkring personalets deltagelse og engagement i forbindelse med en etablering af et udviklingsforløb for institutionen. En deltagelse skulle sikre institutionen, at der blev udviklet redskaber til personalet, som med tiden blev forankret i de daglige praksisser. Vurderer institutionen, at der kun er få eller ingen problembærere, er det vanskeligt at argumentere for, at der er behov for kompetencen.

Målene for udviklingsarbejdet bestod i:

- at sætte fokus på problemfeltet - unge der sælger seksuelle ydelser og indsamle viden
- at udvikle og afprøve tiltag, herunder udvikle faglige redskaber til personalet til at tackle den forebyggende opgave
- at omsætte viden og forbyggende redskaber til gavn for andre, der arbejder med unge
- at undersøge, om det er muligt at forankre forebyggende tiltag i kommunalt og/eller amtsligt regi (ibid.:22).

Modelprojekt Pro Århus har med udviklingsgruppen både diskuteret og forsøgt at afdække, hvilke faktorer der kan lede en udsat ung til at sælge seksuelle ydelser. Her viste det sig, at omsorgssvigt

kan være af afgørende betydning, men ikke er ensbetydende med at være selve årsagen hertil. Andre afgørende forhold, der vurderes, at influere på unges salg af seksuelle ydelser, men som ikke må opfattes som symptom herpå, er de unges stigende forbrugskultur, tidens fokusering på porno og seksualitet som udtryk for livsmestring.

Seksualundervisningen i landets skoler anses også at være for ensidig, idet seksualundervisning hyppigt begrænses til at omhandle forplantning/biologi, kønssygdomme og tekniske detaljer. I og med at seksualundervisningen ofte formidles som naturvidenskab, giver den ikke noget egentligt modspil til fx pornoens tekniske fremstilling af seksualiteten. Desuden bliver vigtige begreber som fx følelser, intimitet og sårbarhed ikke inddraget (ibid.:54f).

I udviklingsgruppen har man ligeledes diskuteret barrierer for de professionelles håndtering af området, hvilket ofte drejede sig om, at de professionelles usikkerhed omkring, hvordan de skal tage teenagers seksualitet op til diskussion i det professionelle rum. Et udviklingstiltag blev derfor at udvikle samtaleredskaber til professionelle (ibid.:49). Dette fokuseres der yderligere på i kap. 4.

3.4 Udvidelse af eksterne samarbejdspartnere

I 2002 blev der arbejdet på, at etablere et samarbejde med Århus Amts Børn & Ungeområde med henblik på, at gøre forebyggelse af unges prostitutionslignende relationer til et permanent fokusområde i arbejdet med udsatte unge mellem 14-18 år (ibid.:50). Et forsøg på at etablere et samarbejde mellem den administrative overbygning på ungdomsinstitutionerne under amtet og Modelprojekt Pro Århus medførte at Model Projekt Pro Århus fik en kontakt til et kvartalsmøde med forstanderne for fire ungeinstitutioner (Langenæs Ungeinstitution, Holmstrupgård Ungeinstitution, Randers Ungeinstitution og Den Sikrede Institution Grenen) for unge uden fysiske og psykiske handicap.

Det var af flere grunde interessant at få involveret Århus Amts afdeling for Børn & Unge. Både for derigennem at skabe en direkte kontakt til professionelle, der arbejder med udsatte unge og ydermere for at etablere kontakt til private socialpædagogiske opholdssteder, som arbejder med unge i alderen 14-18 år. Formålet med kontakten var at etablere kursusforløb for personale og ledere derfra. Relevante professionelle, der var oplagte emner i forbindelse med forebyggelse af prostitution, har foreløbigt vist sig at befinde sig indenfor følgende områder:

Århus Amt Børn & Ungeområdet:

Socialkonsulenter

Ungeinstitutioner: døgn og lejligheder

Specialskoler

Sikrede institutioner

Opholdssteder LOS + andre

Evt.

Handicapområdet

Århus og Randers Kommuner arbejde med udsatte unge:

Klubområdet

Socialområdet

Familieplejekonsulenter

Tværfaglige fora

Pædagogiske tilbud, gadeplan og projekter

Skolesamarbejdet

Børn og unge sociallæger

Sundhedsplejersker

Det har i kontakten med institutioner vist sig, at det er vigtigt at fokusere både på personale- og ledelsessiden. Hvis prostitution som emne skal ind i faglige kredse, må det ske nede fra (bottom-up), da lederne ofte ikke har kendskab til fænomenet. Det kan også forekomme, at visse ledere kender til fænomenet, men ikke føler sig klædt på til at arbejde med det. Nogle begrundelser og fordele ved at etablere et samarbejde med Modelprojekt Pro Århus gik på, at der var interesse i personalegrupper, men:

- der manglede kendskab til omfanget i institutionen
- man havde ikke beslutningskompetence i forhold til nye opgaver

Hos ledelsen var der medspil, fordi det var muligt at:

- profilere institutionen i faglige kredse
- tage fat på 'noget der har hængt længe'
- få gratis kursusaktiviteter tilpasset institutionens kalender
- få gratis koordinator
- få nye samarbejdsrelationer
- få kompetenceudvikling
- undgå udgifter - 'kun' personaleressourcer

3.5 Udviklingsgruppens output

I løbet af år 2002 blev der afholdt syv møder i udviklingsgruppen (ibid.:29). Efter et års virke havde Modelprojekt Pro Århus fået tilstrækkeligt med stof til at kunne påbegynde en udvælgelse af institutioner samt foretage en formidling og udvikling i samarbejde med institutionerne. Et arbejde der i sidste ende skal medføre en forankring af forebyggelsesindsatsen.

Udviklingsgruppens vigtigste arbejdsredskab har været diskussioner samt oplæg fra Modelprojekt Pro Århus' to medarbejdere. Særligt har den tværfaglige sammensætning bevirket nogle afklarende diskussioner, hvilke er inddraget i det videre arbejde med tiltag til forebyggelse af unges salg af seksuelle ydelser i form af **standard oplæg** (ibid.:49f).

Udviklingsgruppen besluttede som diskussionsredskab til professionelle at udarbejde en **publikation**. Gennem 2003 indhentede Modelprojekt Pro Århus materiale til publikationen, der lå færdig primo 2004. Publikationen indeholder historier om unge, der har solgt seksuelle ydelser, fortalt af både professionelle, der har erfaring med unge i sådanne situationer og unge selv. Publikationen henvender sig til anbringelsesområdet og indeholder cases, der kan bruges i debatter i de enkelte institutioner og personalegrupper. Publikationen skal indgå som et trin i forebyggelsesarbejdet sammen med bl.a. temadage og oplæg for professionelle samt andre relevante personer (ibid.:29).

Udviklingsopgaven har vist sig at være mest relevant for amtslige organisationer, fordi disse på forskellig vis allerede tager sig af udsatte unge (ibid.:44).

I løbet af 2002 har Modelprojekt Pro Århus også arbejdet med at udvikle tiltag, der naturligt kan glide ind i det eksisterende arbejde med udsatte unge. Målet er fortsat, at udvikle redskaber til professionelle, der arbejder med udsatte unge, således at det bliver lettere at have samtaler med disse unge om seksualitet og seksuel adfærd.

Redskaberne skal udvikles over tid og med forskellige hensigter til og i samarbejde med professionelle, der som tidligere nævnt arbejder udsatte unge i alderen 14-18 år. Redskaberne skal så vidt muligt 'standardiseres' og gøre det muligt at forebygge og italesætte unges salg af seksuelle ydelser. De skal som udgangspunkt udgøre en form for basispakke og kunne indgå i permanente forebyggelsestiltag på området (ibid.:54).

3.6 Temadage og kursusforløb afholdt i 2002 og 2004

I november 2002 deltog Modelprojekt Pro Århus på et kvartalsmøde for Ungekategorigruppen og bidrog med et oplæg. Udover en introduktion til indsatsområdet blev de fire institutionsledere informeret om Modelprojekt Pro Århus hensigter og tilbud om et kursusforløb for personalet på de forskellige institutioner. På baggrund af mødet blev der etableret kontakt med forstanderen på Langenæs ungeinstitution. I december 2002 blev det besluttet, at institutionens personale skulle deltage på et kursusforløb med Model Projekt Århus.

I løbet af 2002 og 2003 afholdt Modelprojekt Pro Århus flere temadage. I efteråret 2002 blev der afholdt en temadag, med titlen: "*Unge der sælger seksuelle ydelser, unge med prostitutionslignende relationer*". Der deltog 41 professionelle, som arbejder med udsatte unge i Århus. Heriblandt 3 pædagoger fra udviklingsgruppen. Udover en introduktion til Modelprojekt Pro Århus' udviklingstiltag fik deltagerne kendskab til:

- området unge og salg af seksuelle ydelser
- omfanget på ungdomsinstitutionerne i Århus Am
- de konsekvenser adfærden har for de unge samt
- præsentation af dialogredskaber om seksualitet og salg af seksuelle ydelser

I marts 2003 blev der afholdt en temadag i Randers. Invitationen blev sendt til opholdssteder, hvor man formodede, at denne problematik var relevant. Udvælgelsen foregik i samarbejde med en konsulent, som fører tilsyn med disse opholdssteder. Derudover udvalgte Modelprojekt Pro Århus nogle institutioner, der havde at gøre med udsatte unge. Der deltog 25 personer bl.a. fra offentlige opholdssteder, private socialpædagogiske opholdsteder, der er under opsyn af amtets Børn & Ungekonsulenter. Randers Politi var også tilmeldt, men deltog ikke. Formålet, med at afvikle temadagen for bl.a. flere kommuner på én gang, skulle også ses som et forsøg på at opdyrke og styrke det lokale netværk mellem professionelle, der arbejder med udsatte unge (ibid.:58f). Omdrejningspunktet for Modelprojekt Pro Århus var herefter at få udviklet kursusforløb.

Kursusforløbene blev tilrettelagt ud fra nedenstående punkter og bygger på en antagelse om, at alle tre punkter skal være til stede for at opnå forankring.

- Aktiviteter, der giver anledning til diskussion og holdningsdannelse: undervisning, workshops, temadage.
- Faciliteter, så man let kan integrere det nye i sin dagligdag: personalemøder, supervision, sagsfremstilling, - udvikle lederskab på området, så det nye bliver en hjælp og ikke en konkurrent i det daglige arbejde.
- Regeldannelse, politik.

Desuden skal der forudgående i organisationen være *erkendt et behov* for indsatsen og dermed et samarbejde med ledelsen om emnet og forankringen.

3.7 Kursusforløb i 2003 – Langenæs Ungeinstitution

I foråret 2003 blev det første af en række kursusforløb afholdt med Langenæs Ungeinstitution. Det var de første kursusforløb i det hele taget og var samtidigt en test på, hvorvidt indholdet var det rette til denne målgruppe af personaler, samt et forsøg på at forankre forebyggelsen permanent¹⁵. Datoer og tidspunkter var valgt ud i samarbejde med institutionen.

Forløbet var bygget op som 4 halve kursusdage for personaler og ledere. Alle kursusdagene lå i tidsrummet kl. 8.30-13.00 inkl. frokost. Det overordnede program var som følger:

Marts: En introduktion til unge og salg af seksuelle ydelser/prostitution.

- Hvad er prostitutionslignende relationer? - en lille deltageropgave v/Marie Luise Nørlykke.
- Lovgivning og kendskab til prostitution i professionelle kredse v/Claus Lautrup PRO-Centret.
- Socialarbejderne er alene i arbejdet med unge og prostitution v/Flemming H. Pedersen, PRO-Centret.

April. Hvordan taler man om sund seksualitet med andre professionelle?

- Talkshow - dialog med deltagerne og oplæg v/Tim Jensen & Inge Sølvsten, Lysthuset, Århus Amt.
- Dialog om sund og usund seksualitet v/Helge Myrup & Birgit Bune, Lysthuset, Århus Amt.

Maj: Den svære dialog – unge og prostitutionslignende relationer.

- Hvad gør vi med vores mistanker og fornemmelser - hvordan tale med de unge om disse mistanker? v/Ida Kock, Cand. Psyk.
- Workshop, hvor der arbejdes ud fra konkrete unge.

Juni: hvordan håndteres prostitutionslignende relationer?

- Respons på kurset v/Marie Luise Nørrelykke på interview og på hvordan institutionen kan arbejde med området.
- Workshops: - er der brug for retningslinier i forhold til sund og usund seksualitet?
 - skal der udvikles en fælles politik for alle institutioner i Århus Amt?
 - hvilke behov har deltagerne?

November: Etnisk Unge og seksualitet.

¹⁵ En anden testgruppe var Århus Kommunes Støtte På Tværs, som deltog i et kursusforløb i efteråret 2003. Støtte på Tværs var indtil ultimo 2003 en del af Ungdomscentret i Århus Kommune, men primo 2004 blev personalegruppen fordelt på de fire familiecentre under Århus Kommunes Socialforvaltninger. Der eksisterer fortsat et samarbejde mellem familiecentrene og ungdomskontoret.

- Introduktion v/ Marie Luise Nørrelykke.
- Kulturforståelse i socialt arbejde – relationspædagogik og forskellige former for adfærd v/Gordon Vicenti.
- Arabiske unge og seksualitet oplæg og gruppearbejde v/læge Amneh Hawwa.
- Somaliske unge og seksualitet v/etnograf Ingeborg Kragegaard.
- Opsamling på dagens emne v/ psykolog Lena Aksgren.

Det blev besluttet, at den fjerde kursusdag fremover afskrives, idet responsen fra deltagerne kan indhentes undervejs i forløbet. Det vurderes fortsat som væsentligt, at der foretages en diskussion med ledelsen vedrørende forankringen i organisationen.

Følgende øvelser kan ses som en illustration på, hvad kurssets debatter omhandlede:

Øvelse:

Din gruppe har en dreng på 16 år, som har haft nogle seksuelle forhold. De seksuelle forhold har ikke været ligeværdige. I er nødt til gennem dialog at undersøge med den unge og hinanden, hvad der er foregået. Den unge har svært ved at fortælle om, hvad der er sket. Den unge virker skiftevis afvisende, stolt over det økonomiske udbytte og usikker over det, som er sket. Over for jer er den unge mest tilbøjelig til at benægte det hele. I vælger at spørge helt konkret ind til hvert af de seksuelle forhold.

Opgave:

I skal derfor finde nogle udtryk for forskellige stillinger, som I synes om at bruge. I skal også finde ud af, hvad I vil kalde de forskellige kropsåbninger og kønsdele. Øvelsen viste sig at være relevant, idet deltagerne udtrykte, at de oplevede, at de ikke kunne tale om det, de troede de kunne sætte ord på. Andre deltagere fremhævede at: *"De troede, at det ville være svært at tale om det, men det var det jo slet ikke"*.

3.8 Generelle temaer i forbindelse med forebyggelse af salg af seksuelle ydelser

Overordnet har temaerne i forbindelse med forebyggelse af seksuelle ydelser/prostitution indholdsmæssigt handlet om at få defineret, hvad der ligger i begrebet 'salg af seksuelle ydelser', og hvorledes det kan forstås, når det sammenholdes med andre definitioner fx kommerciel udnyttelse og frivilligt salg. Det har derfor været relevant at få diskuteret og uddybet følgende områder:

Begrebsafklaring

- Generel viden om området. Hvad er 'salg af seksuelle ydelser'? Forskellige definitioner – kommerciel udnyttelse eller frivilligt salg?

Synlighed

- Kan man se, at en ung pige eller dreng sælger seksuelle ydelser? Hvordan kan man se, at de gør det? Hvad skal man lægge mærke til? Er det muligt at lave en signalliste? Hvem kan bruge en sådan signalliste? Alle fagfolk og lægfolk?

Lovgivning

- Anmeldelsespligt, love, tavshedspligt.
- Hvilke love gælder?
- Hvad er § 223a?

Omfang og selvundersøgelse

- Nationalt og fokus på unge under 18 år og internationalt fokus på området – Danmark har endnu ikke en erklæring, men der arbejdes på at etablere en.
- Fokus på den norske undersøgelse af unge mellem 14-17 år og salg af seksuelle ydelser.
- Andre ungdomsinstitutioner arbejder med unge og salg af seksuelle ydelser.

Seksualoplysning

- Almindelig seksualoplysning til voksne.
- Almindelig seksualoplysning til unge.
- Sygdomme og prævention.
- Lyst og følelser.
- Sproget – hvad må vi kalde kønsdelene og ydelserne?

Seksuelle lege og grænseoverskridelser

- Hvad er det 'normale'?
- Seksuelle krænkelser og personlighed/adfærd. Seksuelle krænkelser og seksuelle ydelser, forskelle og ligheder.
- Trivselsspørgsmål - konsekvenser af salg af seksuelle ydelser. Hvordan påvirker det krop og sjæl helbredsmæssigt?
- Symptomer?

Tidens trend

- Bar mave og lav taljede bukser.
- Angsten for teenagers avancerede seksualitet.
- Internetfaciliteter og chatrooms.
- Pornoens indflydelse på forventninger og selvopfattelse.
- Unges relationer, kæresterier og venskaber.
- Finansiering af misbrug – kriminalitet.

Drengeprostitution

- Afklaring af homoseksualitet eller dårlig trivsel.
- Forskel på drenges og pigers reaktioner pga. adfærd.
- Omsorg forskellig til drenge og piger.
- Sikrede Institutioner og drenges seksualitet.
- Etniske drenge og seksualitet - forskellige måder at være seksuelle på.

Dialog

- Dialogen med kollegerne om de udsatte unges seksualitet. Hvorfor har personalet vanskeligt ved at tage en mistanke om seksuelle ydelser op i personalegruppen?
- Dialogtræning – dialogen med den unge – hvordan gør man?

Håndtering/Redskaber

- Seksual-politik for institutionen. Prostitution eller salg af seksuelle ydelser, betragtes af mange som en del af det store fagområde, der hedder seksualitet. Der mangler en generel holdning til prostitution og en generel holdning til unges salg af seksuelle ydelser.

- Henvisningsmuligheder? Netværk - findes der centre eller andet, som kan benyttes?
- Samarbejdspartneres muligheder.

3.9 Deltagere i forbindelse med kursusforløb på Langenæs Ungeinstitution

Modelprojekt Pro Århus havde inviteret 25 personaler/ledere ved Langenæs Ungeinstitution og efterspurgt, at der deltog personaler fra hver afdeling. Både med henblik på at skabe holdningsdebat i de enkelte personalegrupper, og for at undgå at emnet blev hæftet på enkeltpersoner uden handlekompetence. Lederne var inviteret med for at bringe beslutningskompetence og organisatorisk overblik ind i deltagergruppen og forløbet. Det var institutionens egen opgave at stå for tilmeldingen - herunder fordeling af personalet.

Der deltog i alt 5 personaler fra 5 afdelinger (ud af 6 afdelinger). Heriblandt er der 2 teamledere, 2 afdelingsleder og en faglig leder/psykolog. Personalet består af pædagoger og socialrådgivere. De enkelte afdelinger får i øvrigt ekstern supervision, og den faglige leder deltager i interne konferencer (dvs. møder hvor specifikke unge tages op til diskussion) om de unge.

Den sidste kursusdag deltager desuden Langenæs forstander og en socialkonsulent fra Amtsgårdens Børn og Ungeområdet. Begge bidrager med oplæg om mulighederne for at arbejde videre med forebyggelse af prostitution set ud fra hver deres position. Institutionen er organisatorisk placeret under Århus Amts Børn & Ungeområdet, hvor socialkonsulenterne har deres tilhold.

Sideløbende blev 15 kursusdeltagere interviewet. Interviewmaterialet skulle bl.a. bidrage til en rapport om Langenæs forløbet til Børn og Ungeområdet, Århus Amt. Temaerne har derfor særligt vedrørt de barrierer og muligheder, personalet oplever i forbindelse med det daglige arbejde og problematikker omkring unge og salg af seksuelle ydelser. Der er fx blevet spurgt ind til, hvorvidt personalet taler med de unge om forskellige svære emner, og hvorvidt personalet sætter ind, hvis de oplever forhold, der minder om prostitution.

Det var oprindeligt planen, at der blandt kursusdeltagerne skulle udvælges to grupper bestående af henholdsvis 3-4 ledere og personaler, som skulle deltage i fokusgruppeinterview. Disse skulle ligge både før og efter kursusstart for derved at skabe basis for en senere evaluering. Tidsplanen viste dog, at dette ikke var muligt. De 3 ledere blev interviewet hver for sig, og personalet fra de 4 af de 5 afdelinger blev interviewet i grupper på mellem 2-6 personer. Lederen for den 5. afdeling blev også interviewet, hvorfor der i alt blev udført 7 interview dækkende 5 afdelinger. Der blev i alt interviewet 15 personer.

Interviewene blev udført ud fra den samme semistrukturerede interviewguide i perioden marts-juni 2003. Interviewene relaterer sig til følgende temaer med henblik på at afdække arbejdsmetoden indenfor disse områder:

- Seksuelle krænkelser
- Stofmisbrug og misbrugsmiljø
- Almindelig sund seksualitet
- Seksualitet og relationer på institutionen
- Seksuelle ydelser
- Personalets redskaber til at håndtere salg af seksuelle ydelser
- Samarbejdspartnere

Udfaldet af interviewene blev inddraget i diskussionerne på den sidste kursusdag. Hensigten var, at output skulle bidrage til at undersøge, hvordan institutionen fremover kunne arbejde med prostitution. Det fremgik tydeligt, at de 5 afdelinger havde forskellige rammer, dels forskellige

opgaver, men også forskellige opfattelser af unges prostitutionslignende relationer og af mulighederne for at arbejde med forebyggelse.

Der var særligt forskelle i, hvordan man prioriterer at arbejde med forebyggelse af prostitution, der viste sig at være interessante. Disse prioriteringer afspejler også holdningerne til at arbejde med emner, som har at gøre med seksualitet samt personalets muligheder og forpligtelser til at inddrage såkaldt private emner i arbejdet med de udsatte unge. Det handler tillige om, hvorvidt personalet har kompetencen til at tage unges seksualitet op, da det af mange opleves som et tabuiseret område.

Desuden er der aldersmæssige forskelle på de anbragte unge, idet nogle er under 15 år, andre mellem 15-18 år og nogle over 18 år (max 23 år). Dette begrænser og åbner muligheder, for at tage forskellige pædagogiske redskaber i anvendelse, herunder samtale, psykologsamtale, påbud, motivation osv.

Kapitel 4

Erfaringer og tiltag

4.1 Modelprojekt Pro Århus' erfaringer - før og nu

På baggrund af tidligere erfaringer med prostitutionsprojekter var Modelprojekt Pro Århus klar over, at kendskabet til prostitution indenfor den social- og sundhedsfaglige verden var meget begrænset. Det var ofte forestillinger om, at prostituerede har en uforholdsmæssigt større seksualdrift, at prostitution er et sundhedsfremmende fænomen, der bl.a. begrænser antallet af voldtægter, samt at prostitution er et frit valg. Oplysninger der ikke stemmer overens med erfaringerne fra det opsøgende arbejde blandt de voksne prostituerede.

Her betragtes prostitution ikke som en strategi, der åbner andre og mere bæredygtige muligheder for den prostituerede. Prostitution kan tværtimod virke blokerende på længere sigt af flere grunde. For det første kan det fremhæves, at prostituerede efter nogle år i miljøet ofte har et relativt begrænset familiært og socialt netværk. For det andet kan prostitutionserfaringerne ikke omsættes til kompetencer på arbejdsmarkedet. Prostitutionen bliver derfor en blindgyde for mange både indtægtsmæssigt, socialt og sundhedsmæssigt. Erfaringerne fra samtaler med de voksne prostituerede peger som tidligere nævnt på, at forebyggelse af prostitution bør ske så tidligt som muligt i ungdomsårene. Flere prostituerede har netop tidligt i livet lært, at salg af seksuelle ydelser og kompromis med egen seksualitet og følelser kan være en måde at håndtere sociale og personlige vanskeligheder på.

I forbindelse med Modelprojekt Pro Århus aktiviteter er personalegrupper på amtslige ungeinstitutioner og kommunale tilbud til unge, som har svære sociale og sundhedsmæssige vanskeligheder (ikke handicappede), blevet spurgt om andelen af prostitutionstruede unge blandt deres klienter. Andelen af prostitutionstruede unge har i disse forespørgsler ligget mellem 10 % og 30 % af institutionernes unge (Nørrelykke 2004:4). Tallene er baseret på skøn og kan derfor ikke tillægges en reel gyldighed. Ikke desto mindre vækker en så høj mængdeangivelse bekymring og signalerer et behov for en forebyggelses indsats.

4.2 Mangelfuld kommunikation mellem den unge og den professionelle

Via samtaler med professionelle indenfor anbringelsesområdet er Modelprojekt Pro Århus nået frem til en forståelse af, hvorfor forebyggelse af salg af seksuelle ydelser ikke allerede er en del af

det pædagogiske og sundhedsfaglige arbejde. Et hovedargument herfor synes at være, at *seksualitet* generelt opfattes som et privat område og tabu – og prostitution i en endnu højere grad (ibid.53). Der hersker i øvrigt ikke blot en uvidenhed, men også en berøringsangst hos mange af de professionelle (Statusrapport 2002: 50f).

Berøringsangsten drejer sig ofte om, at de professionelle føler en usikkerhed ved at skulle tage teenagerne seksualitet op i det professionelle rum, hvilket også de færreste har den uddannelsesmæssige baggrund for at gøre. Usikkerheden handler fx om, hvad resten af personalegruppen mon tænker om én, når emner som seksualitet og prostitution bringes på banen. Usikkerheden kan også virke blokerende for de personaler, der ønsker at inddrage emnet som en delopgave i arbejdet med en udsat ung. Vælger en personale at tage emnet op med en udsat ung, kan vedkommende komme til at stå alene uden faglig og organisatorisk (ledelses- og personalemæssig) opbakning (ibid.:53).

Ifølge Modelprojekt Pro Århus har de professionelle lettere ved at fokusere på de forhold, hvor der var en handlingsplan og evt. et beredskab, som fx i forbindelse med misbrug, kriminalitet og social adfærd. På det seksuelle område findes der ingen regler eller alment gældende normsæt for sund seksualitet. De forskellige professionelles holdninger til om prostitution er sundhedsfremmende eller det modsatte, er heller ikke fremmende for at tage en debat om behovet for handlekompetencer. Det har derfor været vanskeligt for den professionelle at inddrage salg af seksuelle ydelser som et fokuspunkt i de pædagogiske processer med udsatte unge. Der opstår ofte spekulationer om, hvorvidt emnet kan krænke de unges personlige integritet og kan risikere at ødelægge de skrøbelige relationer, personalet med møje har opbygget. Er det snageri, at spørge til deres seksuelle relationer? Kan man tillade sig at spørge en teenager om prostitution? Hvilke ord må man bruge om kønsdelene? Hvad kalder man de forskellige stillinger? Ødelægger spørgsmålene relationen til den unge? Bliver man afvist?

Modelprojekt Pro Århus' erfaringer viser, at de fleste unge er meget glade for at finde voksne, som har lagt usikkerheden på hylden og vil tale om og lytte til deres erfaringer med sex, lyst, følelser, underlivets indretning, deres kærester, trivsel og relationer. Yderligere har det vist sig, at ligesom der i arbejdet med de unges kriminalitet og stofmisbrug er risiko for en afvisning, så er der ingen grund til at opfatte en afvisning som tegn på, at de unge selv kan håndtere det med seksualiteten. Unge med prostitutionslignende relationer kan have et begrænset eller misforstået kendskab til kroppen og seksuelle emner generelt. Unge, der udnytter seksualiteten som en del af en social overlevelsesstrategi i ungdomsårene, er socialt og sundhedsmæssigt sårbare og prostitutionstruede.

4.3 De professionelle mangler redskaber til at tale om seksuelle emner med de unge

Undervejs i Modelprojekt Pro Århus' arbejde med de professionelle er de pædagogiske arbejdsmetoder også blevet diskuteret. Det viste sig, at ønskede en professionel at tale om sund seksualitet med en kollega eller ung, kunne vedkommende som arbejdsmetode føle sig tvunget til at inddrage sin egen seksualitet/livshistorie i samtalen, som et arbejdsredskab grundet manglende professionelle samtaleredskaber. Dette forhold kan virke krænkende for begge parter og være en medvirkende årsag til, at samtalen om unges salg af seksuelle ydelser undlades.

Kombinationen af tabu, manglende organisatorisk opbakning og at professionelle ofte må handle ud fra en mistanke, forekommer at være væsentlige barrierer for professionelles forebyggelse af unges salg af seksuelle ydelser (ibid.:53f). Men da de seksuelle relationer og ikke mindst de prostitutionslignende forhold ofte viser sig at have stor betydning for den unges adfærd og færden, får disse også en betydning for den pædagogiske og behandlingsmæssige indsats og formåen. Negligeres unges seksuelle adfærd, er der risiko for at institutionernes politik overfor de

unge generelt ikke rummer en normdannelse på det seksuelle område. Således viser erfaringerne, at en normdannelse af den unge dreng eller pige i forhold til seksualitet ofte er blevet overladt til de udsatte unge selv, som derved i høj grad er betinget af de relationer, de var en del af (ibid.:52).

Et andet aspekt i relation til en normdannelse er, at de udsatte unge, der anbringes udenfor hjemmet, ofte mister deres oprindelige netværk fra det øjeblik, de placeres på institutionen. Undersøgelser foretaget i 2002 af Danmarks Pædagogiske Universitet viser, at anbragte unge har større risiko for at miste kontakten til uddannelsessystemet pga. af deres anbringelse¹⁶. Disse unge er derfor i en særlig sårbar situation, ikke blot socialt, familiemæssigt og uddannelsesmæssigt, men også i forhold til deres socialisering som seksuelle væsner (ibid.:52).

Arbejdet med forebyggelse af prostitution er ikke væsentligt forskelligt fra andre problematiske områder indenfor arbejdet med socialt udsatte og sårbare unge fx stofmisbrug, kriminalitet, skolegang og den unges forhold til familien. Det handler ifølge Modelprojekt Pro Århus også her om at kunne tage den svære dialog, sætte rammer og mål for procesarbejdet med den unge samt opbygge et bæredygtigt netværk omkring den unge.

4.4 Baggrunde til de socialt udsattes unge sælger seksuelle ydelser

Ifølge Modelprojekt Pro Århus sælger nogle socialt udsatte og sårbare unge seksuelle ydelser for omsorg, anerkendelse, en overnatning, for at bevare en plads i gadens hierarki, for hash eller penge. De sælger seksuelle ydelser til jævnaldrende og til voksne. Når socialt udsatte og sårbare teenagere inddrager salg af seksuelle ydelser som en del af deres sociale overlevelsesstrategi, kan det medføre alvorlige konsekvenser for deres identitetsskabelse og socialisering fremover.

Disse udsatte unge opøver ifølge Modelprojekt Pro Århus evnen til at kunne tilsidesætte almindelige gældende normer, og til at misbruge seksualiteten, kroppen og følelsesregistret og bliver derved prostitutionstruede. Socialt udsatte unge har generelt svært ved at få tilfredsstillet de dybereliggende menneskelige behov. En hurtig gevinst for en seksuel ydelse kan for nogle unge virke tillukkende og lettjent. Men overfladiske relationer støtter ikke op om udviklingen af sociale færdigheder og et bæredygtigt netværk, hvilket er betingelsen for den unges trivsel på kort og langt sigt.

Prostitutionstruede drenge og piger har ofte også problemer med stofmisbrug, vold, de er bange for at være alene, de har en vanskelig skolegang og en dårlige kontakt med forældrene. Alle disse forhold tager man allerede vare på i det sociale arbejde med unge, men det er også vigtigt at opbygge kompetencer til at tage sig af årsagerne til og konsekvenserne af salget af seksuelle ydelser, fremhæver Modelprojekt Pro Århus (Nørrelykke 2004:2f).

4.5 Det standardiserede kursusforløb

På baggrund af erfaringerne med bl.a. Langenæs Ungeinstitution planlægges kursusaktiviteterne fortsat med henblik på, at institutionerne efter en forankringsperiode på få måneder skal kunne varetage forebyggelsen af unges prostitution. Området søges forankret via personalets forståelse og personalets arbejdsredskaber i form af samtaleguides og sagssupervision med henblik på at lade området indgå i det daglige arbejde som en prioriteret arbejdsopgave. Aktiviteterne er i udgangspunktet tilrettelagt som et kursusforløb bestående af fokusgruppeinterview med kursusdeltagerne, samarbejde med ledelsen og andre beslutningstagere før, under og efter kursusdagene. Kursusforløbene strækker sig over tre formiddage med forskellige temaer. Kursusforløbene tilpasses den enkelte institutions opgaver, arbejdsform og planlægning.

¹⁶ Her refereres der til Bryderup, Madsen & Perthou (2002): Specialundervisning på anbringelsessteder og i dagbehandlingstilbud: en undersøgelse af pædagogiske processer og samarbejdsformer.

Kursusdagene har tre hovedtemaer:

- Trivselsproblemet prostitution, introduktion
- Seksualitet, herunder evt. etnisk unge
- Dialogredskaber og supervision

Sideløbende med temadagene foretages der fokusgruppeinterview med kursusedtagerne. Interviewtemaerne relaterer sig til unges salg af seksuelle ydelser/prostitution. Formålet med fokusgruppeinterviewene er, at de skal underbygge temadagene, tydeliggøre forankringsmulighederne samt synliggøre:

- Den interne debat om unges seksuelle adfærd
- Viden om teenagers seksuelle adfærd
- Nuancer i unges forskellige seksuelle relationer
- Personalets kendskab til hinandens kompetencer på området
- En formidling af engagementet og ejerskab
- Relevante arbejdsredskaber fra andre områder, som kan anvendes til forebyggelse af prostitution
- Deltagernes indflydelse på kursusforløbet samt forankringen

Kursusforløbets afsluttende del, forankringsarbejdet, tilrettelægges i samarbejde med ledelsen på baggrund af:

- Institutionens og ledelsens prioritering af arbejdsopgaven
- Personale- og ledelsesgruppens viden om unges indgåelse i prostitutionslignende relationer
- Eksisterende faglige redskaber i forhold til unges adfærd

4.6 Målsætning og forankring

De amtslige ungeinstitutioner for socialt udsatte og sårbare unge mellem 14-18 år er fortsat primære målgruppe, samtidig med at Modelprojekt Pro Århus forsøger at inddrage socialpædagogiske opholdssteder i amtet og kommunale institutioner samt andre institutioner, som beskæftiger sig med ungeområdet fx fritidstilbud til unge og familieplejere. På længere sigt er det hensigten, at udvide området til også at inddrage øvrige amtslige institutioner på ungeområdet (her er der ikke taget højde for strukturændringerne). Forebyggelsesaktiviteterne tilrettelægges derfor som nævnt i kap. 1 (pkt.1.4) med henblik på:

- *At der sker en forankring indenfor de eksisterende samarbejdsstrukturer i ungearbejdet mellem amtet og kommuner; der skal ikke udvikles nye strukturer og redskaber i institutionerne*
- *At der forankres viden om prostitution og opmærksomhed på handlemuligheder i forhold til prostitutionstruede unge*
- *At forebyggelse af unges prostitution indgår naturligt i kendte procedurer og arbejdsmetoder, gerne i sammenhæng med andre relevante emner i behandlingsplanerne fx misbrug, ensomhed, grænsepsykiatriske tilstande, kriminalitet, selvskadede handlinger m.v.*

På baggrund af Modelprojekt Pro Århus' indhentede erfaringer vurderes en forankringsmetode at bestå i, at forebyggelsestiltagene indarbejdes i det daglige arbejde på ungeinstitutionerne. Dette gælder både i personalets arbejde med de anbragte unge og i de eksisterende strukturer i forbindelse med visitationer, pædagogiske behandlingsplaner og interne konferencer om de enkelte sager. Forebyggelsesarbejdet kan også ligge i det pædagogiske arbejde indenfor områderne stofmisbrug, småkriminalitet, ensomhed, grænsepsykiatriske tilstande og selvskadende handlinger. Ifølge Modelprojekt Pro Århus er det ofte i sådanne livssituationer, at prostitutionslignende relationer udvikles.

Modelprojekt Pro Århus anser området som værende forankret, når følgende forhold er opfyldt:

At relevante personalegrupper på institutionerne på ungeområdet:

- har viden om prostitution og unge
- har viden om seksualiteten i teenageårene
- kan spørge ind til den unges seksuelle adfærd
- har sikkerhed for sin institutions holdning og målsætning på område
- afklarer omfanget af de prostitutionslignende relationer i samarbejde med kolleger

At de enkelte institutioner har som fast procedure:

- at prioritere opgaven og inddrage den hvor det er relevant
- at tilrettelægge pædagogiske handlingsplaner i forhold til prostitutionsforebyggelse
- at sørge for supervision, også på dette område

Samt at institutionerne i samarbejdsprocedurerne:

- kommunikerer med hinanden også om unges prostitutionstruede forhold
- lader prostitutionslignende relationer indgå som journalmateriale i visitationer mellem ungeinstitutionerne

Kapitel 5

Evaluerings som metode og omrids af institutionen

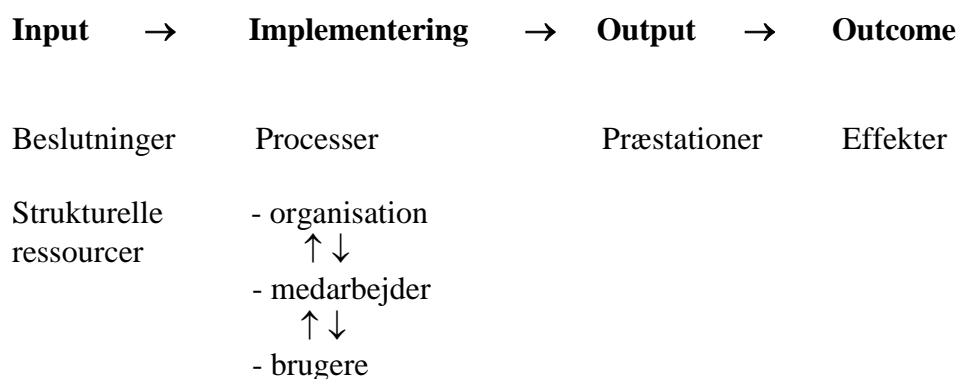
5.1 Hvad forstås der ved evaluering?

Evalueringen af Modelprojekt Pro Århus' metode- og udviklingsarbejde blev designet i foråret 2004. Modelprojekt Pro Århus ønskede som ovenfor beskrevet en evaluering af det forebyggende metode- og udviklingsarbejde. Evalueringen skulle på den ene side kunne vurdere konsekvenserne af arbejdet i forhold til de problematikker, som var udgangspunktet for hele projektet, og som på den anden side kunne understøtte metodeudviklingsarbejds bestræbelse på at sætte de enkelte personalegruppers egne oplevelser og arbejde i de forskellige afdelinger med unges prostitutionslignende relationer i centrum. Kort sagt ønskede man, fra Modelprojekts Pro Århus' side indsigt i, om de enkelte afdelinger havde bevaret ejerskabet til det udviklingsarbejde, som Modelprojekt Pro Århus havde været katalysator for, og som i høj grad siden skulle bæres igennem på institutionen af de personer, der fra de enkelte afdelinger deltog i kursusforløbet.

Men hvad vil det egentligt sige at lave en evaluering? Evaluering anvendes i dagligdagsproget og udtrykker i den sammenhæng ofte bare, at der finder en vurdering sted. I evalueringsteorien eksisterer der flere definitioner på evaluering. I nærværende sammenhæng

benyttes den definition, der er inspireret af den svenske professor og evalueringsforsker Edvert Vedung, der siger: *Evaluering er en systematisk, tilbageskuende vurdering af processer, præstationer og effekter i offentlig politik* (Vedung 1998:20 her i Krogstrup 2003:11).

At evaluering er systematisk og tilbageskuende antyder, at der er tale om en vurdering af en allerede gennemført indsats på baggrund af en systematisk dataindsamlingen. Her er en central problemstilling spørgsmålet om, hvilke kriterier der bør/skal ligge til grund for vurderingen (ibid.). Det fremgår også, at evaluering handler om at vurdere processer, præstationer og effekter med det instrumentelle formål at bedømme indsatsen, forbedre denne eller opnå ny og bedre viden (ibid.:26). Forbindelsen mellem disse centrale begreber kan ret forsimplet illustreres ved hjælp af følgende model, der, som Krogstrup også gør opmærksom på, er langt mere kompliceret end den lineære funktion, som fremgår her:

Med processer refereres der til det, der foregår fra en intervention er besluttet frem til præstation dvs. implementering. Indenfor det sociale område, drejer evluering sig om systematisk vurdering af socialpolitikken implementering (ibid.:27). Socialt arbejde kan defineres som det arbejde, der udføres af socialarbejdere i relation til brugeren, hvilket naturligvis er et centralt genstandsfelt for undersøgelse og analyse, men denne definition kan være for begrænset. Ideelt set er formålet med evaluering indenfor det sociale område at forbedre livschancer og livskvalitet, i nærværende sammenhæng de unges, men evaluering handler også om at forbedre implementeringen af den politik, der føres på området. Ved at anvende en for snæver definition af socialt arbejde er der risiko for at henholdsvis gode eller dårlige evalueringsresultater primært tilskrives træk ved socialarbejderens faglighed og personlighed, mens det sociale arbejdes institutionelle betingelser i mindre grad medtænkes. I denne sammenhæng forstås det sociale arbejde som relationen mellem én, der hjælper og en person i nød, men også som en relation, der er indlejret i samfundsmæssige, statslige og organisatoriske rammer, der medvirker til at bestemme, hvad der karkteriserer socialt arbejde¹⁷ (ibid.:17).

Præstationer (output) forbindes ofte med begrebet accountabilitet, der handler om at gøre den, der har fået tildelt bemyndigelse, ansvarlig for udførelsen i henhold til aftalte præstationskriterier, hvilket ofte udtrykkes i tal og størrelser. Effekter (outcome) handler om, hvilken udbytte slutbrugeren har af indsatsen. Her skelnes der mellem effekter på kort sigt, på mellemlangt eller

¹⁷ Ifølge Jens Guldager kan man udlede 4 dimensioner i det sociale arbejdes metode: 1) Problemforståelse eller opfattelse i forhold til det pågældende sociale problem eller sociale system. 2) Overordnede såvel som mere operative hensigter og mål med anvendelse af de givne metoder. 3) Overordnede såvel som mere operationelle forankringstanker og mere pædagogiske retningslinier. 4) Konkrete anvendte midler og fremgangsmåder: indsatser, aktiviteter, foranstaltninger, tiltag, procedurer, arbejdsmodeller, arbejdsformer, arbejds måder, redskaber og teknikker (Guldager 2000 her i Krogstrup 2003:27). Det sociale arbejdes metode varierer fra sted til sted, men influerer på processer og er vigtige at medtænke i evalueringer, der vurderer processer.

langt sigt. Effekter kan være ganske komplicerede at måle, fordi dette kræver godtgørelse af, at der faktisk eksisterer en sammenhæng mellem det sociale arbejde og effekter i forhold til brugeren eller samfund (Dahlberg og Vedung 2001:39 her i Krogstrup 2003:28). Men hvordan måler man effekten af et socialt forebyggende metode- og udviklingsarbejde, der foregår processuelt over tid, kan man spørge? Her kan det være formålstjenesteligt at bringe nogle refleksioner omkring sociale problemers natur og klassisk effektevaluering på banen.

5.2 Sociale problemers natur

Sociale problemer kan på et generelt plan defineres som tamme og vilde problemer (ibid.17). Tamme problemer kan adskilles fra andre problemer, idet målene for indsatsen er præcise, og der er succeskriterier for, hvornår den optimalt bedste løsning er fundet. Tamme problemer kan karakteriseres som tekniske problemer. Arbejder man med tamme problemer, kan en god implementering fx omhandle en implementering af den nyeste og mest kvalificerede tekniske viden på området. Best practice kan således defineres som teknisk.

Vilde problemer er derimod vanskelige at adskille fra andre problemer. Målene for deres løsning kan i princippet ikke defineres præcist, og der er derfor ikke klare succeskriterier for, hvornår den optimale løsning er fundet dvs. indsatsen. Vurderingen af, hvorvidt en sådan er opnået vil være normativ og afhænge af hvem, der foretager vurderingen, mens det modsatte er gældende for tamme problemer, hvor der vil være en objektiv og målbar bedste løsning (ibid.).

Sociale problemer, forstået som de problemer socialt arbejde retter sig mod, er i udgangspunktet kendetegnet ved, at have vilde problemers karakteristika. En konsekvens af dette er, at der teoretisk set ikke kan opstilles objektive kriterier for en definition af sociale problemer og socialt arbejde. I praksis afspejles dette ved, at socialt arbejde er konstrueret på forskellige måder i forskellige samfund. Sociale problemer er i deres natur vilde og derfor præget af uklare mål, ikke desto mindre er det politikernes legitime opgave og ret i et demokratisk samfund at definere socialpolitiske målsætninger og til tider handlingsanvisninger for socialarbejderens opgaver. Fraværet af klare handlingsanvisende mål kan ofte ses som et resultat af, at der mangler en klar sammenhæng mellem mål og midler. Manglende klar sammenhæng mellem mål og middel har den konsekvens, at der ikke findes megen viden om, hvilke indsatser, der præcist modvirker sociale problemer, som følge af fx misbrug, omsorgssvige børn mv. Der findes altså ikke veldefinerede metoder til at nå målene, selvom disse eksempelvis er klart definerede (ibid.:18f). Formålet med megen evaluering er at vurdere, hvorvidt målsætningerne er implementeret, men dette kan som sagt være vanskeligt i forbindelse med det sociale arbejde.

5.3 Klassisk effektevaluering

Kunne man måle effekter af det sociale arbejde såvel på kort som på langt sigt, ville det have stor betydning for evnen til at målrette socialpolitikken. I forbindelse med klassisk effektevaluering er der visse vanskeligheder forbundet med vurderingen af det sociale arbejdes effekter. Ifølge Krogstrup rejser klassisk effektevaluering to indbyrdes sammenhængende, men forskellige problemstillinger. For det første om effekten er i overensstemmelse med de officielle politiske målsætninger, og for det andet i hvilket omfang de opnåede effekter faktisk er en funktion af indsatsen?

Vedrørende den første problemstilling, så vurderes socialt arbejde i målopfyldelsesevaluering som godt, hvis de politiske mål er nået. Målopfyldelsesevalueringens force består i, at den stiller helt relevante spørgsmål, om hvorvidt det sociale arbejde lever op til politiske målsætninger. Dette giver bl.a. politikere adgang til at kontrollere, hvorvidt deres beslutninger er implementeret.

Betingelsen for at udføre en målopfyldelsesevaluering er, at politiske målsætninger kan operationaliseres således, at det er muligt at benytte disse som kriterier for en evaluering. Dog er socialpolitiske målsætninger ofte så uklare, at det kan forekomme vanskeligt at foretage en målopfyldelsesevaluering i klassisk forstand. Formålet med en målopfyldelsesevaluering er ikke at vurdere processer, men resultater (ibid.:58f). Relateret til Modelprojekt Pro Århus, så er det en politisk målsætning, at forebygge unges salg af seksuelle ydelser, har man opnået det, kunne man spørge? Det vil højst sandsynligt være vanskeligt at give et entydigt svar.

Den anden problemstilling vedrører afdækningen af sammenhængen mellem socialt arbejde og dets virkninger i forhold til brugeren (ibid.:61). Relateret til Modelprojekt Pro Århus's sociale forebyggelses- og udviklingsarbejde vil det betyde, at der skal være forekommet ændringer af præventiv karakter i forhold til brugernes dvs. de unges seksuelle relationer. Desuden må det kunne dokumenteres, at ændringerne skyldes det sociale arbejde, dvs. pædagogernes måde at håndtere de unges seksuelle problematikker på. Det sociale arbejde udspringer netop af det forebyggende metode- og udviklingsarbejde, som Modelprojekt Pro Århus har forsøgt at implementere i institutionen. Dette forudsætter at de variable, der i øvrigt påvirker de unge til ændret seksuel adfærd, identificeres og inddrages i evalueringen, hvilket generelt kan være vanskeligt indenfor et område præget af uklare mål og middel sammenhænge.

Sandsynliggørelse af sammenhængen mellem det sociale arbejde og en given effekt er den klassiske effektevalueringens klare styrke. Lykkes dette, er det muligt at tilvejebringe evidensbaseret viden om, hvad der virker og ikke virker. Det er samtidig effektevalueringens svaghed og selvmodsigelse, for det kan netop være temmeligt vanskeligt at afgøre, om virkningen faktisk skyldes det sociale arbejde eller andre forhold. Komplette effektevalueringer er relativt sjældne, bl.a. fordi de er meget ressource- og tidskrævende (ibid.:61f). I den klassiske effektevaluering er evalueringskriterierne defineret, inden evalueringen påbegyndes med henvisning til indsatsernes formål og delvis indsnævret ved alene at inddrage kausalsammenhænge. Genstandsfeltet kan derfor indirekte opfattes som tamt. Der anvendes ofte kvantitative data, og formålet er at kontrollere, hvorvidt indsatsen er implementeret effektivt i forhold til gældende målsætninger.

Et alternativ til klassisk effektevaluering er målfri evaluering (modus operandi). Målfri evaluering blev lanceret omkring 1970 af den amerikanske evalueringsforsker Michael Scriven, der ønskede at gøre op med effektevalueringers tætte tilknytning til vurdering af målopfyldelse. Scriverens opgør åbnede for en ny måde at tænke evaluering på, idet fokus skiftede fra, hvad socialt arbejde forventes at gøre til, hvad det faktisk gør. Med dette opgør blev det legitimt at inddrage andre kriterier og dermed andre værdier end dem, der fra begyndelsen var tænkt på i forbindelse med indsatsen.

Målfrievaluering kan ikke betragtes som en egentlig model, men kan ses som filosofiske principper, der guider en evalueringsproces. Disse overordnede principper genfindes i meget evalueringsarbejde i dag ikke mindst indenfor det sociale område, hvor målene som sagt ofte er uklare. Scriven gennemførte selv evalueringer og lancerede modus operandi metoden. Metoden, som ikke beskrives nærmere i denne sammenhæng, henviser til den måde, hvorpå evaluatoren søger at sandsynliggøre sammenhænge mellem indsats og effekt og understreger til besværlighederne med at vurdere effekter inden for såkaldte "bløde områder", hvor principperne fra den medicinske verden ganske vanskeligt lader sig overføre. Her er det ikke umuligt, at kontrollere de mange uregelmæssige variable, der influerer på effekten af socialt arbejde. Dette er en vigtig pointe at have i mente i en tid, hvor der indenfor det sociale område i stigende grad efterspørges evidensbaseret viden.

På baggrund af ovenstående kan denne evaluering, hverken placeres indenfor rammerne af en klassisk effektevaluering eller indenfor alternativt modus operandi. Formålet med at inddrage de

forskellige perspektiver indenfor begge retninger er et ønske om, at disse kan bidrage til at skabe refleksioner over evalueringen. Det er ikke hensigten eller i øvrigt muligt at måle en effekt (virkning) af den sociale indsats som værende god eller dårlig. Dels fordi evaluator ikke har kendskab til netop disse pædagogers kompetencer før deres deltagelse i metode- og udviklingsarbejdet, dels kan 'effekten', som ovenfor beskrevet, skyldes mange andre faktorer som der bl.a. af tidsmæssige årsager ikke er mulighed for at forfølge og inddrage i denne evaluering.

5.4 Interviews, rekruttering og kontakt med feltet

Evalueringen kan betegnes som værende både kvalitativ og eksplorativ. At den er eksplorativ hænger sammen med, at den sigter på at udforske en problematik, der ikke tidligere er belyst. Der er tale om et metode- og udviklingsarbejde på en så særlig problematik og på et specifikt arbejdsområde, hvor der ikke er foretaget undersøgelser, som denne undersøgelse kunne bygge på.

Interviewundersøgelsen, der er baseret på løststrukturerede spørgsmål, som primært er formuleret på baggrund af Modelprojekt Pro Århus' indhentede erfaringer, som fremgår af Statusrapport 2002. Interviewene består af et bredt udvalg af det personale fra Langenæs Ungeinstitution, som deltog i kursusforløbet. Det har været hensigten at lade pædagerne indkredse de problemstillinger og dilemmaer, som de finder centrale dels i forhold til unge, der indgår i prostitutionslignende relationer, dels i forhold til metodeudvikling i det pædagogiske arbejde. Udover personalet på Langenæs Ungeinstitution er en socialkonsulent og amtslederen fra Amtsgården i Århus blevet interviewet.

Interviewene blev foretaget i perioden maj-september 2004 og blev gennemført som både enkelt- og topersonersinterviews med personaler fra 5 afdelinger under Langenæs Ungeinstitution. Kontakten til informanterne gik dels via Modelprojekt Pro Århus, der via deltagerlister fra kursusforløb havde kendskab deltagerne, dels via af Langenæs Ungeinstitutionens interne psykolog Lena Aksgren, der var tovholder på projektet. Evaluator var i telefonisk kontakt med samtlige afdelinger og fortalte om formålet med interviewundersøgelsen.

Evalueringen baserer sig på:

- 1 gruppeinterview med en amtsleder og en socialkonsulent - en kvinde og en mand
- 1 gruppeinterview med afdelingslederen og en pædagog fra Hyblerne - begge mænd
- 1 gruppeinterview med 2 pædagoger fra Hyblerne – begge kvinder
- 1 gruppeinterview med 2 pædagoger fra Flygtningeafdelingen – en kvinde og en mand
- 1 enkeltinterview med en pædagog fra Turbo – en kvinde
- 1 enkeltinterview med en pædagog fra Projekterne
- 3 enkeltinterview med pædagoger fra Egmontgården – alle kvinder
- 1 enkeltinterview med en socialrådgiver tilknyttet Egmontgården + Projekterne – en kvinde

5.5 Omrids af Langenæs Ungeinstitution

Langenæs er en amtslig døgninstitution, der er organiseret under Århus Amt. Den har udviklet sig hastigt de senere år, idet behovet for anbringelse af unge har ændret sig. Gruppen af unge som tidligere blev kaldt 'uanbringelige', og som man i dag vurderer ikke kan rummes indenfor de normale etablerede døgn tilbud har været stigende, hvorfor institutionen de senere år har udviklet sig til at rumme grupper af unge med særlige vanskeligheder. Denne gruppe af unge, der ofte er meget omsorgssvigtede, er så skadede og dårlige, at de typisk vil slå, true og banke sig ud af en almindelig døgninstitution. Institutionens målgruppe er unge mellem 14-18 (23) år, der af sociale,

adfærdsmæssige og emotionelle årsager har behov for omfattende støtte for at få tilværelsen til at fungere.

På Langenæs Ungeinstitution er der foruden forstanderinden ansat 1 souchef, 1 psykolog, 2 socialrådgivere og omkring 80 pædagoger. Medarbejdergruppen består af et personale, der har været ansat i døgninstitutionen fra godt 2 år til 22 år. Døgninstitutionen består af 6 afdelinger, som er vidt forskellige. En afdeling er en akut udredningsinstitution, mens andre har de unge boende gennem længere tid. Nogle afdelinger tilbyder lejligheder, hvor de unge kan bo alene, mens andre tilbyder bofællesskaber. Yderligere forskelle vil fremgå nedenfor.

Afdelingen **Projekterne** har med individuelle døgntilbud at gøre, hvor der bl.a. befinder sig nogle unge, der har behov for at være dækket op af to pædagoger i døgn drift.

Nyskovvang er en afdeling, der varetager opgaver med massivt omsorgsvigtede og skadede unge, som man stadigvæk vurderer, kan rummes i et socialt pædagogisk døgntilbud. Mange af de unge på afdelingen har en kriminel løbebane og er anbragt på baggrund af dom i form af ungdomssanktion (jf. § 74). Ungdomssanktionen er et socialpædagogisk behandlingstilbud af minimum 2 års varighed. Med behandlingstilbudet søger man i stedet for at fokusere på straf, at fokusere på, hvilke socialpædagogiske tiltag, der kan bane vejen for den unges reintegration og resocialisering i 'normalsamfundet'. Ungdomssanktionen er meget ny, og p.t. er der ca. 250-300 sanktioner i gang på landsplan.

Flygtningefdelingen på Korsagervej opstod i slutningen af 1980'erne, hvor der kom en stor gruppe af somaliske flygtninge til Danmark. Det viste sig, at der var mange uledsagede børn imellem, som var kommet til landet med en nabo eller onkel. Når først børnene var i landet, så var interessen for at have dem boende ikke så stor. Dansk Flygtningehjælp ønskede derfor, at der blev oprettet en børn- og ungdomsinstitution for de uledsagede somaliske flygtninge. Flygtningefdelingen er under forandring og varetager nu flere unge somalier med store adfærdsvanskeligheder.

Afdelingen **Hyblerne** er institutionens ældste tilbud, som er et tilbud om små bofællesskabslignende enheder typisk 4 unge i en 5. vær. lejlighed. Lejlighederne er spredt placeret i byen med pædagogisk tilsyn. Boformen kræver en vis selvstændighed og social kompetence, derfor er det kun de lidt ældre unge, der har mulighed for at komme i betragtning til tilbudet dvs. de skal min. være 16 år. Mange af de unge i Hyblerne er derfor omkring 16-17 år. Der findes 6 boliger, hvor pædagogerne holder ugentlige husmøder med de unge. Pædagogerne kan kontaktes døgnet rundt. Hyblerne rummer også en afdeling, som varetager familieboliger. Dette er et tilbud til unge mødre med deres børn. Her forsøger man, at hjælpe de ofte meget unge mødre i gang med et familieliv. Møderne benytter sig af familieboligerne i en periode og flytter derefter ud i egen bolig.

Det at have en social kompetence er netop det, der afskiller Hyblerne fra en anden afdeling, der hedder **Turbo**, hvor der også er tilknyttet tilsynsførende pædagoger dvs. de unge har mulighed for at få fat på en pædagog i alle døgnets timer. På Turbo bor de unge også i egen bolig, men til forskel fra Hyblerne, så er disse unge ikke i stand til at indgå i bofællesskaber med andre unge. I øjeblikket har Turbo 5 unge, som er i døgnregi og 4 som bor i egen bolig. De unge i døgnregi er ca. 14-16 år, mens de, der bor selv, er 17-18 år. Under Turbo findes der også et andet tiltag, nemlig butikken "Tusind Ting", som er en gavebutik med bl.a. legetøj og smykkefremstilling. Tilbudet, hvor de unge daglig indgår i forretningen, skal ses som et socialpædagogisk træningsforløb, der på sigt skal bidrage til at integrere de unge på arbejdsmarkedet.

Det sidste tilbud er **Egmontgården** der blev integreret på Langenæs for ca. 2½ år siden, og som har været drevet af Egmont-fonden gennem 37 år. Afdelingen blev startet sidst i 1960'erne som traditionel ungdomspension og har været drevet med skiftende målgrupper gennem mange år med driftoverenskomst med Århus Amt. For 3-4 år siden vurderede Århus Amt, at der var behov for en socialpædagogisk udredningsinstitution for unge, som i teenageårene oplever at deres verden

vælder. Egmontgården blev derfor omorganiseret til en akut modtagelsesinstitution med udredningskompetence for hele Århus Amt dvs. der er modtagelse på alle dage og tidspunkter af året. De unge kan være på afdelingen fra en dag til et halvt år. Mange er der 3-4 måneder dvs. indtil man får udfærdiget en udredning på den unge, og dermed får placeret den unge på den anbringelsesinstitution, der passer bedst. Baggrunden for omorganiseringen af afdelingen skyldes også mange fejlanbringelser. For at undgå disse besluttede man at lave udredninger, der beskriver den unges forhold og de problematikker, der fylder meget i den unges liv. Her ser man fx på den unge i relation til skole, forældre, netværk, kriminalitet og stofmisbrug, og i den sammenhæng har man bl.a. på baggrund af kursusforløbet med Modelprojekt Pro Århus overvejet, om man kan inddrage perspektiver, der angår prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser. Den socialpædagogiske og psykologiske udredningsrapport om den unge udfærdiges således med henblik på den videre visitation enten til hjemgivelsesstøtte eller fortsat døgnanbringelse.

Kapitel 6

Evaluerings af kursusforløbet ved hjælp af Langenæs Ungeinstitution

6.1 De overordnede temaer i evalueringen

Med evalueringen belyses personalets indholdsmæssige vurderinger af de enkelte kursusdage, deres opfattelser af, hvad det vil sige at indgå i prostitutionslignende relationer. Der er spurgt ind til, hvorvidt personalet har en oplevelse af, at der har været en 'effekt' af kursusforløbet i institutionens hverdag, om der har været ledelsesmæssig opbakning, samt om der har været mulighed for at forankre deres kundskaber i institutionen. Når der bl.a. fokuseres på, om personalet har en oplevelse af, at noget er forandret i form af en 'effekt' i hverdagen, så skal dette ses i sammenhæng med, hvorvidt personalet oplever, at der eksisterer nogle strukturer i institutionen, hvorunder det er muligt at forankre deres kundskaber.

6.2 Indholdsmæssige vurderinger af de enkelte kursusdage

I dette afsnit vil vi se på, hvad pædagerne overordnet mener om kursusforløbet dvs. udbyttet af de enkelte kursusdage. Hvad var godt og hvad var dårligt?

Fælles referenceramme og skærpet opmærksomhed

Pædagerne fra Langenæs Ungeinstitution fremhæver, at det har været en fordel, at en stor del af personalegruppen har deltaget på kursusforløbet, for det har givet dem en fælles begrebsramme, at tage afsæt i indenfor området:

"Ja det gode er selvfølgelig, at man i en organisation, der er på størrelse med vores, kan man sige, får et fælles udgangspunkt lige netop på det her område. Det har vel nok været det bedste".

Det har været en særlig fordel af flere personaler fra samme afdeling har deltaget på kurset, da det efterfølgende har været nemmere at diskutere fænomenet prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser med det øvrige personale. En af kvinderne, der også har deltaget i udviklingsgruppen, fremhæver at kursusforløbet har været spændende, fordi det har bidraget til at få prostitutionsbegrebet defineret og få klarlagt nogle signaler på fænomenets fremtrædelsesformer.

Erfaringsudvekslingen med personaler fra andre afdelinger har også bidraget til at tydeliggøre fænomenet.

”Jeg synes, det [kurset] var enorm berigende, meget spændende og godt. Når det er spændende, så er det selvfølgelig fordi, det er noget, vi kan bruge til noget virkeligt, og det, synes jeg, er spændende at være med i sådan en proces, hvor man kan se, der sker noget udvikling, som kan bruges til noget. Det, at lytte til andre og deres cases, og hvordan de har tacklet det og fået defineret begrebet, og den der udveksling, har for mig ført til en tydelighed i det. Det er lige før, at den hænger lige så meget på ryggraden, som de andre områder, jeg har været på, fx depression eller anoreksi. Jeg har jo nogle af de der signaler på ryggraden, så jeg har både signalerne, og jeg har evne eller tydeligheden til at spørge ind”.

En anden pædagog fremhæver, at det har været med til at nuancere hans opfattelse af fænomenet prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser, at få det belyst. Han har fået nogle nye perspektiver på, hvilke former for relationer, der kan indgå i fænomenet. For selvom der kan være tale om et kærestepar, så kan det problematiseres, hvad relationen egentligt bygger på.

”Jeg kan sige, at de gange, jeg har været med [på kursusforløbene], fik det mine øjne op for, hvor bredt et emne vi egentligt taler om, og hvad man kan yde seksuelle ydelser for at opnå - altså alt fra drinks til indgangsbilletter til en smule kropsvarme til næsten... hvad ved jeg. Det åbnede i hvert fald nogle perspektiver for mig. Ja hvis vores unge fx havde en særdeles underlig kæreste, som hverken er god, rar eller kærlig ved pågældende, men noget kropsvarme er bedre end ingenting, og i og med at man ikke har været vant til at måske at få det, yder man visse ydelser, og hvad er det så? Er det også prostitution, selvom man siger, at det er min kæreste, altså det favner vældig bredt”.

Selv om kurset har været med til at skærpe opmærksomheden og åbne op for nogle nye perspektiver på fænomenet, og derved gjort det mere bredt, så har det samtidigt bidraget til en afgrænsning af området. Afgrænsningen er opnået via de afklarende diskussioner, hvor personalet diskuterede, hvad der skal handles på.

”Jeg mener lidt det samme, men det er også et spørgsmål om afgrænsning for mig. Jeg synes den diskussion, der kommer af at sige, hvad forbinder vi egentligt med prostitution, og hvad vil vi reagere på, det var godt. Jeg tror, det var den sidste gang, hvor vi talte om, hvordan man kunne fortsætte og holde det i live. Jeg kan huske, at vi talte meget om det der med, at det, der var blevet klart på mange måder, var, at man kunne samle det her under en hat, som man kunne kalde, det at have svære samtaler om svære og fortrolige emner med unge”.

Den svære samtale

Pædagogerne synes generelt, at temadagen med emnet 'Den svære samtale' ved Ida Koch var meget interessant og relevant. Temaet, der handlede om, hvordan pædagogerne kan blive bedre til at håndtere samtalerne om seksualitet med den unge, blev primært belyst via oplæg. Dette mente nogle pædagoger var mindre godt. Pædagogerne ville netop gerne have været mere aktive i håndteringen af den svære samtale ved fx at øve teknikkerne med hinanden. På den måde kunne de have afprøvet, hvorvidt de var blevet bedre i stand at tage disse samtaler.

”Jeg ville ikke have undværet Ida Kochs oplæg, det, synes jeg, var relevant. Det var også noget nyt, så på den måde kan jeg ikke sige, at jeg ikke vil høre på oplæg, men der skal være en vekselvirkning

i det. Vi var generelt nok til den passive side i kursusforløbet, det var mest noget med at høre, og man kunne måske i højere grad sætte folk i gang med at arbejde decideret målrettet”.

En pædagog fra en anden afdeling siger i tråd med ovenstående pædagog:

”Jeg kunne godt have tænkt mig at have trænet lidt i, hvordan snakker man om det her. Så det synes jeg, var en mangelvare i kurset. Jeg oplevede det meste af kurset som værende foredragsagtigt, og det kunne måske have været rart at prøve nogle af teknikkerne af lidt mere i dybden”.

Pædagogerne har altså ikke umiddelbart en opfattelse af, at kurset har bidraget til, at de er blevet bedre til at tale om sex og seksualitetsrelaterede emner med de unge. Pædagogerne mangler fortsat nogle redskaber, de kan benytte sig af, når de skal bevæge sig ind på såkaldte ’farlige områder’, hvor det ifølge nogle pædagoger er underordnet om emnet vedrører prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser eller andre misbrugsforhold:

”Nogle redskaber kunne man bruge i mange sammenhænge, fordi det vil være det samme. Jeg vil opfatte det sådan, at det er lige meget, om vi skal tale med nogle om heroin eller om prostitution, det er sådan set lige meget, det er lige farligt at bevæge sig ind i”.

En mandlig pædagog fremhæver, at det var særligt positivt for ham som mand, at kurset kom på det tidspunkt, det gjorde. Han fortæller, at de havde de to piger i afdelingen, som han betegner som bandepiger, og som han oplevede var lidt problematiske for ham. For det første var det vanskeligt som mand at komme ind på de unge piger og finde en indgangsvinkel til at snakke om seksualitetsrelaterede forhold. For det andet var han usikker på, hvor grænsen gik i forhold til, hvad de følte var krænkende, at han som mand stillede spørgsmål til. For det tredje var han bekendt med, at mange piger brugte en indsmigrende seksualiseret adfærd mod mandligt personale, altså hvor de enten lokkede eller klædte sig udfordrende på, for at få deres ønsker trumfet igennem. Han havde derfor meget glæde af kursusdagen om den svære samtale, for den hjalp ham som et teoretisk input til bedre at kunne håndtere samtalerne med de unge piger.

Lysthuset

En generel kritik går på temadagen, hvor Lysthuset holdt et oplæg. Pædagogerne synes, at det var lidt for overfladisk og mere henvendte sig til ’pæne folks børn’. Man ønskede med oplægget at vise, hvordan virkeligheden er, en virkelighed der er meget mere ’pæn og poleret’ i sammenligning med den barske virkelighed, de udsatte, sårbare unge mange gange er en del af. Personalet mente generelt, at oplægget skød forbi målgruppen dvs. det specifikke pædagogiske univers Langenæs Ungeinstitution opererer indenfor:

”Jeg synes fx, at der var en fra Lysthuset, der fortalte om unge og seksualitet, og ham har jeg oplevet i andre sammenhænge på skoler, hvor han har fortalt til forældre og unge, og det virkede meget bedre der. Det virkede ikke ind til os, selvfølgelig kunne det godt virke til vores målgruppe, men det virkede ikke ind til os som pædagoger”.

Men Lysthuset var ikke ubetinget en utilfredsstillende oplevelse nærmest tværtimod. Lysthuset opførte også nogle sketches, som personalet generelt synes var meget lærerige. Skuespillet var nemlig med til at sætte tanker og følelser i gang om, hvordan det er og var at være teenager dvs., hvordan man så på ’de voksne’, og hvad der fx var pinligt:

”En anden del som faktisk var noget af det bedste, det var fra Lysthuset, hvor der var en mand og en kvinde, der ville oplyse omkring seksualitet, som også var rettet til unge og deres forældre. Det gik rent ind, fordi der blev man draget ind på en anden måde: ”hov man kunne pludselig huske, hvordan det var at være 14 år og stod i den og den situation”. Det gjorde, at man fik nogle af sine erfaringer op til overfladen og lavede nogle vurderinger på det, og det var rigtig godt. Det var noget af det, der gik rent ind, synes jeg”.

Skuespillet havde også et interaktivt formål, nemlig at bidrage til diskussioner blandt deltagerne ud fra de temaer, der udspillede sig i stykket. Det lykkedes i stort omfang:

”Det var rigtig spændende, med masser af sådan gode snakke om de temaer, de bragte op, eller hvordan man kunne forstå forskellige ting. Der var virkelig meget udvikling imellem deltagerne, og hvordan man nu forstod forskellige ting, og det var også informativt”.

Nyt fokusområde – drenge og salg af seksuelle ydelser

Meget personale oplevede at blive erhvervet med ny viden ved at deltage på kurset. Her var det særligt at prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser, ikke alene var et fænomen der alene var relateret til pigerne, men at det også var udbredt blandt drenge, der virkede overraskende. Noget personale havde et svagt kendskab til problematikken, men det var generelt ikke noget, personalet på de forskellige afdelinger hidtil havde gjort noget ved:

”Det, der er en ny vinkel på det, er for det første, at man er blevet mere opmærksom på knejterne, de har ikke altid været synlige tidligere hen. Vi har måske godt vidst det, men i hvert fald ikke været fokuseret på det og været bevidst om det, så det er jo selvfølgelig en ændring i det. De er ligesom mere trådt i karakter”.

Andre pædagoger oplevede, at de ved hjælp af kurset, hvor der var fokus på de signaler, der kan afspejle at en ung dreng sælger seksuelle ydelser, fik skærpet opmærksomheden på fænomenet. Samtidig havde personalet en følelse af utilstrækkelighed i forhold til at håndtere problematikken omkring drengenes indgåelse i prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser:

”De talte meget om signaler, hvad er det for nogle signaler, vi skal være opmærksomme på, og der tror jeg nok, der var et område, der blev skærpet. Jeg kan ikke sige lige præcis hvad, men jeg tror, både min kollega og jeg tænkte: Hvad er det for nogle drenge-signaler... Vi tænkte, at pigerne skal vi nok opdage på en eller anden måde, men drengene, dem svigter vi. Hvem tager sig af misbrugte drenge, eller drenge som har solgt seksuelle ydelser? Der tænkte vi, det kunne vi godt have brugt noget mere om”.

Kurset bidrog altså med ny viden, idet noget af personalet ikke havde været opmærksom på, at drenge også indgår i relationer, hvor de sælger seksuelle ydelser. En del af personalet finder det dog vanskeligt at fokusere på området, da de synes, at de mangler yderligere signaler, der kan være med til at skærpe deres opmærksomhed. Det blev derfor besluttet at gennemføre en kursusdag om unge drenge, herunder også etniske unge og seksualitet. Ifølge personalet omhandlede denne kursusdag primært etniske unge. Personalet mangler derfor fortsat viden om unge drenge, seksualitet og salg af seksuelle ydelser.

Etniske unge og seksualitet

Omkring halvdelen af det interviewede personale deltog ikke på den sidste temadag om etniske unge og seksualitet, men det personale, der deltog, synes generelt, at oplægget om etnicitet var inspirerende, hvilket primært tilskrives foredragsholderen, der var ret underholdende. Personalet mener, at temadagen indholdsmæssigt ikke var tilstrækkelig informativ. Personalet har ikke en oplevelse af, at de fik indblik i, hvordan de fremmed etniske unge tænker om det andet køn, og hvordan de ser på seksualitet. De fik derimod kendskab til forhold omkring familiestruktur, kultur og normer, som de etniske unge er vokset op under. Denne viden var særlig nyttig for flygtningeafdelingen, idet personalet i denne afdeling samarbejder med kulturmedarbejdere. Kulturmedarbejderne, der har en fremmed etnisk baggrund, fungerer som tolke og kulturtolke. Det er netop kulturforskellene, der ifølge personalegruppen i flygtningeafdelingen komplicerer et samarbejde omkring varetagelsen af den unges seksuelle adfærd. Pædagogerne har en oplevelse af, at der eksisterer en meningskløft imellem dem og kulturmedarbejderne. Pædagogerne mener, at man er længere fremme i den danske kultur i forhold til at udtrykke holdninger omkring seksualitet.

”Det er somaliske ressourcepersoner, som er ansat både som tolke, men også som kulturtolke kan man sige både den ene og den anden vej, når det fungerer bedst. Og der skal du også for at kunne praktisere noget af det her, så skal du have en vis harmoni i opfattelsen af, hvad er der galt, og hvad er tabu og hvordan. Og det vil nok være svært at sige, at vi har det”.

Pædagogerne er af den opfattelse, at når det handler om følsomme ting, så skal der være fælles fodslag hos personalet, men som forholdene er nu mangler dette fundament. Personalet fremhæver, at der sagtens kan være forskel på, hvordan fx en mand og kvinde i en homogen dansk medarbejdergruppe vil gribe tingene an på baggrund af menneskesyn og holdninger, men det at personalet må kæmpe med både det sproglige og en anden kulturel opfattelse af forholdene, oplever de som en barriere i arbejdet med de unge. Barrieren består således i, at kulturmedarbejderne signalerer en holdning om, at de ønsker at lukke øjnene og ørene for problematikker, der vedrører seksualitet. Det er ganske enkelt tabu for kulturmedarbejderne at tale om. I og med at de unge mange gange ikke kan tale dansk, er pædagogerne nødt til at indgå en triade frem for en dyade, hvilket også kan have en negativ indvirkning på at skabe både tillid og fortrolighed med den unge, som igen er en forudsætning for at kunne tale om private forhold relateret til seksualiteten.

”De samtaler, som jeg tænker på, når vi snakker om det der med at gå tæt på og sige tingene helt konkret, så har kulturmedarbejderne ikke været involveret. Men det, tror jeg også, er i den slags samtalers natur, at de kommer ikke på samme måde, når man sidder tre”.

Pædagogerne fremhæver, at det er væsentligt, at de kan tage samtalerne med den unge på tomandshånd, hvilket kan være vanskeligt ikke kun pga. sprogbarrierer, men også i forhold til de daglige rutiner. Her kan tilstedeværelsen af andre beboere eller kammerater også virke forstyrrende på samtalen. Afdelingens pædagoger foretrækker derfor at tage væk fra institutionen længere tid ad gangen, da det under sådanne ophold ofte er muligt at få gennemarbejdet forskellige aspekter af den unges liv.

Selvom pædagogerne generelt ikke oplevede, at der var det store fokus på seksualitet på temadagen, så oplevede pædagoger fra flygtningeafdelingen, at det var tilstrækkeligt i forhold til, at de som personale blev bekræftet i, at de ikke skal underlægge sig den berøringsangst, de fx oplever, kulturmedarbejderne har overfor området. De skal derimod inddrage deres bekymringer omkring de unges seksuelle adfærd uanset den unges etniske baggrund. Pædagogerne blev opmærksomme på, at de er ansvarlige for at bryde det tabu, som nogle kulturmedarbejder giver udtryk for i forhold til at

italesætte seksualitetsrelaterede emner. Dog eksisterer der fortsat nogle kønsmæssige barrierer, som pædagogerne forsøger at håndtere:

Vi [pædagoger] er i hvert fald endnu mere nødt til at tage højde for mand/kvinde-problematikken, Der er nogle ting, som mænd umiddelbart ikke har så let adgang til. Sådan har personalet i hvert fald snakket om det. Det vil være vanskeligere for mig at snakke om sådan nogle ting med en pige, ikke fordi jeg er særlig knudret, men der er kulturelle ting. Og det er sådan nogle ting, vi snakker om - at det vil vi egentligt ikke være med til at cementere; men der er det så, at der er noget kulturelt, som måske bliver fastholdt omkring kulturmedarbejdere. Vi møder jo forældre, som på baggrund af deres kultur ikke hilser på mandlige medarbejdere, det må vi jo respektere”.

Pædagogerne giver udtryk for, at de er nødt til at respektere de kulturelle barrierer, der laver nogle klare skel mellem kønnene, således er det fx meget vanskeligt for en mandlig pædagog at snakke seksualitet med piger, der har en fremmed etnisk baggrund. En negativ effekt af dette kan være, at det mandlige personale ikke tager problematikken omkring de prostitutionslignende relationer til sig i lige så høj grad, som det kvindelige personale.

Andet personale er tilsvarende opmærksom på, at kulturforskelle kan spille en væsentlig rolle i forbindelse med håndteringen af de prostitutionslignende relationer. En del pædagoger har således en særlig bekymring omkring etniske piger:

”Det vi skal være opmærksomme på, er fx etniske piger fra lukkede miljøer, der kommer her, og skal prøve det hele, og slår sig løs. Og det ser vi ret ofte, at det er ligesom måden, det sker på. Der skal vi selvfølgelig være bekymrede, fordi de kommer derfra, hvor de gør, og ikke har det kendskab til samfundet på samme måde som danske piger. De har simpelthen ikke den samme basis og baggrund at træffe valgene ud fra. Så der vil vi godt have en ekstra bekymring, når det fx er den situation, og sådan har vi taget nogle forskellige ting med som fx er de [unge] specielt akavede i forhold til deres egen krop. Så kan man også være ekstra opmærksom på, hvordan deres seksualliv ser ud, og har de egentligt mange penge på lommen?”.

Den sidste temadag var også tænkt som en opfølgingsdag, men her deltog knap halvdelen af de pædagoger, som evaluator interviewede. Dette kan være med til at forstærke pædagogernes opfattelse af, at der generelt ikke har fundet en opfølgning sted. Samtidig skal det fremhæves, at det personale der deltog ikke fremhæver, at der er blevet taget initiativ til eller fremkommet forslag til, hvordan personalet fremover kan forsøge at forankre metode- og udviklingsarbejdet i institutionen.

6.3 Opfattelser af prostitutionslignende relationer

I dette afsnit vil vi se på, hvorvidt pædagogernes opfattelse af prostitution er forandret i forhold til tidligere, hvad vil det ifølge pædagogerne sige, at de unge indgår i prostitutionslignende relationer, og hvad kan baggrunden for at indgå i relationerne være. Om pædagogerne kender nogle unge, der prostituerer sig, og hvordan pædagogerne håndterer dette, er der fx tabu forbundet med at tale om området. Kan relationspædagogikken, hvor pædagogen inddrager sig selv i samtalen om seksualitet med den unge, være en metode til at opløse det tabu, der for mange er forbundet med området.

Forandring i opfattelsen af prostitutionslignende relationer

Der er ingen af pædagogerne, der mener, at deres opfattelse af prostitution er forandret på baggrund af kurset, men når der refereres til det personale, der ikke har deltaget på kurset, så afspejler pædagogernes udtalelser alligevel at kollegers opfattelse af, hvad prostitutionslignende relationer er,

ofte vil være forbundet med mere stereotype opfattelser såsom 'hende, der står nede på flisen'. Desuden viser beskrivelserne i det foregående, at mange pædagoger har fået en bredere forståelse af prostitutionsbegrebet, hvorfor deres opfattelse tilsyneladende er forandret. Men hvorvidt forandringen primært skyldes kurset er naturligvis vanskeligt at sige.

Det, at en stor del af personalegruppen har fået de samme begrebsforståelser, fremhæves som noget, der har en positiv indvirkning på arbejdet pædagogerne imellem:

"Det, at vi har været af sted, godt nok ikke alle sammen, men os der var det, vi har de samme begrebsforståelser nu, og det letter arbejdet en del. Men fordi det ikke har været hele personalegruppen, så kan du sige, at selvfølgelig er jeg forpligtet til at formidle videre til mine kolleger. Men det er stadigvæk ikke i oplevelse, at vi har siddet sammen, og derfor er det svært at have den helt nøjagtige forståelse for, hvad det er vi snakker om. For går jeg hen til mine kolleger, som ikke har været med i det her, og siger: "prostitution", så skal jeg starte med 'Adam og Eva' fordi, der tænker mange, det er hende, der står nede på flisen".

En pædagog fremhæver, at det har været positivt at få eksempler på prostitutionslignende relationer via de cases, der blev fremhævet på kurset, men mener at der fortsat mangler et fokus på, hvordan de prostitutionslignende relationer kan fremtræde, og en dybere forståelse af, hvad de kan gøre ved den unge. Hun siger:

"De der cases de er gode nok, men måske lidt mere sådan til begrebsafklaring, sådan helt konkret så kan prostitutionslignende relationer også være magtspillet mellem et kærestepar. Jeg tænker det lidt bredere end bare noget med at få penge, smykker, parfume eller noget i den stil, som man umiddelbart tænker, fordi risikoen og prisen er den samme. Indeni er det den samme pris for dem, om de gør det for at opnå omsorg, eller gør det for at opnå penge. Det kan være det samme, fordi prisen er den samme indvendig. Vi bliver bare mere forarget, når det er penge, og den der med omsorgen, den er sværere at definere. Men når nu det, de gav, ikke bliver værdsat alligevel af den, der fik det, så er det jo lige så sårende, som hvis de havde fået penge for det. Så havde de da i det mindste stået med dem i hånden og fået noget ud af det. Det her er jo ren omsætning. Der er jo ikke nogen fortjeneste at hente vel".

Pædagogen ovenfor fremhæver, ligesom en pædagog tidligere (jf. side: 42), at en del af relationerne mellem kæresteparrene bærer præg af prostitution bortset fra, at der ikke altid er kontanter involveret i relationen. Der eksisterer ofte et asymmetrisk magtforhold, hvor pigen accepterer at tilfredsstille sin partners seksuelle behov. Som kompensation for den gensidige omsorg og tryghed, hun mange gange efterspørger i relationen, men ikke altid får fra sin partner, modtager hun ofte gaver. Gaver, der på sigt kan være med til at underminere hendes selvværd, idet pigen typisk senere i forløbet erfarer, at gaverne ikke kan tillægges en symbolsk affektiv værdi, de er derimod værdiløse. Desuden forsvinder gaverne ofte hurtigt igen, taletidskortet opbruges, hashen ryges og slikposen spises. Glæden er derfor meget kortvarig, mens manglen på ægte følelsesmæssig omsorg er konstant.

En anden pædagog mener ikke, at det er kurset som sådan, der har ændret hans opfattelse af prostitution, men at ændringen skyldes, at der har været skrevet meget om det i medierne og i pædagogiske tidsskrifter. Eksempler herpå er en forståelse af, at de unges selv ser forskelligt på prostitution i forhold til sex, hvor der ikke er kontanter indblandet, men derimod de ovenfor omtalte gaver i form af mobiltelefon, taletidskort mv. De unges sexvaner er også ændret sådan, at de unge

nu ifølge pædagogen er mere grænseoverskridende og eksperimenterende i deres seksualitet ved fx at have sex med flere på en gang. Pædagogens opfattelse er derfor ikke blevet ændret på baggrund af kurset, men kurset har været med til at vise, hvad der kan danne baggrund for, at unge sælger seksuelle ydelser. At der fx kan være tale om seksuelt misbrug i barndommen, som kommer til udtryk senere i ungdommen. Det er derfor noget i barndommen, der skal arbejdes med og ikke kun adfærdsregulerende tiltag, der skal til. Arbejdet kræver mentalt psykologhjælp. Størstedelen af de interviewede pædagoger deler denne antagelse ligesom mange af dem forbinder indgåelse i de prostitutionslignende relationer med misbrugsbaggrunde.

En af pædagogerne formulerer, at prostitutionsopfattelsen har ændret karakter fra at være noget, man betragtede som et tabu, som man forsøgte at undgå at forholde sig til, til nu at være noget, man bevidst retter sin opmærksomhed på:

”Det der tabu, hvor man tidligere har lukket øjnene for det, og det var der, vi fandt ud af den der historie med de her 15-17-årige piger og den her taxichauffør, og det var jo, fordi han kørte frem og tilbage på diskoteker, og så skiftedes de til at skulle yde noget på bagsædet. Og der var der så en, der sagde: ”Jamen jeg har menstruation”, og det var ligesom der, vi blev opmærksomme på det. Det var først igennem det her forløb, at vi er blevet så bevidste om det i dag”.

Dermed ikke sagt, at temaet ikke har eksisteret tidligere, for en af pædagogerne fremhæver, at hun i sit mangeårige arbejde indenfor ungeområdet, har haft kendskab til piger, der havde en prostitutionslignende adfærd. Dog er det bemærkelsesværdigt, at samme pædagog ikke fremhæver, hvorvidt man så rent konkret gjorde noget for at forebygge at pigerne endte i prostitution:

”Hvis jeg tænker 15 år tilbage, så mødte jeg også unge piger, der solgte sig selv for billige penge eller noget andet uden egentligt at være prostituerede. De flirtede mere med den verden, og kunne ende der 5 år senere, hvis ikke der skete noget”.

Unge baggrunde for at indgå i prostitutionslignende relationer

Som led i en forebyggelsesindsats er det relevant at få kendskab til, hvad pædagogerne anser som baggrunde for, at de unge indgår i prostitutionslignende relationer. Pædagogerne er overvejende enige om, at det i udgangspunktet ikke handler om en akut løsning på en dårlig økonomisk situation, men det kan være vanskeligt entydigt at definere, hvad der ligger bag:

”Som hovedregel vil jeg sige, det er ikke det store økonomiske incitament, der ligger bag en prostitution. Man kan jo støde på nogle, hvor man kan sige, at relationen er grumset. Tænk på nogle af dem, hvor der er misbrug inde i billedet, og når man så taler om det, så viser det sig ofte, der er gode ting ved det, og så er der også noget skidt ved det. Så venter jeg nogle gange på, at nu siger de noget med penge. Det siger de sjældent, og der er jo så et eller andet, hvor man kan sige, at det er svært at sige, hvad det er, fordi en pige kan sige: ”Ja nu vil jeg holde op med at drikke bajer, fordi jeg roder mig altid ud i noget og kommer op at slås og sådan”. ”Okay det lyder da klogt, så hvad vil du så gøre, hvad er din løsning?”. ”Jeg har tænkt på, at så vil jeg ryge noget mere hash, fordi så er jeg mere rolig og ved mere, hvad jeg gør”. ”Men hash er jo ikke helt billigt, får du så ikke et problem med pengene?”. ”Nej det er ikke noget problem” Så er der jo sådan forskellige spor. På den ene side kunne man sige, der kunne være noget prostitutionslignende i det, men der kan også være almindelig kundepleje ikke, og det er en begavet forretningsmand, der siger, det er god forretning - vi giver lige hende gratis i et par måneder eller sådan noget, fordi så

kommer pengene tilbage helt af sig selv. Så hvad vi vil tænke om det, og hvad det egentligt består i, det er nogle gange grumset, men der kunne man godt tænke, måske er der noget der.

Ifølge pædagogen ville den omtalte pige ikke vedgå, at hun ydede noget til gengæld for hashen, hvilket heller ikke var sikkert, at hun gjorde, men det er ifølge pædagogen meget sandsynligt, at hun kommer til det senere, når pusheren har fået gjort hende afhængig af stoffet. Det er muligt, at pigen kan betale stoffet med kontanter, men der er også en fare for, at hun ender med at indgå i en prostitutionslignende relation. Pædagogen mener, at misbruget kan hænge sammen med forhold i pigens fortid:

”Der er i hvert fald noget seksuelt overgreb i hendes historie i fortiden. Så det er lidt blandet. Hun er på den ene side, det ved vi, man godt kan blive konstitueret for sådan at tænke ”Jamen man er bare en gulvmåtte, som alle kan tillade sig at tørre fødder i”. Og på den anden side, så er hun sådan meget på vagt overfor et hvert signal, når hun fx skal tale med mig, fordi jeg er en mand, det er livsfarligt. Så hun har også nogle barrierer, men vi ved også, at der er nogle tilgange, hvor hun vil betragte sig selv som så lidt værd, så det var lige meget”.

Ifølge pædagogerne er de piger, der har været udsat for incest den gruppe af unge piger, som er i særlig fare for at ende i prostitutionlignende relationer, idet pigerne bruger det som forsvar og overlevelsesstrategi at lade som om, at det aldrig er foregået. Det kan derfor være svært for pædagogerne at nå ind til en pige, der har været udsat for incest:

”De ender ofte i en eller anden skæv relation, hvor de stadigvæk er den, der leverer varen, fordi de ikke har en normal sexualitet. De har det ikke sådan, at når de, når de der 12,13,14,15 år, så begynder hormonerne at suse rundt, så bliver det [seksuelle] også interessant, og noget de egentligt også gerne vil, og synes er spændende, og det skal prøves og alt det der. Der når de jo aldrig hen. Deres seksuelle udvikling er taget fra dem fra starten af. Og nogle kommer heller aldrig derhen, at de får det bearbejdet så meget, at det nogensinde bliver et normalt forhold, så bliver det bare noget, man gør”.

Andre af de interviewede pædagoger mener ligeledes, at det kan være vanskeligt at adskille de forhold, der kan føre til at unge indgår i prostitutionslignende forhold/sælger seksuelle ydelser. De kan se, at nogle unge indgår i prostitutionslignende relationer, hvor de bruger kroppen som betalingsmiddel, og altså ikke modtager kontanter. I mange tilfælde anskuer de unge deres krop med en holdning præget af ligegyldighed og mangel på integritet. Pædagogerne fremhæver også, at de prostitutionslignede relationer kan være et udtryk for, at den unge selv er blevet krænket tidligere i sit liv, hvor den seksuelle adfærd kan ses som en måde at hævne sig på.

”Det har både noget med stoffer at gøre, og det har noget med incest og i det hele taget overgreb, så altså hvad driver værket? Hvis man skal tage prostitution sådan helt firkantet, så er det sådan noget med, at få en ydelse af en eller anden eller få nogle penge eller noget. Hvor man kan sige, at der også er nogle, der gør det uden at få pengene, men så får de noget andet i stedet for, eller også gør de det, fordi de selv er krænker, eller man er blevet misbrugt. Og så er det jo stadigvæk noget med, sådan som jeg tænker prostitution, at sælge ud af sig selv. Ikke at man får noget håndgribeligt i hånden bagefter, men det er stadigvæk ikke ud fra det sunde, at de gør det”.

Mange af de unge på ungeinstitution kommer fra socialt belastede familier, men der er også børn fra 'pæne' familier, og det er nogle gange dem, pædagogerne oplever som mest personligt forstyrret.

Dette kan ifølge pædagogerne skyldes, at det måske har været meget vigtigt, at der blev holdt på facaderne. Bor man i forvejen i et socialt belastet kvarter, så behøver man ikke gemme sig, for mange andre har det måske også skidt i det kvarter. Hvis der har været råben og skrigen, når en af forældrene har været fulde, så sker det samme måske inde hos naboen, men hvis det er sådan et pænt kvarter, hvor faderen er direktør og moderen har en eller anden topstilling, så skal der holdes på facaderne. En af pædagogerne mener, at de unges til tider destruktive adfærd skal ses som et udtryk for vrede, særligt vendt mod forældrene:

”Jeg tror meget, at det er råb om hjælp, der i første omgang kommer ud som en ekstrem vrede mod voksne og en ekstrem adfærd både i form af seksualitet, men også fx butikstyverier. Det kan også være at det lige pludselig bliver enormt interessat at være sammen med nogle indvandrerdrengene, som stjæler rigtig mange biler. Så begynder man ligesom at bevæge sig derhen, hvor tingene sker enormt stærkt og enormt intenst, så man kan mærke nogle ting, og hvis man går ind og blander sig, så har de ikke nogen oplevelse af, at man gør det, fordi man ønsker den unge det gode, altså der ligger oprør i det. Jeg synes de senere år, at der har været mange vrede piger, rigtig vrede piger og i virkeligheden inderst inde meget ulykkelige”.

Kendskab til unge der indgår i prostitutionslignende relationer

Ifølge pædagogerne så er det symptomatisk for de piger, som de har kendskab til indgår i prostitutionslignende relationer, at de mange gange sælger ud af sig selv, fordi de tror, der er ’ægte’ følelser involveret fra partnerens side, men som tidligere nævnt oplever pigerne ofte, at deres følelser ikke gengældes. Pædagogerne ser det som en konsekvens af omsorgssvigt, idet nogle af de unge ikke kender til begrebet kærlighed og aldrig har oplevet, hvad der er ægte følelser, og hvornår noget er troværdigt. De omsorgssvigtede piger er bundløse i deres behov for omsorg, og har derfor svært ved at gennemskue, hvis de står overfor en person, der med søde ord eller gaver manipulerer pigen til at yde sex:

”Det, der typisk har været før hen, det er der ikke så meget af lige nu, men der har været mange af de piger, der har haft udenlandske kærester, som har været i en form for gaveomsorgsklemme, hvor pigerne har leveret varen, hvor de ligeså godt kunne have fået penge for det”.

Udover at man kan betegne prostitutionslignende relationer som en gaveomsorgsform, så mener pædagogen, at de prostitutionslignende relationer i dag mere har karakter af at være en baglands aftaleform. Pædagogen har på baggrund af sine samtaler med de unge ikke en oplevelse af, at relationerne i udgangspunktet har haft form af prostitution. Det har netop været en skjult hensigt at få pigen til at yde sex:

”Det er startet med, hvad der for hende nok har set uskyldigt ud, noget kysseri og flirteri, og alligevel så ender det med, at der bliver en aftale om, at hun får 200 til taxien hjem. Jeg tror ikke, at det er sådan den typiske, at jeg skal nok gøre det her for 200 kroner. Det bliver til sådan en baglands aftale, hvor hun måske har stået og sagt: ”Jamen, så når jeg ikke hjem, og hvordan skal jeg så komme hjem, hvis vi går derhen?”. Og så har han sagt: ”Jamen, jeg skal nok betale taxien”, og så har hun ikke gennemskuet, hvad det i virkeligheden er”.

Pædagogen mener, at en af pigerne i afdelingen er så truet i sin adfærd, at pædagogen er bange for, at pigen ender med at prostituere sig på langt sigt. Pædagogen fortæller:

”[Pigen] lægger slet ikke skjul på, at hun ligger sig på det kolde parkeringsgulv i Sallings parkeringshus for at få 200 kr. til taxien hjem, og det ser hun ikke det store problem i, men samtidig så siger hun det også i et råb om hjælp. Sådan kan vi jo også godt se bag om tingene”.

Om samme pige fortæller pædagogen, at hun også ville gøre det uden at få 200 kr. for det, fordi pigen er så selvdestruktiv i sin seksualitet, hvilket pædagogen mener, kan skyldes, at pigen er tidligt skadet og frustreret. Andre selvdestruktive handlinger, som også kommer til udtryk hos de unge, er fx at de snitter i sig selv, doper sig med stoffer og er selvmedicinerende.

Afdelingen, der har den største del af prostitutionstruede unge, er Egmontgården, der som tidligere beskrevet er en akut udredningsinstitution og ikke en behandlingsinstitution. Pædagogerne har derfor til opgave at vurdere, hvad for en form for behandling, der vil være bedst for den unge. Mange af de unge på afdelingen er, ifølge pædagogerne, så skidt kørende, at de står overfor 5-7 års behandling, med psykolog/psykiater og adfærdsterapi, hvis de skal komme ud som hele mennesker. Men ifølge pædagogerne er det sjældent, at indsatsen når dertil. Det bliver i stedet for til mellemløsninger, der undtagelsesvist tager dybdegående hånd om den unges liv.

Relationspædagogik og håndtering af de prostitutionslignende relationer

De interviewede pædagoger har nogle forskellige antagelser om, hvorvidt der er tabu forbundet med at håndtere samtalerne om de unges seksuelle relationer og adfærd. Der findes også en variation i pædagogernes opfattelse af, i hvilket omfang de, som en del af relationspædagogikken, skal inddrage sig selv og deres seksualitet i dialogen med den unge.

Nogle af pædagogerne fremhæver, at der kan være tabu forbundet med at snakke med de unges om deres seksualitet. En af dem siger:

”Jo det er tabu, og jeg synes heller ikke, det er det nemmeste at snakke med de unge om. Men jeg tror nok, at når vi snakker parforhold med dem, så er jeg måske lidt modigere end nogle og tør spørge: ”Hvordan har I det seksuelt?””.

Der hvor det tydeligst træder frem, at der kan være tabu forbundet med at snakke om seksualitet, er i forbindelse med drengene. Men det oplever pædagogerne som tidligere nævnt, at der er kommet mere opmærksomhed på og mere åbenhed omkring.

Udover at have fokus på det seksuelle element i samtalerne med de prostitutionstruede unge har pædagogerne også vægtet at fokusere på de signaler, de unge sender fx i deres påklædning, når de går i byen. Man spørger ind til, om andre unge også går sådan klædt, hvorfor nederdelen skal være så kort og toppen ligeså, hvad den unge forsøger at opnå med det, og hvad faren kan være ved det. På den måde forøger pædagogerne at give de unge et indblik i, hvordan andre opfatter deres måde at føre sig frem på. Pædagogerne forsøger at spejle de unge i andres reaktioner på en hensynsfuld måde, sådan at de prostitutionstruede unge bliver i stand til at forstå, hvorfor nogle af de andre piger fx har lyst til at tale nedsættende til dem ved fx at kalde dem ’luder’. Samtalerne, som særligt pædagogerne på Egmontgården fremhæver, at de ofte tager på værelserne, kan være med til at åbne op for en tillidsrelation mellem pædagogen og den unge. Samtalerne medfører ofte, at de unge inddrager pædagogerne i deres seksualliv. Nogle unge er provokerende og grænsesøgende i deres udtryk, mens andre unge er blufærdige.

Hvad angår relationspædagogikken, hvor man inddrager sig selv og sin seksualitet i snakken om sund seksualitet med den unge, så er nogle pædagoger af den opfattelse, at det er en god metode, mens andre mener, at det er aldeles forbudt at inddrage sig selv. Nogle fordele ved metoden er ifølge en pædagog, at ved at fremlægge ens egen seksualitet, så kan de unge have gavn af, at få kendskab til, hvad der er sund seksualitet:

"Jeg tror, det er den metode, jeg har brugt og vil bruge. Altså indenfor, hvad jeg selv vil betragte som normalområde. Altså, hvis de har et normalt sexliv, så synes jeg, at det er okay, at bruge sit eget i relationen. Så vil jeg også sige, at det er noget, de unge kan gøre brug af med hensyn til, hvad er "normalt". Altså, yder man efter min mening sex for en pose slik? Nej. Så dér kunne jeg fortælle, og sige: "jamen det er ok, og det er ikke i orden. Der skal du selv op med din mening, at nej er et nej, og det skal du stå ved".

Pædagogen ser både fordele og ulemper ved metoden:

"Hvis alle [pædagoger] er, som jeg forestiller mig, at de burde være, så synes jeg, det er helt okay, men jeg ved jo ikke, hvad andre gør. Jeg synes selv, det er okay. For hvem skal ellers sætte normen? Skal det stå i en bog, før det er okay? Jamen så er det den, som har skrevet bogen, som [definerer]. Altså, nej".

Andre områder, hvor nogle pædagoger mener, at det kan være en fordel at inddrage sig selv i relation til den unge, er i forbindelse med snakke, der vedrører prævention, kønssygdomme og om lysten til sex og retten til at sige fra. Andre pædagoger er som sagt af en diametral modsat holdning. De har en opfattelse af, at de naturligtvis kan give deres personlige mening om, hvad de forstår ved ægte følelser, og at noget er troværdigt og autentisk. Men at begynde at fortælle om deres personlige forhold er ifølge dem helt uhørt. Dette hænger ifølge pædagogerne sammen med, at de har kendskab til, at de unge i vredesudbrud kan finde på at bruge oplysningerne som skyts mod pædagogerne. Pædagogerne mener derfor, at relationerne skal etableres i forhold til dem som fagprofessionelle og ikke i forhold til, hvem de er som personer.

De forskellige perspektiver kan hænge sammen med, at de interviewede pædagoger er fra forskellige afdelinger. Således er de pædagoger, der har de unge på afdelingerne over længere tid, mere interesserede i at inddrage dem selv som personer og ikke alene fagpersoner i relationen til den unge, end de pædagoger, der har de unge meget kortvarigt.

6.4 Har kursusforløbet 'flyttet noget' i institutionens hverdag?

I dette afsnit vil vi se nærmere på, hvorvidt pædagogerne oplever, at kursusforløbet har været med til at flytte noget i deres kontakt med de udsatte unge og problematikker omkring unge prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser. Herunder hvorvidt personalet har en oplevelse af, at de er blevet bedre rustet til at håndtere unges prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser samt forebygge disse.

Hvordan har kurset evt. flyttet noget i praksis?

Personalet har generelt vanskeligt ved at vurdere, om kursusforløbet har flyttet noget konkret, sådan forstået at pædagogerne er i stand til at forebygge, at de unge indgår i prostitutionslignende relationer/sælger seksuelle ydelser.

”Jeg ved ikke om det har flyttet noget, men det har i hvert fald henledt opmærksomheden på noget andet og nogle andre indfaldsvinkler til nogle ting. Det har det helt bestemt især i det tilfælde, hvor en meget ensom pige, får en kæreste, som åbenlyst ikke er særlig rar eller god ved hende, og som behandler hende generelt sagt på alle planer og niveauer dårligt, men hun holder krampagtigt fast og snakker meget om, hvor rart det er at være sammen og sådan noget. Hvis man skal forsøge at snakke med hende om, hvad er den sande kærlighed, altså noget med kroppen og kødets lyst og sådan noget, så har hun muligvis lidt selskab i og med, at hun yder visse ydelser. Det er helt klart, at der har jeg ikke haft mine tanker i den form for prostitutionsbaner før, jeg kom på kurset”.

Kurset har altså været med til at skærpe opmærksomheden omkring, hvilke type relation de unge indgår i, og hvilke konsekvenser det kan have for den unge. Men derfra og så til at sige om noget er forandret i praksis, siger pædagogen:

”Jeg tror nok, at jeg kan konstatere, at jeg ikke har formået at forandre noget i praksis”.

Barrierer i forbindelse med det forebyggende arbejde

Pædagogen, der er citeret ovenfor, oplever en barriere i forbindelse med det forebyggende arbejde, for selvom han er opmærksom på problemet omkring den prostitutionslignende relation, som fx den unge pige indgår i, så er det vanskeligt for ham at forhindre hende i at indgå i den. Ifølge pædagogen har den unge en meget fastlåst ide om, hvor vigtigt det er, at have en fast kæreste, hvilket kommer tydeligt frem, i hendes behov for at omtale kæresten til andre og i hendes brug af tryghedsskabende ord som fx svigerforældre. At have en kæreste giver ifølge pædagogen mange gange en form for platform i de unges liv, og afspejler samtidig en form for normalitet, som kan være af stor betydning for de unge. En anden barriere ligger i, at den ovenfor omtalte unge pige er myndig, dvs. hun kan til enhver tid ophæve kontakten med pædagogerne på afdelingen. Personalets mulighed for at forebygge i den konkrete sag ligger derfor i at snakke med den unge på en sådan måde, at hun kommer til at reflektere over sit liv, og forhåbentligt selv indser, det ulige forhold relationen bygger på.

Andre pædagoger fremhæver ligeledes, at det kan være et problem, at forandre noget i praksis og dermed forebygge, at unge indgår i prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser. De fremhæver, at de kan være opmærksomme på signaler og tage dem i opløbet og forsøge at give de unge nogle andre billeder på, hvad det er, de skal søge dvs. hvad det er for værdier relationerne skal bygge på, men at de ikke kan forebygge, at den unge kan ende i de prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser.

”Vi gør de unge opmærksom på, at vi godt kan se, hvad det er for nogle adfærdsmønstre, de har i forhold til at gøre dem opmærksomme på, at der også er en konsekvens ved det rent menneskeligt. Så det snakker vi med dem om”.

Pædagogerne mener, at tingene hænger sammen på den måde, at hvis de unge fx har et stofmisbrug, så er det stoffet, der driver værket, og hvis det kræver, at de unge skal prostituere sig selv for at få det, så gør de det. Det er stofferne, der driver værket, og stoffet er vigtigere end de store følelsesmæssige omkostninger, der kan være forbundet med at indgå i sælge seksuelle ydelser. Pædagogerne mener ikke, at de unge bliver mindre omsorgssvigtede og lynhurtigt bedre til at skelne mellem, hvad der er ægte omsorg, og hvad der i virkeligheden er udnyttelse, fordi pædagogerne sidder og snakker med dem om det. Ifølge pædagogerne, så er det, der kan gøre en forskel, at der er en villighed fra centralhold til at få anbragt dem, der er meget skadede i nogle bedre forløb. Sådan at dem der fx er 5-7 års behandlingskrævende, også kommer de rigtige steder hen, således de får

det, der skal til, for at gøre dem til hele mennesker eller i det mindste muligheden for det. Anbringer man de skadede unge et semisted, dvs. hvor de måske kun kan være til de er 18 år, og derved kun har et 1-2 år, inden de skal videre, så kan det være vanskeligt at redde dem.

Nogle af pædagogerne fremhæver, at de oplever en barriere i det forebyggende arbejde fordi de mangler handle- og sanktionsmuligheder. Nogle af pædagogerne fortæller bl.a. om, at de havde en ung pige på afdelingen som tog til Holland for at holde juleferie. Hun sagde, at hun skulle besøge familie. Eftersom mange af de unge ikke har mange familie- og netværksrelationer at trække på, var personalet naturligvis skeptiske overfor den unges ophold i Holland. Personalet forsøgte at finde ud af, om pigen besøgte familie, eller hvad hun lavede dernede:

”Sommetider er vi lidt på herrens mark, nu siger vi Holland, fordi der er nogle af de her unge mennesker, som fx i julen tager på juleferie og er væk enorm lang tid, længere end aftalt. Der er jo typisk sådan nogle eksempler der, hvor nogle faresignaler ringer, og hvad er det så, vi kan gøre ved det andet end at forsøge at skabe en tæthed på informationsniveau? Andet har vi faktisk ikke kunnet gøre. Vi har haft en pige, som var væk i to måneder, ikke væk på den måde, at vi ikke vidste, hvor hun var. Men hun kunne godt have sagt, at hun var i Holland og så have været i New York for det var hende, der ringende op. Der kunne være sket forfærdelig mange ting på det tidspunkt, og det, synes jeg, er et godt eksempel på nogle af de ting her, der var vi ude på en ret bredspektret pensel, hvad angår, hvor ængstelige vi var, hvor kunne vi risikere at finde hende?”.

Personalet har en oplevelse af, at deres handlemuligheder er meget begrænsede, idet de som sagt ikke har en oplevelse af, at de reelt kan gøre noget. Der eksisterer ikke ressourcer eller bemyndigelse, der fx tillod personalet i ovenfor nævnt sag at tage til Holland og hente pigen. Afdelingen overvejede at involvere politiet, men da pigen tilsyneladende ikke led nød, mente de ikke, at de havde et stærkt nok argument for at gøre det:

Men det er der, jeg siger vores handlemuligheder, altså vi siger også, at de skal være hjemme kl. 23 hver aften, og så håber vi på, at de er det, for de skal op og i skole, lyder argumentet. Men det er ikke altid, at pædagogerne kan hamle op med et diskoteksbesøg og 'ham med Audien', så bliver man [de unge] væk, og så er det, prøven står: Hvad gør pædagogerne så?”.

Pædagogerne oplever ofte at komme til kort med de ressourcer, og de vilkår de arbejder under. De mener, at strukturen er en forhindring i forhold til at håndtere området. Det virker frustrerende for pædagogerne, at der er så stor åbenhed i strukturen, for pædagogerne er af den opfattelse, at den målgruppe de har med at gøre, kræver en større tæthed. I forlængelse af dette kan et andet eksempel vise, den magtesløshed pædagogerne står overfor i forhold til at forebygge, at de unge ender i prostitutionslignende relationer. Dette kommer til udtryk i forbindelse med det pædagogerne omtaler som 'ham med Audien'. Her pointerer pædagogerne, at de ikke kan stoppe den unge i tage med på en køretur. Den eneste måde de kan forsøge at forhindre den unge i, at indgå i en prostitutionslignende relation er at tale med den unge:

”Men det er måske også en erkendelse af, at jeg kan ikke stoppe pigen i at gå ud i den Audi, men jeg kan snakke med hende om, hvordan det er at gå derud, og hvordan det er at være der, og hvordan er det at komme tilbage, og så skal jeg kunne holde ud at arbejde med pigen og det tema i længere tid, hvor hun i den tid er ude og køre i Audi en gang imellem. Det er et grundvilkår i pædagogikken, jeg kan ikke stoppe hende, jeg skal have hende til selv at synes, at hun skal stoppe”.

I forlængelse af ovenstående forsøger pædagogen, at komme bag om barrieren ved at spørge ind til de relationer den unge konkret indgår i. Pædagogen anskuer relationerne ud fra en prostitutionsforståelse for at bevidstgøre den unge om de skjulte hensigter, der kan ligge bag relationen, hun indgår i:

"... "hvor kører I hen?". "Jamen, så kører vi ud på motorvejen". "Og hvad så". "Så holder vi på en parkeringsplads ude på motorvejen". "Hvad laver I der". "Jamen, så slapper vi af". "Ja har du tænkt over, hvad der kan ske, når der ikke er andre på den parkeringsplads?". "Hvad mener du?" "Jamen, så kan det godt være, at han vil gå i seng med dig i bilen". "Ej det vil han da ikke". "Det er faktisk ikke sådan helt vildt normalt at køre rundt på motorvejen og så bare holde ind på parkeringspladsen". "Det er det jeg tænker, når du [den unge] siger det der". "Nå""

Håndteringen af samtaler med de unge

En overvejende del af pædagogerne mener, at måden de håndterer samtalerne med de unge på, kan ses som en effekt af kurset. De mener, at det er blevet nemmere at fokusere på emnet i snakken med den unge.

"Jeg synes, jeg har kunnet mærke et skift i måden at snakke med de unge om prostitution på, hvor vi nu går lige til emnet. Det der med at snakke meget konkret om det, det, synes jeg, er blevet nemmere. Det tænker jeg, det er ikke sådan nogle redskaber, jeg har fået, men at det er nødvendigt at være konkret. Også det der med at vise mod til at gøre det, tænker jeg, og når jeg tænker på det, så tænker jeg Pro-kurset".

Et eksempel på, hvordan pædagogen oplever at tale mere konkret med den unge kan illustreres ved hjælp af følgende citat:

"Det er der, hvor jeg synes, at jeg med tiden kan se en forskel på, hvordan jeg har snakket med de unge hen i retningen af at sige tingene og så se, hvad der sker, og der sker ikke andet end, at det er hjælpsomt. Det er rart for de unge, det der med: "Så fik du så mange gaver, hvorfor fik du egentlig det? Er det i stedet for penge? Sådan tænker jeg om det". "Penge hvorfor det?". "Jo fordi sådan og sådan". "Nå tror du det, spørger hun". "Ja det tror jeg faktisk" så den unge har noget at arbejde med oppe i hovedet".

Flere pædagoger pointerer, at den måde de taler mere konkret med de unge på, foregår ved at de beskriver deres tanker og forestillinger omkring de prostitutionslignende relationer, de unge indgår i, og hvilke hensigter, der kan ligge bag relation set ud fra 'kundesiden'. Pædagogerne får derved omsat deres mistanke til en bekymring og omsorg for den enkelte unge og undgår derved at virke fordømmende overfor den unge i deres måde at håndtere de prostitutionslignende relationer på. Ved at konkretisere, hvad deres bekymring omhandler, får de den unge til selv at reflektere over eget liv, sådan at den unge selv kan være med til at skabe sit eget værdigrundlag. Pædagogerne håber, at de unge på sigt opnår at kunne mærke efter og handle på egne følelser, sådan at de unge får sagt fra overfor de forhold, de i bund og grund ikke har lyst til at være med til. Men dette arbejde er kompliceret for mange gange handler de prostitutionslignende relationer om ensomhed og bekræftelse. Den udsatte unge har mange gange kun lidt eller ingen kontakt med sin familie. En måde at slippe ud af ensomheden på kan derfor bestå i at tage stoffer, der, som euforiserende rusmiddel, kan få den unge til at 'slippe væk fra virkeligheden'. Mange unge oplever også at føle sig anerkendt og bekræftet i et fællesskab.

En pædagog fremhæver også, at hun har en oplevelse af, at det er blevet nemmere at snakke mere direkte om seksuelle problematikker, men antager ikke umiddelbart, at det er en effekt af kurset:

”Jeg har til gengæld haft nogle gode oplevelser med mine piger siden, og jeg ved ikke, om det har noget med kurset at gøre, men jeg tror nu egentligt, at det er pigerne, der har været mere modne til og snakke mere direkte om deres egen seksualitet”.

Denne forbedring kan også skyldes, at i forbindelse med at Modelprojekt Pro Århus udarbejdede et hæfte med cases, der blev nogle af de piger, som pædagogen refererer til i ovenstående citat, interviewet til dette hæfte. Pædagogerne fra de afdelinger, som har haft en del oplevelser med unge, der indgik prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser, fremhæver, at hvor de erfaringsmæssigt har haft meget at byde på til udarbejdelsen af hæftet, så har kurset bidraget til, at de har fået systematiseret og struktureret deres viden. De har fået bearbejdet fænomenet i forhold til, hvad de tænker om det, hvordan de kan handle på det, og hvad det er for nogle signaler, de skal være opmærksomme på, og hvad det er for en opbakning, der skal til.

Andre pædagoger fremhæver, at de ikke synes, at det er vanskeligt at snakke med de unge om fx seksualitet. Men kurset har bidraget til at skærpe deres bevidsthed særlig med henblik på de følgevirkninger, der kan være af at indgå i prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser. I den sammenhæng gør pædagogerne den unge opmærksom på at belastende omstændigheder, som den unge foregiver at være ligegyldig overfor i øjeblikket, senere kan blive til et stort problem psykologisk set. Opmærksomheden og bevidstheden om de prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser er også i fokus i forbindelse med de observationer og anskuelser pædagogerne gør omkring de unges adfærd også i de tilfælde, hvor der ikke umiddelbart er tydelige signaler på, at den unge indgår i prostitutionslignende relationer/sælger seksuelle ydelser. En pædagog fremhæver:

”... han er i hvert fald sådan lidt underdanig, synes jeg, ikke at det behøver at betyde, at han sælger seksuelle ydelser, men det tænkte jeg i hvert fald til selve visitationsmødet, at der kunne godt være mere der”.

Som en konkret effekt af kurset fremhæver nogle pædagoger, at de på baggrund af kursusdagen om etnicitet og seksualitet, blev opmærksomme på, at de tidligere tilsyneladende havde overset nogle signaler, der pegede i retning af, at de havde en ung dreng på afdelingen, der solgte seksuelle ydelser:

”Jeg kan i hvert fald huske, at der var en enkelt en, der ringede til mig. Det var en rigtig survivor af en knejt. Tre [pædagoger] uafhængigt af hinanden fik den samme dreng til at ’poppe op’ i hovedet, da snakken kom på drenge, så jeg tror, at der var noget der, vi ikke havde set på det tidspunkt, og der kunne jeg godt have nogle ting, som ville forhindre mig i at se det. Han havde et udtalt misbrug, og det kan tit hænge sammen. Det var i hvert fald nogle af de ting, der var meget pudsigt, hvis man kan sige det, da vi kom hjem fra det kursus, hvor alle havde tænkt på den samme dreng”.

Pædagogerne fremhæver, at fordi de ikke tidligere have begrebsliggjort, at drenge også indgår i prostitutionslignende, så ville de heller ikke have opfanget signalerne, selvom de måske var nok så tydelige.

6.5 Ledelsesmæssig opbakning og forankring

I dette afsnit vil der ses nærmere på, hvorvidt personalet oplever, at der har været opbakning både ledelses- og personalemæssigt til at prioritere dette område, og hvad pædagogerne gør for at holde deres kundskaber ajour.

Ledelsesmæssig opbakning

Samtlige pædagoger oplever, at der har været ledelsesledelsesmæssig opbakning til at prioritere området. Ledelsen har haft et stort ønske om, at en relativ stor del af personalet deltog på kursusforløbet og fik kendskab til området. Samtlige pædagoger mener også, at der efterfølgende har været for lidt ledelsesmæssig styring på opfølgningen og forankringstiltag. De mener generelt ikke, at der har fundet en opfølgning sted:

”Vi har fået det her, og det er det, vi har med os, og vi kan tage de redskaber, og bruge dem, men der er ikke fulgt noget med, hvor man kan sige, så kunne man tage en dag ud, og vi kunne fx gå videre med det til vores kolleger. Det har der ikke”.

Det har efterfølgende været meget op til den enkelte ansatte, der har deltaget på kurset, at videreformidle det faglige input fra kurset til det øvrige personale. Dette kunne evt. forgå via personalemøder, som finder sted hver 14. dag. Men det kan være vanskeligt at få temaet bragt på bordet. En pædagog siger:

”Nu var det ligesom mit og kollegaens ansvar, at vi fører det her videre og sørger for at tage det op til personalemøde en gang imellem og gøre vore øvrige kolleger opmærksomme på det, og den del vil jeg ikke sige, jeg har gjort så meget ud af. Det har jeg ikke”.

Begrundelsen for ikke at tage temaet op er, at der generelt er så mange andre ting på dagsordenen i hverdagen. Samtidig mener pædagogen, at det er et tema, der er lidt sværere at tage op end så mange andre temaer og derfor kræver mere tid. En tid der sjældent er at finde på personalemøder. Derimod kan temaet bringes på dagsordenen i forbindelse med supervisioner, som personalet har mulighed for at få en gang om måneden:

”Jeg tænker det mere ind i vores supervisioner, når vi snakker om en ung, så tror jeg, det er et område, jeg er blevet mere opmærksom på. Jeg tænker mere, at får jeg en ny pige, siden det her kursus, så prøver jeg, om jeg kan få sporet mig ind på, hvordan hendes omgang med drenge er. Jeg har tænkt, nu skal jeg lige spørge mere ind for at få en forståelse af, at hun har været misbruger. Og det ved man jo godt, kan være tæt koblet på at sælge sig selv for at få nogle stoffer, så jeg tror, jeg er ekstra vågen, når hun sådan snakker om kærester og ikke kærester og bollevenner og ikke bollevenner”.

Forankring via supervision og/eller via udredninger og/eller visitation

Supervisionen kan ses som et sted, hvor personalet har mulighed for at bearbejde problematikker omkring den unges seksuelle adfærd, men supervisionen er ikke blevet etableret på baggrund af kursusforløbet, og har ikke dannet udgangspunkt for en opfølgning.

Pædagogerne fra en afdeling fremhæver, at hvis de har en fornemmelse af, at en ung er i fare for at indgå i prostitutionslignende relationer, så vil de uden tvivl inddrage denne tvivl i snakken med kollegerne på personalemøderne. Samtidig mener disse pædagoger, at det kunne forbedre samtalen både kollegerne iblandt og samtalen med den unge, hvis de havde noget materiale, at tage

udgangspunkt i. Materialet kunne fx bestå i en brochure, tilsvarende dem man kender til indenfor fx misbrug, spiseforstyrrelser, angst/depression, hvor der fx kan være 10 underpunkter at tage afsæt i. Pædagogerne mener, at brochuren skal befinde sig hos læger og på områdekantorer, hvor den unge også kommer, således at de unge ved at læse om de signaler, der er beskrevet i brochuren, evt. kan komme til at reflektere over deres egen adfærd, der fx kan handle om grænseløshed.

Personalet er generelt enig i, at de ikke er blevet lovet, at der var afsat en masse tid, penge og ressourcer fra ledelsen til at følge op på området. Men personalet vurderer, at i og med at dele af ledelsesgruppen har været involveret i processen, så kunne det være formålstjenstligt, at man arbejde hen imod at blive mere officiel omkring behandlingen af temaet prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser. Som det forholder sig nu, er det primært den enkelte ansat, der er bærer af viden, og forlader den ansatte institutionen, tager vedkommende den erhvervede viden med sig. Hvis det blev gjort mere officiel, så ville det medføre at institutionen også udviklede sig fagligt. En pædagog siger:

”Vi er i gang med en misbrugsuddannelse, og det har vi talt meget om, at det skal være en del af en organisationskultur, og da kunne man måske sige, at i forhold til det her kursus, at den der bro mellem dem, der laver kursusforløbet og ledelsen, skal være mere tydelig for medarbejderne, sådan at man kan sige, at her arbejder vi rigtig meget på at få skabt nogle værdier, der passer til vores institutionstype, som omhandler de her ting, og så gøre det synligt, sådan at alle får ejerskab, så man ikke synes, at man går alene rundt med en viden, som institutionen har brug for”.

En måde, at forankre kundskaberne i institutionen på, er ifølge pædagogen, at ledelsen og en pædagog fra hver afdeling i samarbejde med Modelprojekt Pro Århus diskuterer, hvordan tiltagene præcis kan tilpasses de enkelte afdelinger, der har hver deres særlige målgruppe af unge. Pædagogen foreslår, at man formaliserer nogle punkter, som indgår i udredningsrapporterne:

”Vi har en prototype i udredningen, hvor vi har nogle faste overskrifter, som vi skal forholde os til fx omkring hygiejne, udseende, sociale kompetencer, følelsesmæssige kompetencer og netværk, så der vil det være oplagt, at vi også skal omkring den unges seksuelle adfærd”.

Der kan netop være en fare for, at det er de ildsjæle, der også har deltaget på kursusforløbet, som vil tænke temaet ind, mens det er usikkert, hvorvidt dem der ikke har deltaget, vil gøre det. Rent organisatorisk mangler der en ramme eller struktur, hvor de prostitutionsforebyggende snakke kan blive integreret som en del af det forebyggende arbejde. For den enkelte pædagog har fortsat et fagligt ansvar for, at forholde sig til det tabu, det kan være at snakke med de unge om problematikker vedrørende seksualiteten. Ved at formalisere en opmærksomhed på området, som punkter i udredningsrapporten, kan man gøre det mere tydeligt for personalet, at dette er et område institutionen forholder sig til. Samtidig sikrer man, at den enkelte ansatte ikke kommer til at stå alene med et ansvar, der kan være svært at leve op til.

Et andet forslag til en måde, hvorpå man kan forankre metode- og udviklingsarbejdet, kan ifølge en pædagog foregå ved, at hver personalegruppe afleverer en evaluering til ledelsen, hvori afdelingen beskriver, hvordan de konkret kan bruge kursusforløbet i deres daglige arbejdsprocesser. Et tiltag der peger i retningen af pædagogens forslag kommer til udtryk ved, at nogle pædagoger fra en afdeling har udfærdiget et bekymringsbarometer. Bekymringsbarometeret skal rumme de pejlepunkter, som personalet på afdelingen mener, der er grund til at fokusere på i hverdagen.

Et tredje forslag som pædagogerne har drøftet, går på om personalet kunne have et punkt omkring sundhed på den liste personalet snakker med de unge ud fra til visitationsmøder. Ved at have fokus på sundhed som overordnet begreb kan personalet spørge ind til, hvorvidt den unge fx

får noget ordentligt at spise, om de sørger for at gå til lægen, hvis de fornemmer noget er galt. De kan også spørge ind til prævention, og på den måde komme tættere på at snakke om seksualitet. Overvejelser har også gået på, om man kunne spørge direkte ind til den unges seksualitet. Så personalet på den måde fra starten kunne få det bragt mere frem i lyset på en formel måde. Når man tvivler på, at seksualitet skal med som et punkt i visitationen, så handler det ifølge en pædagog om:

”Det er ikke inde som en naturlig del i visitationen, men det er også fordi, mange har en blufærdighed. Altså, vi skal ind og have klargjort, om det er det værd, om det er der, man snakker. Og det er ikke fordi, det er tabuemne, men jeg synes faktisk at mange af de unge, de har en blufærdighed omkring det, ligesom de er satans grove i deres mund indimellem. Man skulle tro, at de har styr på hele, men det har de så ikke alligevel, men jeg tror det vil være en krænkelse af blufærdigheden, ikke min, men deres, hvis man tog det ind der”.

Andre pædagoger mener også, at det kan skyldes personalets egen blufærdighed, men generelt er der enighed om, at seksualitet er for privat en sag at bringe op på et visitationsmøde. Forældrene deltager som regel på visitationsmøderne, hvis den unge er under 18 år, derfor kommer snakken mange gange ikke tættere på, end om den unge har en kæreste. Desuden kræver det både tillid og en god relation at tale om seksualitet, og den udvikler sig som oftest senere i kontakten mellem den unge og pædagogen.

Et andet forum, hvor man kunne gå lidt tættere på den unge, er ifølge personalet de konferencer, som finder sted hver 3. måned. Dog er sagsbehandlerne også til stede på konferencerne og mange unge opfatter sagsbehandlerne, som en kontrolfunktion, så derfor er de unge ofte ikke interesserede i at tale om personlige emner i deres tilstedeværelse.

Det mest oplagte sted at inddraget et fokus på metode- og udviklingsarbejdet forekommer at være i forbindelse med supervision, som en af pædagogerne fremhævede ovenfor, hvor personalet fx har fokus på en enkelt ung. Her kan personalet minde hinanden om de forhold, der kræver særlig opmærksomhed vedrørende den unge. Personalemøder fremhæves også som et sted, hvor det kunne være gavnligt at inddrage metode- og udviklingsarbejdet. Det eneste problem er ifølge nogle af pædagogerne, at det kræver lidt mere tid at diskutere netop dette område, en tid der sjældent er at finde på personalemøderne, da virksomhedsplaner og drøftelse af praktiske forhold fylder meget. Fraværet af de formaliserede rammer eller struktur, som kan være medvirkende til at forankre metode- og udviklingsarbejdet i institutionen, kan have betydning for i hvilket omfang metode- og udviklingsarbejdet opleves som værende forankret af personalet.

6.6 Organiseringen af kurset - hvad mangler og hvad kunne gøres bedre?

I dette afsnit vil vi se på, hvad pædagogerne synes om måden, kursusforløbet var organiseret på, hvad var godt og dårligt. Desuden vil det blive belyst, om personalet synes, der har manglet noget, og hvad der kunne forbedre kursuspakken i sin helhed.

Organiseringen af kurset

Størstedelen af de interviewede pædagoger finder, at måden kurset var organiseret på var meget god. Personalet ser netop en fordel i at have 4 halve dage fordelt over 3-4 måneder frem for fx at have hele dage, hvor man ifølge personalet ofte kan sidde og halvnikke den sidste time, fordi de ikke kan absorbere flere informationer. Fordelen ved at kurset var spredt over flere måneder var, at det gav personalet mulighed for at reflektere over tingene og diskutere med kollegerne, hvordan de så deres unge i forhold til de problematikker, de var blevet præsenteret for på kurset:

”Ja det var perfekt. Du skal hjem og tænke dig om og tilbage igen. Det, at du arbejder, det gør rent faktisk, at det sidder forrest i hovedet i fire måneder frem for tre dage, hvor det kører helt op, og så styrter det igen, så har du faktisk arbejdet med det som sådan en, der sidder derinde og blinker. Det, synes jeg, er perfekt, også fordi der sker så meget andet i vores job, der gør et svært at rykke en hel dag ud, det vil give for mange forstyrrelser, og der er for mange, der vil være nødt til at smutte. Telefonopringninger man skulle ud og tage i en kaffepause osv. altså vi har jo med meget voldsomme unge at gøre. Så jeg synes, det er fint”.

Pædagogerne fremhæver også, at det var et plus, at de var flere af sted fra samme afdeling, og at der deltog personaler fra andre døgninstitutioner. Fordelen var, at de kunne vende problematikkerne med personalet fra afdelingen, og at der var mulighed for at netværke ved frokostbordene og få udvekslet erfaringer afdelingerne imellem samt høre, hvilke erfaringer andre døgninstitutioner havde på området.

Et par pædagoger er af en anden opfattelse. De mener, at det er mere konstruktivt, hvis kursusforløbet bliver opbygget som et 2-3 dages ophold på et internat. De mener, at man derved vil få bedre mulighed for at få diskuteret tingene:

”Jeg kan godt lide at være på internat, fordi den der kollegiale ting, som også kunne være en følge af, når man nu får åbnet et emne, så kan man hale ting ud af hinanden og snakke over et aftensmåltid. Den går til spilde, fordi folk de dingler hjem, og så mødes man så et par uger efter”.

Fordelen ved at være på internat er ifølge pædagogerne, at man opnår større intensitet i diskussionerne, idet der er mulighed for, at man kan være uformelle sammen og derfor inddrage 'udenfor dagsorden' perspektiver på tingene. En af pædagogerne foreslår, at dagene opbygges som en kombination af en generel introducerende teoretisk viden om området og diskussionsgrupper:

”Hvor det var et par dage, hvor der var input og så samtidig den afklarende snak med nogle. Okay vi sidder 5, hvad forstår du ved dit og dat, og så fremlægger man, og så får man en eller indsigt i, hvad tænker man om prostitution, hvad kunne man så gøre, er der cases, der kan komme med et eller andet? Jeg tænker fremtidsmæssigt, for jeg synes, det er en glimrende ide, at det bliver bredt ud over hele landet, det er altså ikke kun her i Århus, vi kender til det eller København”.

Et andet argument for et internat går på, at det kan være vanskeligt at få fri til at tage på kursus en gang om måneden, og at der derfor kan være en fare for, at alle de intenderede deltagende personaler ikke kommer på alle kursusdagene. Dette kan Modelprojekt Pro Århus være et bevis på, da det er meget få af de interviewede personaler, som har deltaget på samtlige kursusdage.

Mangler ved kursuspakken

Når der er blevet spurgt ind til, hvad pædagogerne syntes, der har manglet i kursuspakken, så handler det ofte om drenge, misbrug og seksualitet. Pædagogerne fremhæver, at de har svært ved at se signaler hos drenge, der sælger seksuelle ydelser eller er i fare for det, og dermed forebygge at de indgår i prostitutionslignende relationer. De kvindelige pædagoger har en oplevelse af, at der kan være tabu forbundet med at tale om misbrug og seksualitet med drengene. Tabuet vedrører primært, at det er tabu for drengene, og at det derfor kan virke blufærdighedskrænkende at tale om det. De kvindelige pædagoger fremhæver også, at de grundet deres køn, kan finde det vanskeligt at opbygge

et så godt tillidsforhold til en dreng, at de ville kunne snakke om forholdene. De kvindelige pædagoger mener, at forebyggelsesarbejdet kræver en større indsats af de mandlige pædagoger:

”Jeg tror kun, at vi har haft en dreng, hvor vi har haft en mistanke, men statistisk set, så viser det sig jo, at der er mange flere. Men der er vi slet ikke, der er der nok også nogle mandlige pædagoger, og behandlere der skal meget mere på banen i forhold til, hvordan de tager deres mandesnakke, og kommer ind på de her ting. Jeg skulle kende en dreng rigtig, rigtig godt, tror jeg, meget bedre end jeg skulle kende en pige, før jeg kunne gå hen og snakke om de her ting, fordi man ved, at for mange drenge er det endnu mere tabubelagt”.

Det er ikke kun problemerne med at snakke med drengene, der har været mangelfuld på kurset. Pædagogerne fremhæver generelt, at de gerne ville have haft mere omkring ’samtalen med den unge om sex’. Desuden ville et par pædagoger gerne have haft noget at vide om, hvordan unges seksuelle relationer ’normalt’ ser ud i ungdomsmiljøer, for på den måde at få mere indsigt i de unges verden:

”Jeg tror måske, jeg mangler at vide lidt mere om, hvordan en normal, hvis man kan tale om det, seksuel-relation er i et ganske almindeligt ungdomsmiljø. Det kan jeg måske læse mig til, men jeg kunne godt tænke mig at vide lidt mere. Er det rigtigt, når man læser i avisen, at pigerne går med 3 drenge ud på et toilet eller har 3 forskellige med ud på toilettet på en aften, er det rigtigt, eller er det bare en historie. Jeg synes, der har været nogle gode artikler, hvor der står det her: ”Jamen, hvis det får lov til at komme ud i offentligheden, så kan de unge blive så angst for det her, deres egen seksualitet”. ”Gud er det virkelig rigtig, at jeg skal nå at klare 3 ude på...” altså den der præstationsangst der kan komme, og hvad er godt og skidt her”.

Dette forslag skal måske nærmere ses som noget, der ville kunne forbedre kursuspakken, frem for en mangelvare ved det, da det i udgangspunktet ikke har været hensigten at belyse unges seksualitet generelt.

Forbedringer ved kursuspakken

Pædagogerne synes generelt, det er godt, når der foregår en vekselvirkning mellem oplæg og workshop, dvs. aktiv deltagelse, hvor der fx tages udgangspunkt i cases, som man ved hjælp af gruppearbejde, skal finde nogle løsningsmodeller på. Det fremhæves også som positivt, at en del af kursusforløbet var struktureret på den måde, selvom ikke alle grupper kom lige godt i gang med gruppearbejdet.

”Det virkede godt for vores gruppe, vi havde en god diskussion om, hvad vi tænkte ud fra den der case. Der var en anden gruppe, som også arbejdede, og så var der en eller to grupper, som overhovedet ikke kom i gang med det. De fik ikke lavet, det de skulle lave, men det fængede dem måske ikke, men generelt kan jeg godt lide, når det veksler mellem det ene og det andet, fordi hvis man hører på nogle, der holder oplæg i for lang tid, så kan man hurtigt distancere sig og sidde i sine egne tanker. Det er meget godt, at komme aktivt ind i det, synes jeg, man får mest ud af”.

Men generelt mener pædagogerne, at de var for passive på kursusdagene, hvor de primært skulle lytte til oplæg. Nogle pædagoger mener, at man med fordel kunne forsøge at sætte folk i gang med at arbejde decideret, målrettet indenfor deres egen afdeling:

"Jamen, det her vil vi sætte os som mål, og så kan man sige lave en opfølgning. Altså, hvis man lavede et forløb i det: "Jamen, nåede I så de der mål, nåede I at få afprøvet det der?". Så man kom tilbage, kan man sige, og havde lavet en eller anden form for afprøvning af noget".

I forlængelse af ovenstående er et forslag til at forbedre kursuspakken, at der arrangeres en opfølgingsdag, hvor afdelingerne på baggrund af en art selvevaluering fremlægger, hvordan der arbejdes med området i de forskellige døgninstitutioner:

"Hvis man havde nogle oplæg i slutningen af det der forløb, så kunne man godt have sagt. Vi vil gøre det og det i vores gruppe eller i vores del af institutionen, og det og det på den anden. Så kunne man have mødtes en 3-4 måneder senere måske, for der skal gå noget tid, før man kan nå at prøve tingene af. Derved blev det mere målrettet til, at man bevidst skulle arbejde med det bagefter".

En fordel ved at lave en opfølgning som foreslået ovenfor består bl.a. i, at man kan lægge et fokus på pædagogen, og hvordan vedkommende arbejder med den unge og prostitutionsproblematikkerne, frem for primært at have et fokus på, hvad der bekymrer pædagogen ved den unges adfærd. En pædagog foreslår, at man inddrager dette perspektiv i supervisionen, så man derved også får integreret forløbet institutionelt:

"Det kunne have været, at vi måske havde ladet os supervisere mere ind i forhold til os selv frem for at tage udgangspunkt i den unge, men nu er vi bekymrede her ved hende, og hvordan tager vi nogle vinkler på det osv. . Vi kunne godt have sagt: "Hvordan har du arbejdet specielt med det i den periode osv.". Og det kunne have været gennem supervision, det kunne også have været på en anden måde. Så vi havde kunnet inspirere hinanden, kan man sige, så det er blevet et mere integreret forløb i institutionen".

Denne måde at integrere et forløb på, er noget personalet allerede har kendskab til, idet de har gennemgået et forløb med Amtet omhandlende misbrug af unge med fokus på krænker og offer mentalitet. Her var psykologen Susanne Freund og en socialrådgiver rundt på alle amtets institutioner og holde et kursus omkring 'incest og misbrug'. Kurset, der var placeret på selve institutionen, havde bl.a. til formål at personalet arbejdede sig hen i et forløb fra gang til gang, hvilket betød, at der var et krav til personalet om, at arbejde relativt målrettet med det i dagligdagen. Om forløbet siger en pædagog:

"Det var ikke bare fordi, vi fik lektier for på en måde. Det var, fordi det decideret mere lagde op til, at man gjorde det, hvor det her forløb, det er sådan et eller andet "bliv klogere forløb", men selv om det er ønskværdigt osv., så lægger det ikke direkte op til, at man går ud og forandrer noget".

En opfølgning af kursusforløbet vil forbedre kursuspakken som helhed, idet der derigennem er mulighed for at fokusere på, hvordan personalet kan være med til at forandre noget i praksis. Ved at lave en opfølgning indarbejdes der en mulighed for, at personalet bliver i stand til at opbygge nogle praksisser, som de kan anvende i dagligdagen:

"Jo den der med at træne en samtale, men det tænker jeg som en udløber af det. Man kunne ikke dag et begynde at træne samtale, altså det vil være en afhjælper".

Noget der med fordel kunne forbedre området som helhed er, at afdelingerne blev tildelt flere ressourcer i form af økonomiske midler. Pædagogerne fremhæver, at de kan være forbeholdne mht. at arbejde dybdegående med en ung, hvis de ikke er helt sikre på, at de har mulighed for at føre den unge gennem en evt. langvarig behandling:

”Vi må konstatere at mange af vores [unge] har dybe traumer, sådan er det bare: ”men hold dig væk fra det, hvis du ikke kan gøre det færdigt”. Og efterhånden som der bliver en ressourcefordeling, der bliver minimeret, så kan en af de største opgaver blive ikke at røre ved nogle ting. Vi skal ikke åbne for noget, vi ikke kan arbejde seriøst med. Det kan jo være smertefuldt. Det er frustrerende, hvis man har arbejdet i et felt, hvor man synes, man har været om ikke optimal så i hvert fald på en opadgående kurve både, hvad angår bevågenhed og ageren, og så fordi vi er nede i en dal [økonomisk]. Men det må man beslutte sig for, det gælder jo alle pædagogiske felter.

Andre forslår at et opfølgingskursus kan omhandle de sidste nye tendenser blandt unge. Noget af personalet har ikke som sådan arbejdet med området siden, de deltog på kursusforløbet og er usikre på, hvorvidt de er opdaterede i forhold, hvilke signaler de skal være opmærksomme på, og om der er sket en forandring i disse.

Kapitel 7

Perspektivering og anbefalinger

7.1 Opsamling på evalueringen

Metode og udviklingskurset med Modelprojekt Pro Århus har overordnet bidraget til, at pædagogerne på Langenæs Ungeinstitution har fået skærpet deres bevidsthed omkring de signaler, der kan tyde på, at en ung enten indgår i eller er i fare for at indgå i prostitutionslignende relationer/salg af seksuelle ydelser. Personalet har en viden om seksualiteten i teenageårene, men mangler noget omkring de etniske unge. På trods af at personalet generelt har en oplevelse af, at de er blevet bedre til at tale med de unge om sex og seksualitet, så efterspørger pædagogerne mere omkring ’den svære samtale’, dvs. håndtering af samtalerne om seksualitet med de unge. Her har pædagogerne primært fokus på muligheden for at øve teknikkerne med hinanden. Pædagogerne har også en oplevelse af, at de ikke ved nok om, hvordan de forebygger, at unge drenge indgår i prostitutionslignende relationer. Pædagogerne mener, at det er sværere at tyde signaler hos drengene end hos pigerne samt at der er mere tabu forbundet med drengene.

De interviewede pædagoger mener, at de har fokus på prostitutionsproblematikken i de daglige processer med de unge, men mener også, at der eksisterer visse barrierer i forhold til at forebygge, at de unge ender i prostitutionslignende relationer. Disse omhandler bl.a., at pædagogerne ikke har sanktionsmuligheder, som fx at nægte den unge adgang til de miljøer/personer, der kan virke truende på den unge fx stofmisbrugsmiljøer, en dårlig kæreste, en voksenalder. Pædagogerne mener, at nogle af de unge er meget behandlingskrævende, da de har dybe traumer, men uden økonomiske ressourcer, der sikrer den unge en langvarig behandling, er pædagogerne forbeholdne med selv at gribe ind i den unges liv. De vil ikke risikere, at forværre den unges livssituation ved at ribbe op i dybe traumer. Det kan også være vanskeligt at få plads til de mindre traumatiske samtaler (dog med undtagelse af Egmontgården). Pædagogerne har en oplevelse af, at der mange gange ikke er tilstrækkelig ro i dagligdagen til at begynde en vigtig samtale med den unge. Størstedelen af pædagogerne mener, at det er mere oplagt og nemmere at udføre de

vanskelige samtaler, når afdelingen tager på koloni/tur med enkelte af de unge. Her har pædagogen som oftest mulighed for at få en fortrolig snak med den unge på tomandshånd.

Der eksisterer forskellige holdninger til, hvorvidt pædagogerne skal inddrage deres egen seksualitet i snakken med den unge. Forskelligheden kan skyldes, at institutionen består af seks forskellige afdelinger, der så at sige har hver deres type udsatte ung fx kriminelle, etniske somalier og piger med incestbaggrunde. Bofornerne er også forskellige. Hvor nogle unge befinder sig kortvarigt på en udredningsafdeling, opholder andre unge sig gennem flere år på den samme afdeling. Nogle unge bor for sig selv, mens andre unge bor i bofællesskaber. For nogle pædagoger betyder det, at de med årene får et tæt tillidsforhold til de unge, og derfor er af den opfattelse, at de kan inddrage personlige synspunkter på seksualitetsrelaterede områder. Andre pædagoger er i kortvarig kontakt med de unge, og foretrækker udelukkende en professionel relation til de unge. Forskelligheden kan også skyldes, at man har forskellige opfattelser af relationspædagogikken dvs. måder at agere professionel på. Endelig kan det tyde på, at man ikke har et entydigt værdigrundlag at tage afsæt i institutionelt.

Erfaringsopsamlingen bygger alene på den del af personalet, som har deltaget på kursusforløbet, det er derfor ikke muligt at vide, hvorvidt det øvrige personale i institutionen er tilstrækkelig opmærksomt på prostitutionsfænomenet og i stand til at handle på det. Der har fx ikke eksisteret et formaliseret krav fra ledelsens side om at personalet, der deltog på kurset, har skullet videreformidle deres indsigt på området til det øvrige personale. Det personale der deltog på kurset, fremhæver desuden at det har været vanskeligt at finde tid og rum til at videreformidle substansen fra kursusdagene. Pædagogerne har kendskab til institutionens holdning til området, dvs. at det ikke er acceptabelt at socialt udsatte unge udsætter sig for de risici, der er forbundet med at sælge seksuelle ydelser samt at de køber seksuelle ydelser af andre unge/voksne. Dog har man samtidig ikke en formaliseret praksis, der sikrer, at samtlige pædagoger på institutionen har kendskab til området, og/eller at der handles på det. Dette kan hænge sammen med, at det ikke har fundet en konkret opfølgning sted for de ansatte på ungeinstitutionen. Metode- og udviklingsarbejdet kan altså ikke siges, at være blevet forankret institutionelt, det er mere op til den enkelte eller de enkelte ansatte, at der handles.

Der eksisterer ikke handleplaner for håndteringen af en konkret sag i forhold til indberetningspligt, forældrekontakt og i forhold til den unge selv. Det vil for pågældende institution derfor være relevant, at området inddrages som et formaliseret punkt i forbindelse med udredningsrapporter, som foretages på en af institutionens afdelinger. Desuden kan området med fordel inddrages i supervisioner, idet området kan være for vanskeligt at tage op på personalemøder, hvor tiden er knap, da mange andre områder skal diskuteres.

7.2 Anbefalinger

På baggrund af ovenstående anbefales det:

- At der udarbejdes en intern handleplan for, hvem man kontakter/ inddrager mv., når man har fat i en prostitutionstruede ung.
- At det bliver en del af institutionens behandlingstilbud, at snakke om seksualitet dvs. at alle medarbejdere forholder sig til det og er trygge ved den måde, det skal foregå på i institutionens regi.
- At der udarbejdes en spørgeguide, der kan anvendes på alle institutionens unge.
- At emnet evt. ved hjælp af spørgeguiden indgår ved medarbejderintroduktion ved ansættelse
- At de unge har kendskab til det og kan anvende tilbuddet.
- At der udarbejdes mere informationsmateriale til de unge, som befinder sig på institutionerne.

7.3 Diskussion af evalueringsbegrebet

Det fremgår på baggrund af opsamlingen af evalueringen, at pædagogerne har en oplevelse af, at de i nogen grad er blevet bedre til at håndtere en del af problematikkerne omkring de prostitutionstruede unge. Pædagogerne mener generelt, at de har fået implementeret tiltagene fra kursusforløbet, således at de i hverdagen er opmærksomme på prostitutionsfænomenet og forebyggelse heraf. På den måde kan målet med indsatsen i det sociale arbejde/pædagogiske arbejde i nogen grad siges, at være opnået. Det kan diskuteres, hvad i 'nogen grad' dækker over, for hvor meget er det egentligt (?). I kapitel 5 blev der fremhævet to problemstillinger i forhold til, at vurdere effekten af det sociale arbejde. Den ene omhandlede, hvorvidt effekten er i overensstemmelse med de officielle politiske målsætninger. Den anden omhandlede, hvorvidt de opnåede effekter faktisk kan siges at være en funktion af indsatsen.

Vender vi tilbage til den første problemstilling, så kan det diskuteres, hvorvidt der er opnået en målopfyldelse dvs. om det er lykkedes, at stille relevante spørgsmål, som viser, at det sociale arbejde lever op til de politiske målsætninger eller ikke. Spørgsmålet er, om de kriterier, der danner baggrund for evalueringen, er de mest relevante for at kunne vurdere effekten, eller var det nogle helt andre spørgsmål, der skulle have været stillet (?). Havde det fx ført til større gyldighed at anvende en anden type evaluering som fx BIKVA-modellen (Kroghstrup 1997), hvor brugerens oplevelse af en social indsats danner baggrund for evalueringskriterierne (?). Ville det i det hele taget have været muligt, at inddrage de unge som informanter i denne sammenhæng. Kan det eksempelvis forventes, at de objektivt ville kunne vurdere, hvorvidt pædagogerne er blevet bedre til at håndtere problematikker omkring de unges seksuelle adfærd mv.

Vurderingen af målopfyldelsen, dvs. den sociale indsats bygger ikke på en vurdering af processer, men på resultater, men der foreligger ikke retningslinier for, hvornår tiden er inde til at måle resultaterne af indsatsen (!). Det sociale arbejde foregår netop processuelt over tid, er kontekstafhængig og indikerer, at tiden er afgørende i forhold til at måle/vurdere en effekt. Det må derfor betyde, at tidspunktet for hvornår en evaluering finder sted, kan føre til forskellige resultater afhængig af, hvor i processen udviklingsarbejdet befinder sig. Den enkelte ansattes personlighed spiller også ind på vurderingen, idet den enkeltes måde at håndtere det sociale arbejde på, får betydning for, hvorvidt der er sket en målopfyldelse.

Vedrørende den anden problemstilling, så kan det være vanskeligt at måle/vurdere, hvorvidt de opnåede resultater kan tilskrives at være en funktion af det sociale arbejde. Dette perspektiv vedrører særligt afdækningen af sammenhængen mellem socialt arbejde og dets virkninger i forhold til brugerene, dvs. de unge. Set i sammenhæng med pædagogernes forebyggelses- og udviklingsarbejde kan det netop være vanskeligt at vurdere, hvorvidt det er lykkedes at forebygge, at unge indgår i prostitutionslignende relationer. Man kan ikke være sikker på, at det forhold, at pædagogerne er blevet bedre til at inddrage og håndtere temaet i relationen til den unge, ikke skyldes andre muligvis tilfældige forhold. Derfor kan det være vanskeligt eller umuligt at måle/vurdere, hvad der entydigt fører til forebyggelse i det sociale arbejde. Dette forhold bliver yderligere kompliceret i og med, at de sociale problemer, der er tale om i denne forbindelse, bærer præg af vilde problemers karakteristika, hvor målene for deres løsning ikke kan defineres entydigt, og tilsvarende findes der ikke kriterier for, hvornår den optimale løsning er fundet dvs. hvordan indsatsen præcist skal se ud.

Vurderingen af, hvornår en optimal løsning/indsats er fundet, og hvor løsningen ikke ligger lige for, vil være normativ og afhænge af, hvem der foretager vurderingen. Der vil eksistere forskelle på, hvornår den enkelte pædagog, som arbejder med unge, mener den optimale løsning er opnået, samt hvordan temaerne i relation til den unges seksuelle adfærd skal håndteres. I og med at konteksten spiller en afgørende rolle i forbindelse med målopfyldelsen, hvor diffus en størrelse den

end måtte være, er det særligt vigtigt, at der institutionelt udarbejdes nogle fælles kriterer for, hvordan og hvornår indsatsen kan siges at være lykkedes.

Kan der dokumenteres en sandsynliggørelse af sammenhængen mellem det sociale arbejde og en given effekt, vil styrken i evalueringen være stor, idet der dermed er mulighed for at tilvejebringes evidensbaseret viden om, hvad der virker og ikke virker. På baggrund af det ovenfor nævnte, er det i en evalueringsteknisk sammenhæng ret vanskeligt at afgøre, om virkningen faktisk skyldes det sociale arbejde eller andre (tilfældige) forhold. Selv det at foretage yderligere interview på Langenæs Ungeinstitution eller på andre Ungeinstitutioner, der ligeledes har deltaget på kursusforløbet med Modelprojekt Pro Århus, ville ikke nødvendigvis sikre en større sammenhængskraft.

Litteraturliste

Bertelsen Bettina & Bømler Tina (2004): *Prostitution og meninger der brydes...*Aalborg Universitetsforlag.

Christensen Dan (2003).: *Unge og Prostitution – et overset problem*. PRO-Centret.

Ege P. Anette (1997): *Prostitution - om relationen mellem opvæksten og livet som prostitueret*. Psykologisk Institut, Århus Universitet.

Carl Göran Svedin, Gisela Priebe (2004): ”Ungdomars sexualitet – attituder till och erfarenheter av att sälja sex mot ersättning/pengar” Afdelingen for børne- og ungdomspsykiatri, Opus-institutionen, Lunds Universitet.

Hegna Kristinn & Pedersen Willy (2002): *Sex for overlevelse eller skyggebilleder af kærlighed - unge under 18 år som sælger seksuelle ydelser*. Norsk Institut for forskning om opvækst, velfærd og aldring.

Helweg-Larsen Karin og Larsen B. Helmer (2002): *UNGES TRIVSEL ÅR 2002 – en undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb i barndommen*. Statens Institut for Folkesundhed, København.

Kroghstrup Hanne (1997): *Brugerinddragelse og Organisatorisk Læring i Den Sociale Sektor*. Nimtofte, Systime.

Kroghstrup Hanne (2001): *Det handicappede samfund*. Gylling, Systime.

Kroghstrup Hanne (2003): *Evalueringsmodeller – evaluering på det sociale område*. Viborg, Systime.

Lautrup Claus (2002): *En evaluering af straffelovens § 223a*. PRO-Centret.

Mainz Hanne & Nørrelykke Marie Luise (2002): *Statusrapport 2002*: Afdelingen for Folkesundhed, Sundhedsfremmeenheden Århus Amt, Johnsen Offset A/S Grenaa.

Nielsen Vibeke & Bohmann Lisbeth (2003): *Arbejdsrapport for Pro Vejle*: Vejle Amt, Post og Print.

Nørrelykke Marie Luise (2004).: *Notat om forebyggelse af unges prostitution Ungeinstitutionerne i Århus Amt*. Århus Amt.

Artikler

Hegna Kristinn & Pedersen Willy (2000): *Barn og unge som sælger sex*. Tidsskrift for Den norske lægeforening.

PRO-Centret/Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte (2003): *7. Nordiske Prostitutionskonference - Konferencerapport*. København.

Pedersen H. Flemming (2003): *Baggrundsnotat*. Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte.